

T. C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ENTEGRASYON SÜRECİNİ SURİYELİ KADIN
ÇALIŞANLARIN DENEYİMLERİ ÜZERİNDEN ANLAMAK:
BAĞCILAR İLÇESİ ÖRNEĞİ

MEĞVA ŞENYURT ÇAM

250118026

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ MELİKE AKBIYIK

İSTANBUL - 2022

ÖZ

ENTEGRASYON SÜRECİNİ SURİYELİ KADIN ÇALIŞANLARIN DENEYİMLERİ ÜZERİNDEN ANLAMAK: BAĞCILAR İLÇESİ ÖRNEĞİ

MEĞVA ŞENYURT ÇAM

Suriye krizinden sonra Türkiye'ye göç eden mülteci kadınların bir kısmı değişen hayat şartları ve ekonomik koşullar nedeniyle iş hayatına katılmaya başlamışlardır. Bu kadınların ücretli emek piyasalarına katılımı beraberinde çeşitli değişimleri getirmiştir. Bu kadınların birçoğu sahip oldukları dezavantajlı konumları nedeniyle kendilerine ancak kayıt dışılığın yüksek olduğu iş sektörlerinde yer bulabilmiştir. Tekstil sektörü de sürekli işçi açığı olması, nitelikli işgücüne ihtiyaç duymaması gibi birçok nedenden ötürü mültecilerin yoğun bir şekilde eklemlendiği enformel sektörlerin başlıcalarındandır.

Tüm olumsuz şartlara rağmen kadın mültecilerin ekonomik süreçlere katılımlarının entegrasyonları ile ilişkisi son derece güçlüdür. Kadının aile içindeki ve toplumdaki bakım veren, öğreten ve birleştiren vasıfları nedeniyle çalışma hayatına katılımları özellikle göç ettikleri yeni ülkelerde kendi toplulukları için “dönüştürücü” bir etki yaratmaktadır. Bu nedenle yerel halk ile birlikte çalışan, kamusal hayata karışan ve yeni ilişkiler geliştiren kadınlar ile çalışma hayatına katılmamış olan mülteci kadınların entegrasyon süreçlerinde önemli farklılıklar olduğu düşünülmektedir.

Bu nedenle bu tezde yukarıda bahsedilen iki kadın mülteci grubunun entegrasyon süreçlerini çalışma deneyimlerinden yola çıkarak anlamak amaçlanmıştır. Bunu başarmak için mülteci yoğunluğunun en fazla sayıda olduğu ilçelerden biri olan Bağcılar'da temel entegrasyon parametreleri dikkate alınarak, 30 kadınla (15'i tekstil işçisi, 15'i çalışmayan) yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlar sonunda entegrasyon süreçlerini gösteren 9 alan belirlenmiş ve saha bulguları bu alanlar doğrultusunda incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Entegrasyon, Mülteci, Suriyeli Kadın, Göçmen Emegi, Kayıt dışı İstihdam, Tekstil İşçiliği

ABSTRACT

UNDERSTANDING THE INTEGRATION PROCESS THROUGH THE EXPERIENCES OF SYRIAN WOMEN WORKERS: THE CASE OF BAĞCILAR DISTRICT

MEĞVA ŞENYURT ÇAM

Some of the refugee women who migrated to Turkey after the Syrian crisis started to participate to work life due to changing living conditions and economic conditions. The participation of these women in wage labor markets has brought about various changes. Due to their disadvantaged positions, many of these women were only able to find a place for themselves in business sectors where informality is high. The textile sector is the one of the informal sectors where refugees are heavily involved due to many reasons such as the constant shortage of workers and the lack of need for qualified workforce.

Despite all the negative conditions, the relationship between the participation of women refugees in economic processes and their integration is extremely strong. Women's participation in working life, due to their caring, teaching and unifying qualities in the family and society, creates a "transformative" effect for their communities, especially in the new countries they migrate to. For this reason, it is thought that there are important differences in the integration processes of women who work with the local people, participate in public life and develop new relationships, and refugee women who have not participated in working life.

Therefore, in this thesis, it is aimed to understand the integration processes of the two women refugee groups mentioned above, based on working experiences. In order to achieve this, semi-structured interviews were conducted with 30 women (15 textile workers, 15 non-working) in Bağcılar, one of the districts with the highest number of refugees. At the end of these interviews, 9 areas showing the integration processes were determined and the field findings were examined in line with these areas.

Keywords: Integration, Refugee, Syrian Woman, Immigrant Labor, Unregistered Employment, Textile Workshop

ÖNSÖZ

Her zaman kadınların toplumu değiştirdiği ve dönüştürdüğü inancını taşıdım. 2013 yılında gönüllülüğe başlamamla girdiğim sivil toplum sektörü, her geçen gün buna olan inancımı daha da besledi. Bugün de biliyorum ki, Suriyeli kadınların değişimi ve güçlenmesi gelecekte umut dolu bir Suriye'nin yeniden inşa edilmesini ve savaşın yaralarının sarılmasını beraberinde getirecektir.

İlk olarak arkadaşça yaklaşımının yanı sıra eşsiz öğretim becerileriyle tezimin en iyi haline gelmesi için çokça emek veren, sevgili danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Melike Akbıyık'a teşekkür ederim. Tez fikrimi şekillendiren değerli hocam Prof. Dr. Yusuf Adıgüzel'e teşekkürlerimi sunarım. Hayatımın diğer tüm alanlarında olduğu gibi akademik yolculukta da elimi bırakmayan değerli eşim Sacit Uzhan Çam'a ve benim için gerçek bir kız kardeş olan ve çalışmam boyunca destek veren sevgili dostum Hilal Nur Söğüt'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bizlerin eğitimine büyük önem veren, en önemlisi de bizleri erdemli bireyler olarak yetiştirmeye çalışan kıymetli annem Fatma şenyurt'a en büyük teşekkürümü sunuyorum.

Ve çalışma boyunca bana evlerini, kapılarını ve kalplerini açan çok değerli kadınlar; onlar olmasaydı bu çalışma olmazdı...

İstanbul, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
TEMEL GÖÇ KAVRAMLARI, GÖÇ KURAMLARI VE TÜRKİYE’DEKİ SURIYELİLER.....	6
1.1. Uluslararası Göçe İlişkin Bazı Temel Kavramlar.....	7
1.1.1. Göçmen.....	8
1.1.2. Göçmen İşçi	8
1.1.3. Mülteci	8
1.1.4. Şartlı Mülteci	10
1.1.5. Sığınmacı	10
1.1.6. Geçici Koruma	11
1.1.7. Yerinden Edilme	12
1.1.8. Gönüllü Geri Dönüş.....	12
1.2. Uluslararası Göçü Açıklama: Teorik Yaklaşımlar	12
1.2.1. Göç – Çatışma Modeli	13
1.2.2. İlişkiler Ağı Teorisi ve Sosyal Sermaye Kavramı.....	15
1.2.3. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Teorisi	18
1.3. Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler	20
1.3.1. Siyasal Düzlemde Suriyeli Mülteciler	23
1.3.2. Suriyeli Mültecilere Ait Demografik Veriler	24
1.3.3. Suriyeli Mültecilerin Sosyal Durumlarına Bakış	29
İKİNCİ BÖLÜM.....	31
ENTEGRASYON VE SURİYELİ KADINLARIN EMEK PİYASALARINA KATILIMI.....	31
2.1. Entegrasyon İle İlgili Kavramlar.....	34
2.1.1. Toplumsal Kabul.....	34
2.1.2. Çok Kültürlülük	35
2.1.3. Kültürleşme.....	36

2.1.4. Asimilasyon	37
2.2. Entegrasyon Göstergeleri.....	39
2.3. Kayıtlı Mülteci İşgücü	42
2.3.1. Çalışma İzni	43
2.3.2. İstihdam Kotası	44
2.4. Enformel Piyasalar ve Mülteci Emegi.....	45
2.5. Suriyeli Kadın Mültecilerin İşgücü Piyasalarına Girişi	49
2.5.1. Mülteci Kadın Olmak.....	49
2.5.2. Mülteci Kadınların İş Piyasalarına Eklemlenmesi	52
2.6. Tekstil Sektörü, Suriyeli Kadınlar ve Bağcılar	55
2.6.1 İstanbul’da Tekstil Sektörü	55
2.6.2. Suriyeli Kadınların Tekstil Sektörüne Eklemlenmesi	57
2.6.3. Yapısal Olarak Bağcılar	59
2.7. Literatür Özeti	61
ÜÇÜNCÜBÖLÜM	69
SURİYELİ GÖÇMEN KADINLARIN ÇALIŞMA DENEYİMLERİ ÜZERİNE NİTEL ALAN ARAŞTIRMASI: BAĞCILAR ÖRNEĞİ.....	69
3.1. Saha Araştırmasına Dair.....	69
3.1.1. Araştırmanın Amacı.....	69
3.1.2. Araştırmanın Metodu	69
3.1.3. Araştırmanın Temaları	71
3.1.4. Araştırma Sahası	72
3.1.5. Çalışma Grubu	73
3.1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	76
3.2. Çalışan Kadınlar ve Tekstil Sektörü	76
3.2.1. Eski Çalışma Deneyimleri ve Tekstil Sektöründe Çalışma Sebepleri	77
3.2.2. Katılımcıların Tekstil Sektöründe Çalışma Süreleri	80
3.2.3. Tekstil Sektöründe Çalışma Şartları.....	81
3.2.4. Çalışan Kadın Olmak: Yük mü Özgürlük mü?	86
3.3. Ölçülebilir Göstergeler Işığında Suriyeli Kadınların Entegrasyonunun Çalışma Deneyimi ile İlişkisi.....	88
3.3.1. Ekonomik Koşullar	88
3.3.2. Dil Kullanım Becerileri.....	91
3.3.3. Yaşam Pratiklerinde Değişim	93
3.3.4. Türkler ile Aile Kurmak: Evlilik.....	95

3.3.5. Sosyal İlişkiler: Arkadaşlık, Komşuluk ve Yardımlaşma	97
3.3.6. Hizmetlere Erişim	100
3.3.7. Hak ve Adalet Kavramlarına Bakış: Türkiye bizi korur!	102
3.3.8. Türkiye’de Kalmak mı Suriye’ye Dönmek mi?	105
3.3.9. Gelecek Beklentileri: Çocuklarım rahat bir hayat yaşasın!	108
SONUÇ VE ÖNERİLER	110
KAYNAKÇA	118
EKLER	129

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’deki Suriyelilerin Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı.....	27
Tablo 2. Tekstil Üröleri İmalatı Türkiye Dağılımı.....	55
Tablo 3. Katılımcıların Geldikleri Şehirler	75

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezleri ve Dışında Kalan Alanlara Göre Dağılımı	25
Grafik 2. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Dağılımı	26
Grafik 3. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İl Nüfusuna Göre Oranlarının İlk 10 İle Göre Dağılımı	27
Grafik 4. Suriyeli Kadınların Yaş Grubu Dağılımı.....	53
Grafik 5. Katılımcıların Tekstil Sektöründe Çalışma Sürelerine Göre Dağılımı.....	81
Grafik 6. Suriyeli Kadınların Türkiye'deki Adalet Mekanizmalarına Duydukları Güven	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KISALTMALAR LİSTESİ

- ARPLA** : Asya Pasifik Bölgesi İşgücü İdaresi Merkezi
- ASAM** : The Association for Solidarity with Asylum Seekers and Migrants
- BM** : Birleşmiş Milletler
- BMMYK** : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
- CİMER** : Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
- ILO** : International Labour Organization
- IOM** : International Organization for Migrant
- MUDEM** : Mülteci Destek Derneği
- ORSAM** : Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
- STK** : Sivil Toplum Kuruluşu
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu
- YUKK** : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde göç ve göçmenlik olgusu hep var olmuştur. Bireyler ve toplumlar doğal afetler, kıtlık, zorlu iklim şartları, özgürlük arayışı, zulümden kaçış, savaş ve daha iyi bir hayat yaşama arzusu gibi nedenlerle bulundukları bölgeyi terk edip, başka yerlere gitmişlerdir (Varol ve Gültekin, 2016: 45). Göç, insanoğlu için yeni fırsatlara gebe olmak ile birlikte birçok zorluğu, fedakarlığı ve çatışmayı da beraberinde getirmektedir.

2011 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti'nde yaşanan iç savaş sonrası binlerce insan hayatını kaybetmiş, zulüm görmüş, sakat kalmış, kaybolmuş ve milyonlarca insan güvenlik nedeniyle göç etmek zorunda kalmıştır.

Türk Hükümeti, Suriye Savaşı'na başlangıcından beri kayıtsız kalmamış Ortadoğu bölgesindeki en önemli aktörlerden biri olmuş ve Suriye Krizine müdahale etmek için çeşitli alternatifler aramıştır. Türkiye, uyguladığı açık kapı politikası ile hayatta kalmak için savaştan kaçan 3.618.918 Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020). Oransal olarak ülke nüfusu ile kıyaslandığında Suriye Uyraklı Nüfus, Türkiye'nin geleceği için son derece önemlidir. Suriyeliler, hükümetin belirlediği politikalar doğrultusunda geçici koruma statüsü ile Türkiye'de bulunmaktadır. Bu nüfusun yüzde seksen beşi kentlerde, yüzde on beşi ise İstanbul'da barınmaktadır.

Türkiye'de yaşayan Suriyeliler'in önemli bir bölümü çalışma çağındaki kadınlardan oluşmaktadır ve kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınların %22'si aile geçimini üstlenmektedir (AFAD, 2014: 20-29). Bu oran savaş öncesinde Suriye'de yaşamını sürdüren kadınların toplumsal rollerinin ve Suriye halkının nasıl değiştiğini göstermektedir.

Göçmenlerin genellikle emek yoğun sektörlerde ve vasıfsız işçi olarak çalıştırılması; uluslararası göç olgusunun başlangıcından beri süregelen bir durumdur. Göçmenin işçileşmesi ve vasıfsız işçilik yapmaya zorlanması, kapital dünya düzeninde önüne geçilemez bir durumdur (Güllüoğlu: 2012, 57). Tüm enformel sektörlerde de olduğu gibi tekstil sektöründe de, sektörün yapısı ve gereken emek gücü niteliği ile emek arzı

değerlendirildiğinde göçmenlerden oluşan ucuz iş gücünün özellikle merdiven altı-fason işletmelerce tercih edilmesi kaçınılmazdır (Aygül, 2018: 74-75). Eskiden Afgan ve İranlı göçmenler tarafından sağlanan bu emek kaynağı Suriyeliler'in sayıca fazlalığı sebebiyle artık Suriyeli göçmenler tarafından sağlanmaktadır (Bozok ve Bozok, 2019: 128). Ayrıca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2018 yılında açıkladığı verilere göre yalnızca 34.573 Suriyeli çalışma izni alabilmiştir (Mülteciler Derneği, 2020). Yine Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2017 verilerine göre çalışma izni verilen Suriyeliler büyük oranda denklik alabildikleri lisanslarıyla ilgili işlerde (doktorluk, mühendislik vb.), teknik işlerde (operatörlük, montajcılık vb.) ve yönetim alanında çalışmaktadır (Aslantürk ve Tunç, 2018). Bu nedenle çalışmamıza konu olan Suriyeli gruplar için kayıtlı çalışma durumu söz konusu olmamaktadır.

Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda, geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar, Türkiye ve özellikle enformel sektörün en yoğun olduğu şehir olan İstanbul'un işgücü piyasalarında önemli bir konu haline gelmiştir. Bu kadınların işgücü piyasalarına eklemlenmeleri beraberinde çeşitli değişimleri, avantajları ve dezavantajları getirmiştir. Bu bağlamda toplumsal entegrasyon, uyum ve kültürleşme kavramları son derece önemli hale gelmektedir. Çünkü kadın göçmenlerin, günümüzde göç kararına katılan aktif birer birey olmalarının yanı sıra göçmen toplulukları içindeki rolleri de değişmekte ve bu değişimlerin zamanla tüm toplum üzerinde dönüştürücü etki yapması beklenmektedir (Dedeoğlu, Gökmen ve Çisel, 2020: 16).

Toplumsal farklılıklar, dil bariyeri, kendi göçmen ağları ve göçmen komünitelerine sıkışmaları, günlük hayat pratiklerindeki farklılıklar gibi sebeplerden ötürü çalışmayan Suriyeli kadınlar, içinde bulundukları yerel toplulukla tam bir uyum içinde değildirler. Hatta tutunabilecekleri göçmen ağlarına sahiplerse şanslı sayılmaktadırlar. Fakat çalışan Suriyeli kadınlar, kendi topluluklarının dışına çıkarak yerel toplulukla ilişki kurmaya başlamışlardır; dil becerilerinin gelişmesi, yerel toplumun gelenek ve adetlerinin öğrenilmesi ve ekonomik kazanç sağlamaya başlamaları günlük yaşam pratiklerinde farklılıklara sebep olmuştur. Bu farklılıklar düşünüldüğünde, Suriyeli kadınların İstanbul'daki emek ve işgücü piyasalarına

katılımlarının sosyal uyumlarındaki artışla doğrusal bir ilişkisinin olduğunu söylemek mümkündür (Körükmez, Karakılıç ve Danış, 2020).

Göç literatürünü incelediğimizde, özellikle son 50 yılda yaşanan ve hala devam etmekte olan büyük göç dalgalarından sonra hem Türkiye’de hem de dünyada bu alandaki çalışmalar oldukça hız kazanmıştır. Göçmen işçiliği, göç teorileri, toplumsal kabul, entegrasyon, göçün uluslararası ekonomiye etkisi, göçmen çocuk ve göçmen kadın gibi birçok konu akademide sürekli olarak ele alınmaktadır. Fakat ülkemizdeki çalışmalarda genellikle göçmen kadının iş piyasalarına katılımı incelenirken, uyumun çok katmanlı oluşu çoğu zaman göz ardı edilmektedir. İş piyasasına eklenme, sadece iş piyasalarını yapısal olarak değiştiren bir mesele değil aynı zamanda yerel ve göçmen halklar ve ülkeler üzerinde de dönüştürme yetisine sahip bir meseledir. Çünkü bu eklenme beraberinde yerel halkı işinden etme, piyasa ücretlerini düşürme gibi dezavantajları ve vasıfsız sektörlerdeki iş kaynağı açığını kapatma ve çalışan nüfusun demografik yapısını değiştirme gibi fırsatları da taşımaktadır (Duruel, 2017: 219-220). Özellikle de Türkiye gibi yoğun göçmen barındıran ülkeler için, bu değişimler akademik anlamda büyük değer taşımaktadır.

Bu çalışmanın odağında kitlesel göç ile Türkiye’ye gelen Suriyeli kadınların iş piyasalarına dahil olup olmamalarının entegrasyon süreçlerine nasıl ve ne yönde etki ettiği sorusu bulunmaktadır. Daha önce bu alanda yapılan çalışmalar Suriyeli mültecilerin kayıt dışı sektörlerin başlıcalarından biri olan tekstil piyasalarında yoğunlaştığını göstermektedir (Aygül ve Kaba, 2019; Dursun ve Nizamoğlu, 2021; Özkarslı, 2015).

İşgücü piyasalarına katılımı Türkiye genelinin %6’sını ve imalat sanayi sektörünün yüzde 25’ini tekstil ve hazır giyim sanayii oluşturmuştur. Aynı zamanda yüzde 40 kadın istihdamı oranı gibi oldukça yüksek bir oranla da, cinsiyet dengesinin en fazla sağlandığı sektör olarak görünmektedir (Kaya, 2019). Olumlu olarak görülen bu durum ise aslında sektörün kırılğan istihdama dayanmasının bir sonucudur. Tekstil sektörü sahip olduğu bu özellikler sayesinde Suriyeli mülteci kadınlar için önemli bir iş alanı haline gelmiştir, özellikle bu sektörde çalışan kişilerin neredeyse tamamının izinsiz çalışması daha önce çalışma deneyimi bulunmayan, eğitimsiz ve vasıfsız

Suriyeli kadınların iş bulma sürecini kolaylaştırmıştır. Bu çalışmanın amacı İstanbul’da Geçici Koruma Statüsü altında bulunan Suriyeli kadınların tekstil sektörüne eklenmesini ve çalışan mülteci kadınlar ile iş piyasalarına katılmayan mülteci kadınların entegrasyon süreçlerindeki farklılıkları anlamaya çalışmaktır. Bu nedenle tekstil atölyelerinde çalışan ve Türkiye’ye göç ettiğinden beri hiçbir çalışma deneyimi edinmemiş toplam 30 Suriyeli kadın ile görüşülmüştür. Fason imalathanelerde işverenlerin çalışma iznini önemsememesi nedeniyle görüşme yapılan kadınların tamamı kayıtsız çalışmaktaydı. Bu da görüşme grubumuzu kendiliğinden sınırlandırmıştır. Ayrıca Görüşülen kadınlara entegrasyon düzeylerinde değişiklik olup olmadığını anlamak için Türkiye’ye geldikten sonraki ekonomik koşulları, Türk diline hakimiyet düzeyleri, Türk vatandaşları ile kurdukları sosyal ilişkilerin yoğunluğu, göç sonrasında kurdukları ve sürdürdükleri yaşam, genel hizmetlere ve servis sağlayıcılara bakışları, Türkiye’deki hak ve adalet kavramını nasıl gördükleri, savaşın sonlanması durumunda ne yapmak istedikleri ve gelecek beklentileri sorulmuştur.

Bu bağlamda 30 binden fazla Suriyeliye ev sahipliği yaparak, İstanbul’un en fazla sayıda Suriyeli barındıran ilçelerinden biri olan Bağcılar örnek inceleme alanı olarak seçilmiştir. Ayrıca Bağcılar’ın araştırma alanı olarak seçilmesindeki diğer bir neden ise tekstil sektörü alanında İstanbul’un en önemli ilçelerinden biri olmasıdır.

Çalışmada tezin amacına hizmet etmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Alan yazımının incelenmesi ve konuya dair çeşitli teorilerin analiz edilmesinden sonra, sahada veriler toplanmıştır. Bağcılar bölgesindeki Suriyeli işçi kadınları temsil etmesi amacıyla kartopu yöntemi ile ulaşılan 15 Suriyeli tekstil işçisi kadın ve iş piyasalarına katılmayan 15 Suriyeli kadın ile kendi sosyal ortamlarında ve iş yerlerinde derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Tez çalışması için gerçek ve yararlı verileri toplayabilmek adına bu mülakat soruları yarı yapılandırılmış biçimde hazırlanmıştır. Toplanan tüm bu veriler sistematik bir sonuca varmak için tasnif edilmiş ve teorik çerçeve ile bağlantıları kurulmuştur.

Tez çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan “Temel Göç Kavramları, Uluslararası Göç Kuramları ve Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler”

başlığında tez çalışmamızdaki sığınmacı, göçmen, mülteci, uluslararası göç gibi temel kavramlara ve uluslararası göç (dış göç) ile ilgili çalışmamızı besleyen teorilere yer verilmiştir. Suriyeliler'in Türkiye'deki statüsü ve yaşantıları incelenmiştir. Geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyelileri işaret etmek amacıyla tez çalışmamız boyunca genellikle coğrafi çekince meselesi göz önünde bulundurmadan uluslararası kaynaklarda ifade edildiği gibi mülteci kavramı kullanılmıştır. Ancak kitlesel göç edip, Türkiye'ye ilk göç ettikleri dönem acil sığınma ihtiyacı içerisinde oldukları için zaman zaman sığınmacı ifadesi de kullanılmıştır. Göçmen kelimesi ise tabiatı itibariyle mülteci ve sığınmacı anlamlarını taşımamaktadır ve uluslararası hukukta geçerli tek bir tanıma sahip değildir (McConnel, 2016). Ancak göçmen kelimesi genellikle ekonomik koşullardan kaynaklanarak daha iyi fırsatlara erişmek için yer değiştiren kişileri tanımlarken kullanılması nedeniyle emek arz piyasalarına katkı sunan Suriyeliler için yine zaman zaman kullanılmıştır.

“Entegrasyon ve Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadınların İş Piyasalarına Dahil Olmaları” başlıklı ikinci bölümde ise önce entegrasyon tanımlanmış ardından entegrasyon ile ilişkili diğer kavramlar açıklanmıştır. Daha sonra göçmen/sığınmacı/mülteci olma halinin kadını nasıl etkilediği ve Suriyeli kadınların iş piyasalarına katılım süreci irdelenmiştir. Ayrıca geçici koruma altındaki bu kadınların neden tekstil sektörüne eklemlendiği, sektörün yapısı ve özelliklerinin nasıl olduğu gibi sorulara cevap aranmaktadır.

Üçüncü ve son bölümümüz olan “Suriyeli Göçmen Kadınların Çalışma Deneyimleri Üzerine Nitel Alan Çalışması: Bağcılar Örneği” bölümünde ise çalışmamızı yürüttüğümüz örnek ilçe olan Bağcılar'da çalışan Suriyeli göçmen kadınlarla gerçekleştirilen alan araştırmasına yer verilmiştir. Alan araştırması ile ortaya çıkan bulgular, analiz edilerek, uluslararası göç teorileri bağlamında anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL GÖÇ KAVRAMLARI, GÖÇ KURAMLARI VE TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLER

Göç, insanlık tarihinin başlangıcından beri gerçekleşmekte olan dinamik bir olaydır. Bir kişinin yahut bir kitlenin, bir grup insanın ulus ötesi bir sınırı geçerek veya bulunduğu devlet içinde yer değiştirmesi olarak kısaca tanımlanmaktadır (IOM, 2013: 35-36). Farklı göç tanımlamalarına da bakacak olursak; göç kişilerin yaşamakta oldukları topraklardan, sahip oldukları ekonomik imkânlardan, yerleşmiş sosyal yapılarından, kültürlerinden ve toplumsal yaşamın daha nice unsurlarından koparak ya da kopartılarak yeni ortamlara yerleşmesi, yerleştiği bu ortamlarda kendine yeni bir yaşam kurması demektir (Toros, 2008: 9). Göç olgusu, kişileri ve toplumları temel insan haklarından, yaşama hakkı ve can güvenliğinden yoksun bırakma gibi oldukça dezavantajlı durumları içinde barındırmaktadır (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015: 62). Göç; insanların, çeşitli nedenlerden (sosyal sebepler, ekonomik sıkıntılar, siyasi rejimler veya doğal afetler vb.) dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesi biçiminde tanımlanabilir. Bu yer değiştirme uluslararası bir sınırı geçmek biçiminde veya aynı devlet içinde de olabilir. Göçün biçimi (gönüllü/zorunlu, geçici/sürekli, iç/dış, bireysel/kitlesel vb.) ne olursa olsun her türlü nüfus hareketleri (mülteciler, sığınmacılar, ülke içinde yerinden edilmişler, göçe zorlananlar, göçmen işçiler vb.) göç tanımı içinde kendisini muhakkak var eder (Adıgüzel, 2018: 3).

Savaşların, felaketlerin artması, ekonomik yetersizlikler ve kıtlıklar, kapitalizmin hız kazanması gibi sebeplerle göç hareketleri; günümüzde hiç olmadığı kadar büyük bir ivme kazanmıştır. Birleşmiş Milletler 2017 Göç raporuna göre dünyada göçmen sayısı 2000 yılında 173 milyon iken, 2010’da 220 milyona ulaşmıştır. 2017 yılında ise bu sayı 258 milyon olmuştur ve her geçen gün de artmaya devam etmektedir. Bu rakam dünya nüfusunun %3,4’üne tekabül etmektedir (United Nations, 2017).

Gönüllü yahut zorunlu olarak yapılan ve günden güne artan bu göçlerin; ortaya çıkan göç verileri neticesinde ne derece büyük bir mesele olduğu bariz bir şekilde görülmektedir. Bunun insanlık tarihi açısından bir kriz olduğunu da söylemek mümkündür (Mancak, 2019: 5).

Göç etmenin birçok sebebi vardır. Bireyler zaman zaman, iş aramak ve daha iyi şartlarda hayatlarını geçirmek için gönüllü olarak doğup büyüdüğü yerlerden ayrılırken zaman zaman ise savaşlar, rejimlerden kaynaklanan zulümler, siyasi yahut dini baskılar, can güvenliği endişesi veya doğal afetler gibi zorunlu sebeplerle yaşadıkları yerlerden göç etmektedir (Adıgüzel, 2018: 1).

Göç sadece göç eden kimseyi yahut göçmen grubu etkileyen bir olgu değildir, göç; göç veren ve göç alan tüm toplumları değiştirir ve dönüştürür. Hatta son zamanlardaki çalışmalar da göçün çok boyutluluğu üzerine odaklanmaktadır. Göç yolculuğuna adım atan birey, hayatındaki tüm ilişkileri ters yüz ederek yeniden sosyal ağlar kurmak zorunda kalır. Göç edene kadar yaşadığı toplumda öğrendiklerini bazen unutmak zorunda dahi kalabilir. Bireysel olarak başlayan bu dönüşüm çevresel, siyasal, sosyal, ekonomik ve hatta biyolojik yapılar üzerinde kendini göstermektedir.

Bu bakımdan göç; sosyoloji, psikoloji, hukuk, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler gibi birçok alanı derinden etkiler ve interdisipliner bir özellik gösterir (Erbaş ve Alioğlu Türker, 2019: 887-888). Ayrıca göç olgusu ilgilendirdiği alanların araştırmacılarını göçün tüm sürecini ve önemini anlamlandırmaya ve bu konuda çözüm geliştirmeye iter.

1.1.Uluslararası Göçe İlişkin Bazı Temel Kavramlar

Tez çalışmamızın bu kısmında konuyu daha anlaşılır kılmak için uluslararası göç ile ilgili bazı kavramlar sıralanmıştır. Ayrıca Türkiye’de yaşayan Geçici Koruma Altındaki Suriyelileri işaret etmek için kullanılan göçmen , mülteci, sığınmacı gibi kavramlar arasında yumuşak da olsa birer çizgi çekmek için tanımlamalar incelenmiştir ve bu kişilerin göç süreçlerini anlama konusunda yardımcı olacak geçici koruma, ülke içinde yerinden edilme, coğrafi kısıtlama, gönüllü geri dönüş gibi kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır.

1.1.1. Göçmen

Tüm dünyanın üzerinde anlaştığı ve kabul ettiği ortak bir “göçmen” tanımı bulunmamaktadır. Literatüre bakıldığında ise; göçmen terimi ekseriyetle, kişinin göç etme kararını kendi özgür iradesiyle ve daha iyiye ulaşma arzusuyla aldığı durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Bu ifadeden anlaşılacağı üzere göçmen kimse; yaşamını daha iyi ekonomik ve sosyal koşullarda sürdürebilmek için yahut eğitim ve turizm amaçlı bulunduğu yerden başka bir ülkeye yahut bölgeye “göç eden” kimsedir (IOM, 2013: 38). Birleşmiş Milletler ise göçmeni, göç etme sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç etme yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar.

1.1.2. Göçmen İşçi

BM tarafından düzenlenen “Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme” de ‘göçmen işçi’ terimi tanımlanmıştır. Bu sözleşmeye göre göçmen işçi; tabiiyetiyle bağlı olmadığı bir yabancı devlette ücretli bir faaliyette bulunacak, mevcut durumda istihdam edilen ya da geçmişte istihdam edilmiş olan kişidir (Birleşmiş Milletler, 2004).

Göçmenin izinsiz yahut izinli olarak çalışması, onun göçmen işçi olarak tanımlanmasında bir rol oynamamaktadır. Çünkü göçmenler farklı ülkelerde, farklı piyasa koşullarında çalışabilmektedirler. Bazı ülkeler, yaptıkları düzenlemeler neticesinde kaçak işgücüne karşı sıkı önlemler alıp, caydırıcı yaptırımlar uygularken bazı ülkelerde göçmenin ve hatta yerel halkın izinsiz çalışması son derece yaygındır.

1.1.3. Mülteci

Öncelikle belirtmek gerekir ki uluslararası hukukta yapılan mülteci tanımı ile Türk Hukukundaki mülteci tanımı birbirlerinden farklıdır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci; *“ırkı, dini, dili, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden*

yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir.”

Türkiye’de çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ise mülteciyi tanımlarken “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” ifadesini kullanmaktadır (Resmi Gazete, 2013).

Ayrıca 1951 sözleşmesi 33. maddede belirtildiği üzere mülteci statüsüne sahip bireyler yaşamlarının ve özgürlüklerinin tehdit edildiği bir ülkeye iade edilemez yahut iltica ettiği ülke tarafından geri gönderilemez.

İkinci Dünya Savaşı’ndan günümüze dünyada 300’den fazla silahlı çatışma gerçekleşmiş ve bu çatışmalarda 100 milyondan fazla insan hayatını kaybederken milyonlarca kişi de mülteci statüsü almıştır (Guterres, 2015: 9).

Türkiye’de yaşayan Suriye vatandaşları aşağıda tanımı verilen coğrafi çekinceден ötürü yasal olarak mülteci olarak tanımlanmamakta ve mülteciliğın getirdiğı hukuki korumadan yararlanamamaktadır.

1951 yılında imzalanan Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi’ne Türkiye dahil olurken coğrafi çekince şartını getirmiştir. Coğrafi kısıtlamaya göre mülteci statüsünün yalnızca Türkiye tarafından, Avrupa’da (Avrupa Konseyi üyesi olan ülkeler ile Bakanlar Kurulunca belirlenebilecek diğer ülkelerde) meydana gelen olaylar nedeniyle iltica talep eden kişilere verilmesini ifade eder. Avrupa ülkeleri dışından gelen göçmenlerin sebepleri ve şartları ne olursa olsun Türkiye’den mülteci statüsü alabilmeleri mümkün değildir.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Türkiye'deki Suriyelilere mülteci statüsü verilmesi hukuken mümkün değildir. Ancak uluslararası bağımsız göç örgütleri Türkiye içerisindeki Suriyelileri mülteci olarak tanımlamaya devam etmektedir. Hatta bu nedenle Türkiye uluslararası anlaşmalar dışında kabul edilen statüler ve bunlara bağlı ülke içindeki uygulamalar nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde defalarca kez ceza almıştır (Bozbeyoğlu, 2015: 74).

Mültecilik hususunda diğer bir önemli mesele ise üçüncü ülkeye yerleştirmedir. Türkiye gibi çok sayıda mülteci barındıran ülkelerin üzerindeki ekonomik, sosyal ve siyasal baskıyı hafifletmek için Avrupa Ülkeleri başta olmak üzere çeşitli ülkelere mültecinin yerleştirilmesidir. Gönüllü geri dönüş ve yerel entegrasyon sağlanamadığında mülteci zor şartlar altında kalmaktadır. Bu noktada üçüncü ülkeye yerleştirme tek uygun yöntemdir. Özellikle LGBTİ+ bireyler, çeşitli sağlık sorunları yaşayanlar yahut koruma riski ve tehdidi bulunanlar, üçüncü ülkeye yerleştirme konusunda daha uygun durumda bulunmaktadır. Ancak BMMYK'nın da açıkladığı gibi üçüncü ülkeye yerleştirme bir hak değildir ve bu fırsattan yararlanan tüm mültecilerin sayısı dünyadaki mültecilerin sayısının %1'inden daha azdır.

1.1.4. Şartlı Mülteci

Şartlı mülteci; Avrupa dışında yaşanan olaylar nedeniyle, mülteci tanımındaki şartlarda olduğunu iddia ederek, üçüncü bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den uluslararası koruma talebinde bulunan kişidir. Şartlı mültecinin üçüncü ülkeye yerleştirilmesi yapılmıyaya kadar, Türkiye sınırları içerisinde kalmasına yasal olarak müsaade edilir (Keskin, 2019: 402-403).

1.1.5. Sığınmacı

Ülkesinde siyasi düşüncesi, ırkı, dini, sosyal konumu, konumu yahut etnik kimliği/kökeni nedeniyle, kendini baskı altında hissedip, zarar göreceğini düşünen bu nedenden dolayı ülkesine karşı güvenini yitirip ülkesini terk eden ve hedef ülke tarafından mültecilik talebi, 'soruşturma' safhasında olan kişidir. BMMYK'nın kararı doğrultusunda sonucun olumsuz yahut olumlu olmasına bağlı olarak içinde bulunduğu ülkeyi terk etmesi gerekebilir. Kısacası sığınmacı statüsünde bulunan kişi

sığındığı ülkenin izin vermemesi halinde sınırdışı edilme riski ile yüzyüze gelmektedir (Kartal ve Başçı, 2014: 277). İskân Kanunu Madde 3/3'e göre sığınmacı Türkiye'ye kalıcı olarak yerleşme gayesinde değildir ancak zorunlu bir hal, bir korunma ihtiyacı yüzünden sığınmıştır. YUKK ise sığınmacıyı korunma talebinin karşılanacağı güvenli bir diğer ülke bulana kadar Türkiye'de yaşamasına izin verilen geçici oturma sahibi bir kişiyi ifade eder. Ayrıca yine coğrafi kısıtlama kapsamında sığınmacı Avrupa dışındaki ülkelerden gelen kişiler için kullanılmaktadır (Erdoğan, 2018: 47).

1.1.6. Geçici Koruma

Geçici Koruma Yönetmeliği 22 Ekim 2014 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Geçici koruma statüsü, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrılmak zorunda kaldığı ülkesine geri dönemeyen; bireysel yahut kitlesel olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırlarına gelen ya da Türkiye sınırlarından geçen ve koruma başvuruları bireysel olarak değerlendirilmeye alınamayan yabancılara uygulanmaktadır (MHM, 2017). Geçici koruma ülkemizde, Suriye Krizi'ne acil bir çözüm bulabilmek üzere geliştirilen bir statüdür. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne göre pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yolu olarak tanımlanmaktadır.

Ülkemizde bulunan ve tez çalışmamızın da konu olan Suriyeliler bu statüye sahiplerdir. Fakat geçici koruma statüsü temelinde birtakım problemleri barındırmaktadır. Bu statü kişiye; Türkiye'de kalma, zorla geri dönüşe karşı korunma ve en temel hak ve ihtiyaçlara sahip olmayı sağlasa da 21. yüzyıl şartlarına ve gelişmelerine göre eksik kalmaktadır. 10 yıldır devam etmekte olan bu kitlesel göç, Suriyelilerin ülke sınırları içerisinde misafir olmadıklarını bizlere göstermektedir. Türkiye'de yaşamlarını sürdüren Suriyelilerin bu ülke içinde yaşamlarına yeniden başlamaları, Türkler ile özellikle evlilik yoluyla akrabalık kurmaları gibi örnek durumlar misafir kavramının nasıl havada kaldığını da göstermektedir.

1.1.7. Yerinden Edilme

Savaş, çatışma, büyük doğal felaketler, insan hakları ihlalleri gibi olağanüstü durumlar sonucu bulunduğu bireyler yahut kitlelerin bulundukları ülkenin sınırları içerisinde başka bir bölgeye ya da ülke sınırları dışına göç etmek zorunda kalma durumudur (IOM, 2013). Dünya üzerinde 79,5 milyon insan zorla yerlerinden edilmiş durumdadırlar (UNHCR, 2019).

Tez çalışmamıza konu olan Suriyeli mülteciler için zorla yerinden edilme iç savaşın başlangıcından beri yüzleşmek zorunda kaldıkları bir gerçek haline gelmiştir. 23 milyonluk ülke nüfusunun yaklaşık 7 milyonu ülke içinde 6 milyonu ise farklı ülkelere göç etmişlerdir. Bu mülteci nüfusunun yarısından fazlası ise Türkiye'ye sığınmışlardır (İncili ve Akdemir, 2016: 123).

1.1.8. Gönüllü Geri Dönüş

Mültecinin menşe ülkesinde istikrar sağlanması sonucunda ülkesine gönüllü geri dönüşüdür. Mülteci, eğer menşe ülkesine gönüllü geri dönüş yapmaya karar verirse, İl Göç İdaresi'ne, BMMYK'ya ve ikamet ettiği ildeki İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü'ne gönüllü geri dönüş yapmak istediğini belirten dilekçe yazıp teslim ederek süreci başlatabilir.

Göç alanında çalışan birçok sivil toplum kuruluşu da gönüllü geri dönüş gerçekleştirmek isteyen yabancılara hukuki bilgilendirme hizmeti vermektedir.

1.2. Uluslararası Göçü Açıklama: Teorik Yaklaşımlar

Uluslararası göç, çeşitli nedenlerden dolayı bireyin yahut bir grubun uluslararası bir sınırı geçerek yer değiştirmesi hareketini ifade etmektedir. Bu göç kararında etkili olan gerekçeler siyasal, sosyal, demografik, ekonomik ve doğal nedenlere bağlı olarak sınıflandırmak mümkündür (Sayın, Usanmaz ve Aslangiri, 2016: 2).

Göç deneyimi yaşamış her birey, göç etme kararını farklı motivasyonlarla alabilir. Bu bağlamda uluslararası göçü açıklayan kapsamlı, tek bir tutarlı teorinin olmadığını söylemek gerekir. Birbirinden ayrı olarak geliştirilen, parçalanmış bir teori dizisi

vardır. Bu teoriler her zaman olmasa da birbirlerinden disiplin sınırlarıyla ayrılmışlardır.

Bununla birlikte uluslararası göçe dair mevcut kalıplar ve eğilimler, çağdaş göç süreçlerinin açıklanmasının tek bir disiplinin araçlarına güvenerek yahut tek bir analiz düzeyinde incelenerek mümkün olmayacağını göstermektedir. Aksine, göç süreçlerinin karmaşık ve çok yönlü doğası; çeşitli seviyeler, varsayımlar ve yaklaşımların işbirliği içinde olduğu sofistike bir kuram gerektirmektedir (Massey, 1993: 432).

Göç olgusunun çok boyutluluğu ve birçok farklı nedene dayanması nedeniyle göç süreci ve sonrasının etkili şekilde çözümlenmesi için birçok göç teorisinin beraber değerlendirilmesi gerekir. Çünkü göç kararı kişisel ve yapısal olarak farklı nedenlerle alınmaktadır. Buradan anlaşılabileceği üzere aynı bölgeden yapılan farklı göçler tek bir bağlamda açıklanamamaktadır (Çağlayan, 2006: 68).

Tüm bu nedenlerden ötürü çalışmamıza konu olan Suriyeli Mülteci kadınların göç yolculuklarını ve Türkiye’deki yaşamlarını açıklamak için tek bir teori yeterli olmayacaktır. Çünkü Suriye krizinden sonra Türkiye’ye gelen kitlesel göç dalgasını anlatmak için göçü; göç etmeye istekli olmak yahut göç etmeye zorunda kalmak gibi basite indirgenmiş tartışmalardan uzaklaştırmak gerekmektedir. Ayrıca yine tek bir teorisinin kullanılmasıyla ortaya çıkan göçün salt makro düzeyde veya bireysel motivasyonlarla oluştuğu varsayımları da ortadan kaldırmalıdır.

Tezin amacı, konunun hassasiyeti ve kapsamlı bir bakış açısı sağlamak amacıyla göç – çatışma modeli, ilişkiler ağı, ikiye bölünmüş emek piyasası ve ulus ötesi göç teorileri birlikte kullanılmıştır. Çünkü Suriyeli mülteci dalgasını, Suriyeli mülteci kadınların entegrasyonunu ve bu mülteci kadınların istihdam biçimlerini açıklamak için kullanılan bu teoriler birbirlerini tamamlamakta ve sürecin anlamlı bir bütün haline gelmesine yardımcı olmaktadır.

1.2.1. Göç – Çatışma Modeli

Bu model neo-liberal sınırlarla çizilen teorilerin yanı sıra, bireylerin göç etme motivasyonlarının incelendiği kadar neden göç etmediklerini ve onları bulundukları

yerle bağlayan unsurları da inceler. Göç – çatışma modeli, göçü yapısal faktörler ve bu yapısal faktörlerin kişilerin karar verme mekanizmalarındaki yansımaları üzerinden analiz eder.

İnsani güvensizlik algısının derecesi / yönü ve kişilerin göç edebilme becerileri arasındaki ayrım bu modelin iki ana unsurunu oluşturmaktadır (Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019: 164).

İnsani güvenliğin boyutu devletin güvenliğiyle kıyaslandığında görece daha büyüktür. Çünkü insani güvenlik sadece yaşam hakkının güvence altına alınması demek değildir aynı zamanda, politik güvenlik, finansal güvenlik, sağlık, barınma, gıda, çevre, toplum ve her bir bireyi kapsayacak kadar geniştir (UNHDP, 1994).

Bireyin güvensizlik algısı pek çok nedenden ötürü oluşabilir. Bu nedenlerin en başında savaş, rejim baskıları, etnik temizlik, işsizlik, ayrımcılık, devletlerin hizmet sağlayıcılarının yetersizliği / kıtlığı gelmektedir (Sirkeci, 2012).

Diğer göç teorilerine bakıldığında; göç kararının hep hedef ülkedeki “daha iyiye” ulaşmak üzere alındığı ön kabulünü görmekteyiz. Ancak göç – çatışma modeli bunun arka planına da farklı bir perspektif getirmektedir. Salt bir başka ülkede ekonomi daha iyi, sosyal hayat daha gelişmiş yahut eğitim daha kaliteli diye bireyler göç etmez. Ancak bireyin menşei ülkesinde “çatışma” olarak adlandırılan rahatsızlıkları varsa bu yola girer (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 533).

Aile baskısının getirdiği çatışmadan ötürü farklı bir şehre /ülkeye göç edip hayatına orada devam etmek isteyen bir genç kadının göç süreci de, Suriye’de yaşanan savaş ve bu savaşın yarattığı kaos ortamından ötürü Türkiye’ye yerleşme kararı alan ailenin göç süreci de bu model tarafından açıklanmaktadır. Ancak bu örneklerle baktığımızda da net bir şekilde görüyoruz ki; çatışma ve güvensizliğin boyutu ve şekli aynı değildir.

Bu modelde bahsedilen çatışma sadece bunlarla da sınırlı kalmamaktadır. Bireysel bazda oluşan çatışma mikro, hane halkı düzeyinde oluşan çatışma mezo ve devletler düzeyinde yaşanan çatışma makro düzeyde olabilmektedir.

Suriyeli mültecilerin durumunda da bu geçerlidir. Uzun zamandır Suriye’de yaşanan iç savaş, işkenceler, çeşitli ekonomik ve sosyal sıkıntılar çatışma ortamını günden güne beslemektedir. Zaman zaman siyasi düzleme bağlı olarak çatışmalar azalır yahut çözülür gibi görünse de herkes için insani güvenlik sağlanmadan bu çatışma ortamının yok olması mümkün değildir.

Bazı mülteciler kitlesel olarak savaşın ilk patlak verdiği dönemde göç ederken, bazıları ise hayatını Suriye’de sürdürmeye devam etmiştir. Suriye Krizi 10. yılında devam ederken değişen koşullar ve koşulların bireylerin üzerindeki etkiler hala yeni göç dalgaları yaşanmasına sebep olmaktadır. Çünkü her birey koşulları ancak kendi kapasitesince algılar ve bu doğrultuda harekete geçer. Yani bir kişi için savaş göç etme nedeni olurken, başka bir kişi için göç etme kararı ancak savaştan sonra oluşan ekonomik sorunlar da eklendiğinde alınabilmektedir. Fakat göç kararının ne zaman alındığı hususundan bağımsız olarak, Suriyelilerin göç yolculuğunun başlangıcını anlamlandırmak için göç – çatışma modeli son derece değerlidir. Suriyeli mülteci kadınların her birinin güvensizlik algıları ve kendi yaşamları düşünüldüğünde göç – çatışma modeli mikro düzeyde bir bakış açısı sağlamaktadır (Özdemir ve Özdemir, 2018: 126). Bu da tezimize konu olan Suriyeli mülteci kadınların entegrasyon süreçlerini anlamak için oldukça değerlidir. Çünkü göç kararının çatışma ortamı içerisinde bireysel nedenlere dayanması gibi entegrasyon süreçlerindeki ilerleme de ancak bireyin deneyimleri, çevresini algılama kapasitesi ve öğrenme ile ilgilidir.

1.2.2. İlişkiler Ağı Teorisi ve Sosyal Sermaye Kavramı

Göçmen ilişkiler ağı, network kuramı yahut ağbağ teorisi olarak da bilinen ilişkiler ağı teorisi göçü; göç eden bireyler ve göçmen olma hali üzerinden anlamayı vurgulamaktadır ve göçmenlerin yeni yerleşim bölgelerine nasıl tutunduklarını inceler, bu yönüyle diğer göç teorilerden ayrışır (Çağlayan, 2006: 85).

İlişkiler ağı teorisine göre bireyin göç etme kararı almasını etkileyen en önemli faktör kendi ilişki ağıdır. Bu ilişkiler her türlü sosyal temelde kurulmuş ve farklı yoğunluklarda olabilir. Bazen bir akraba, bir ailesi üyesi bazense bir mahalleli ya da yakın bir arkadaş ile kurulan ağ göç kararını tetikleyebilir. Göç sürecinde etkisi olan her bir birey (yeni göçmen yahut ilişki içinde olunan eski göçmen) bir aktör olarak

kabul edilmekte ve bu aktörler arasındaki ilişki çeşitli enformasyonların iletilmesi ile göçü kolaylaştıran birer etmen olarak kabul edilmektedir. Potansiyel göçmenler hedef ülke ile ilgili iktisadi, hukuk ve sosyal alanlarda bu bilgileri edinir (Yaman, 2016: 102).

Göç edilen bölge ve göç süreci ile ilgili iletilen tüm bu bilgiler sayesinde ilerleyen süreçte göç etmek hedef ülkede ilişkileri bulunan potansiyel göçmenler ve hedef ülkeye yeni göç etmiş kişiler için daha az riskli olacaktır (Abadan Unat, 2017: 59-61). Ayrıca bu göçmen ilişkileri; potansiyel göçmenlere cesaret vermekte ve göç dalgalarını arttırmaktadır.

İlişkiler ağı teorisine göre gerçekleştirilen göçler, sürekli test edildiği için giderek daha az maliyetli ve daha kolay hale gelmektedir. Hatta göçmenlerin bu ilişkiler ağı etrafında bir araya geldiklerini söylemek mümkündür. Bu ilişki sayesinde göçmenler için yeni yerleşim yerini anlamlandırmak kolaylaşır. Göçmenler sahip oldukları sermaye sayesinde yeni iş fırsatlarını bulur, çeşitli sosyal imkanlardan haberdar olur ve hedef ülkenin kültürünü ve yaşam pratiklerini öğrenir. Buradaki negatif yön her göçmenin yahut bir topluluktaki her bir bireyin bu ilişkiler ağına dahil olmamasıdır (Mahmud, Sabur & Tamanna, 2019: 151). Bu noktada göçmenler yerel halk ile ilişkilerini sağlamlaştırmakta zorlanmaktadırlar çünkü kapalı bir grubun mensubu olan bireylerin etrafı bu ilişkiler nedeniyle görünmez çitlerle çevrilmeye müsaittir. Göçmenlerin sadece “eskiden gelen ilişkilerle” hayatlarını sürdürmeleri gettolaşmaya sebep olmaktadır (Erder, 2006: 46).

İlişkiler ağının dezavantajlarının yanı sıra göçmenler için getirilerinin daha fazla olduğunu söylemek de mümkündür. Yeni gelen göçmenler ilişkiler ağı sayesinde ekonomik faaliyetlere, eğitim fırsatlarına, sağlık hizmetlerine ve hukuki desteklere erişebilmektedir. Bu da yeni yerleştikleri bölgede yaşamlarını kolaylaştırır.

Sosyal sermaye kavramı ise ilk kez Hanifan tarafından ortaya atılmıştır. Hanifan sosyal sermayeyi bireylerin yaşamları boyunca kurdukları olumlu ilişkiler sonucu oluşan reel bir varlık olarak tanımlamıştır (Erselcan, 2009).

Sosyolojik anlamıyla ise ilk kez Bourdieu tarafından kullanılmıştır. Bourdieu’ya göre sosyal sermaye tek bir kişiye yahut gruba ait olamaz ancak paylaşılan bir olgu olarak

varlık gösterir ve birbiriyle ilintili gerçek yahut potansiyel tüm kaynakların toplamıdır (Bourdieu, 1986). Bireylerin sosyal sermayesinin ilişkiler ağlarındaki pozisyonlarının neticesinde oluştuğunu savunur ve bireyin gelecekteki amaçları için kullanılacak birer yatırım aracı olduğunu söyler (Demirtaş, 2019: 48). Ancak bu ilişkiler ağında önemli olan ilişkilerin geçmişi ve zaman içerisindeki yoğunluğudur (Bourdieu, 1986).

Coleman (1988) ise sosyal sermayenin sadece tek bir gruba yahut sosyal ağa – iletişime erişim sağlamak için emek verenlerin değil, herkesin ulaşabileceği bir kaynak olduğunu söyler. Bu yönüyle dezavantajlı bireyler için doğru kullanıldığında önemli bir değerdir.

Göçmen bireyin hayata tutunmasındaki en önemli nokta dayanışma ile kurulan bağlar ve cemaatçi gruplardır. Bu sayede göçmenler, göç ettikleri yeni alanlarda hemşerilik / akrabalık / dostluk ilişkileri (sosyal sermayeleri) ile üretime katılıp, var olurlar (Akbaş,2012: 337).

İlişkiler ağı teorisi ve sosyal sermaye kavramı birlikte değerlendirildiğinde Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin hayata tutunma biçimleri ve kurdukları komüniteleri anlamak son derece kolaylaşır. Devletin ekonomik desteklerinin ve servis sağlayıcılarının görece az olduğu bu ülkede göçmenlerin ilişkiler ağı oldukça işlevseldir (Gelekçi ve Meçik, 2020: 6). Öncelikle 10 yıldır Türkiye’ye gelmekte olan Suriyeli grupların kendi geleneklerini ve kültürlerini sürdürmeleri ilişkiler ağı teorisi ile net bir biçimde açıklanmaktadır çünkü göçmen bireyler yaşadıkları komün hayat neticesinde kendi yaşam pratiklerine olan bağlılıklarını kolaylıkla sürdürebilmişlerdir.

Göç yolculuğunu Türkiye’de sonlandıran ilk grup göçmenler sermayeleri sayesinde potansiyel göçmenleri bu yolculuğa hazırlamıştır, Suriye’de kalan göçmenler bilgi kaynaklarından yararlanıp göç sürecini kendileri için daha az riskli ve daha az maliyetli hale getirmişlerdir. Sosyal sermayeleri sayesinde, birçok göçmenin sormak istediği soruların cevaplarını önceden edinmişlerdir. Bu enformasyon akışıyla göç dalgalarını arttırmışlardır.

Yine Suriyelilerin belirli bölgelerde yoğunlaşması, belirli istihdam alanlarını doldurmaları ve anavatanları ile olan ilişkilerini sıkı bir biçimde sürdürmeleri bu kuramda bahsettiğimiz durumlara örnek oluşturmaktadır. İlk gelen Suriyeli grupların belirli bölgelere yerleşmeleri, diğer göçmenleri de buralara toplayıp gettolaşmaları, aynı sektörlerde birbirlerine iş bulma konusunda destek vermeleri, kendi ticaret piyasalarını, eğitim alanlarını, sivil toplum kuruluşlarını oluşturmaları ilişkiler ağıları sayesinde.

1.2.3. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Teorisi

Suriyeli Mültecilerin ekonomik şartlarını özellikle de enformel piyasalara nasıl yoğun bir biçimde eklemlendiklerini açıklamak için tez çalışmamızda kullanılan diğer ve son teori ise ikiye bölünmüş emek piyasası kuramıdır.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra insan kaynağına duyulan ihtiyaç kapsamında birçok devlet göçmenleri ülkelerine kabul etti. Bu bağlamda özellikle Avrupa ülkeleri ve Amerika önemli göç destinasyonlarını oluşturmaktaydı. Fakat bu göç daha çok gönüllülüğe ve iş arzına dayalıydı (Frassman & Münz, 1992: 457-480).

İkiye bölünmüş emek piyasası yaklaşımına göre, uluslararası düzeyde göç (emek göçü), genellikle gelişmiş ülkelerin bu konudaki taleplerine göre şekillenmekte iken, işgücü piyasası ikili bir yapı halinde oluşmaktadır. Bahsi geçen bu ekonomilerde bulunan ikili yapı; sermaye yoğun sektörler ve emek yoğun sektörler olarak ayrılır. Sermaye yoğun sektörde çalışan işçiler; ileri teknolojiyi kullanarak, yoğun bilgi, yetenek ve profesyonellik gerektiren işleri yapan “vasıflı” işçilerdir. İşverenler hem bu işçilere emek verdikleri için hem de yerlerini doldurmak kolay olmayacağı için bu işçilerle yaptıkları iş akdini basitçe sonlandıramazlar, işverenler için kendi yetiştirdikleri işçiler kolaya gözden çıkarılabilir değildir. Çünkü sermaye ancak onu doğru kullananların elinde değerlendirilir. Enformel piyasaların yer kapladığı ikincil sektörde ise vasıfsız işçiler emek ihtiyacını karşılamaktadır. Göçmenler bu çarkın en önemli dişlilerini oluşturmaktadır. Ayrıca işverenlerin bakışı da vasıflı işçilere olandan oldukça farklıdır, ekonomik kriz yahut sorunlu zamanlarda işlerine kolaylıkla son verilebilmektedir. Yerli işçiler, çalışma şartları, çalışma saatleri yahut işte yükselmenin olmaması gibi sebeplerle bu işlerde çalışmayı genellikle istemezler.

Göçmen işçiler ise bu işleri, kendi ülkelerindeki çalışma ücretlerinin daha düşük olması ve kendi ülkelerine gelir akışı sağlayabilecekleri bir fırsat buldukları için kabul etmektedirler. Ayrıca göçmen işçiler, kendilerini varış ülkesinin bir bireyi olarak görmedikleri için varış ülkesi yerine aidiyetlerinin olduğu kaynak ülkelerindeki statülerine önem verirler (Toksöz, 2006: 17-18).

Ekonomik anlamda en alt katmanda bulunan yerli işçiler bahsedilen bu “vasıfsız” işlerde çalışmaktansa, işsiz kalmayı göze almaktadır. Bu bağlamda emek piyasasının birincil ve ikincil sektörlerle bölünmesi, o ülkedeki ırksal çeşitlilikle doğrudan ilişkilidir. Göçmen işçi kendisini varış ülkesinin hiyerarşisine dahil görmediği ve genellikle geldiği ülkesinde de bu durumun bilinmeyeceğini düşündüğü için düşük statülü işte çalışmayı uygun bulmaktadır. Çünkü göçmen için hayatta kalmak, para kazanmak ve para biriktirmek, statü korumaktan çoğunlukla daha önemlidir. Göçmen işçilerin ağırlıklı olarak çalıştığı sektörlerde ise, yapılan işlerin statüsü yereller için daha da düşmektedir (Güllüpınar, 2012: 64-65).

Tezimize konu olan Suriyeli enformel sektörün en büyük payını oluşturan tekstil sektörüne tutunmalarını anlamak için ikiye bölünmüş emek piyasası teorisi çok önemlidir. Birçok Suriyeli kendi ülkesinde aldığı eğitim ve formasyondan farklı olarak, hayata tutunabilmek için yerel halkın yapmayı kabul etmediği bilgi ve beceri gerektirmeyen işlerde çalışmaktadırlar. Çünkü hayatlarını idame etmek için çalışmak zorunda olan bu göçmenlerin seçim şansı oldukça sınırlıdır. Kendi ülkelerinde olsa çalışmayı kabul etmeyecekleri bu şartlarda çalışmayı “göçmenlik statüsü” ile kabul ederler.

Tekstil sektörü özelinde düşünülürse Suriyeli mülteciler daha önce Kürtler ve Afganların oluşturduğu göçmen işçi piyasasını doldurmaktadır. Piyasaya bakıldığında ücretlerin düşük ve çalışma saatlerinin fazla olduğu fakat sosyal güvenlik mekanizmalarının mevcut olmadığı görülmektedir. Bu yönüyle bakıldığında bu sektörün göçmen işçiler tarafından tercih edilmesini ikiye bölünmüş emek teorisi ile açıklamak mümkündür.

1.3. Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler

Bu bölümde tez çalışmamıza konu olan Suriyelilerin dünyadaki “mülteci” tanımlamasının aksine nasıl “geçici koruma” statüsü aldıkları tarihsel bağlamda incelenmektedir. İncelemeyi yapabilmek için bu konu hakkında yürürlükte olan kanunlar ve yönetmelikler kronolojik sırayla tanımlanmaktadır.

1951 Cenevre sözleşmesi uluslararası mülteci rejiminin ilk kaynağı olarak kabul edilmektedir ve mülteci hukukunun temel ilkelerini belirlemektedir. Bu sözleşmenin hazırlanmasında esasen iki amaç bulunmaktadır. Bu amaçlardan ilki mültecilerin de tıpkı diğer tüm insanlar gibi temel insani haklara ve bu haklardan doğan özgürlüklere sahip olabilmesidir. İkinci amaç ise mülteci sorunuyla yüzleşen (yoğun mülteci nüfusu barındıran) ve göç dalgalarından etkilenen devletlerin bu mültecilerle ilgili tüm sorumluluğu tek başlarına yüklenmesinin ve olası uluslararası gerginliklerin önüne geçilmesidir (UNHCR, 1997). 1951 sözleşmesi çok uluslu bir sözleşme olup mülteci statüsünü, sığınma hakkı almış kişilerin haklarını ve bu sığınma hakkını veren ülkelerin sorumluluklarını tanımlar.

Göç mevzuatının gelişimindeki bir diğer sözleşme 1954 tarihinde imzalanmıştır ve vatansızların hukuki durumu hakkındadır. Çalışma şartları hususunda Cenevre sözleşmesi ile aynı koşullara sahiptir. Türk Hukuku’nda vatansızlık statüsü ve vatansız kişiler ile alakalı ana kaynaklardandır (Koç, Görücü ve Akbıyık, 2015: 72). Tarihsel sıralamada diğer önemli gelişme ise mültecilerin hukuk statüsüne ilişkin protokoldür. Türkiye bu protokolü imzalayan ilk devletlerden biridir (Parlak ve Şahin, 2015: 71). Bu protokol Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan zaman ve coğrafi kısıtlamayı kaldırmak amacıyla hazırlanmıştır. Türkiye zamansal kısıtlamayı kaldırmıştır fakat coğrafi çekince 1967 Protokolü ve sonrasında da varlığını sürdürmüştür. Bugün Suriyelilerin Türkiye’de hukuki bağlamda mülteci statüsünde kabul edilmemesindeki en önemli husus bu coğrafi çekinedir.

1980’lerin sonu ile 1990’lı yılların başı arasında Irak, Bulgaristan ve Yugoslavya’dan gelen kitlesel göç dalgaları Türkiye’yi büyük göç dalgaları ile yüzleştirmiş ve uluslararası mülteci yönetimine uyum sağlama meselesi gündeme gelmiştir (Bayındır Goularas ve Sunata, 2015: 20). Yoğun göçlerin sonucunda 1994 İltica ve Sığınma

Yönetmeliği hazırlanmıştır. Türkiye’ye bireysel olarak iltica eden yahut üçüncü ülkeye iltica etmek için Türkiye’den ikamet izni almak isteyen yabancılar ile kitlesel iltica yahut sığınma amacıyla Türkiye sınırlarına gelen yabancı uyruklu kişiler ve bu bağlamda oluşabilecek demografik hareketlerle ilgili usul ve esasların belirlenmesi ve bunlardan sorumlu olacak görevli kuruluşların düzenlenmesi bu yönetmeliğin içeriğini oluşturmaktadır (1994). Yönetmelik iltica eden kişi yahut grupları korumaktan ziyade iltica durumlarında Türkiye’nin hangi tedbirleri alacağı ve bu süreçleri hangi makamlar aracılığıyla yürüteceğine odaklanmıştır.

Suriye’den Türkiye’ye gelen sığınmacılar 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliğinin 10. maddesi kapsamında koruma altına alınmıştır. Bahsi geçen 10. madde “Türkiye’den iltica talep edenler veya sığınmacılar ülkemizde bulundukları süre içinde devletin himaye ve gözetimi altında bulundurulur.” şeklindedir.

2003 yılında ise yabancıların çalışma izinleri hakkında kanun yürürlüğe girmiştir. Bahsi geçen kanunun amacı Türkiye’deki yabancıların çalışmalarının izin çerçevesinde yürütülmesi ve bu izinlerle ilgili esasların belirlenmesidir.

Bu kanun ile birlikte, mülteci ve sığınmacıların kötü niyetli kişiler (işverenler) tarafından sömürülmesinin engellenmesi ve insan haklarına yakışacak şekilde temel hizmetlerden faydalanmaları amaçlanmıştır (Akkuşoğlu, 2006: 131).

2012 yılında ise “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” hazırlanmış ve Türkiye’de bulunan kayıtlı Suriyeliler’e geçici koruma statüsü verilmiştir (Güler, 2017: 101). Bu Suriyelilerin Türkiye içerisindeki durumlarına dair ilk yasal düzenlemedir ve misafir belirsizliğini bir nebze de olsa ortadan kaldırmıştır. Açık sınır politikası, geri göndermeme ilkesi, kamplardaki temel hizmetler gibi hususlar bu yönergede yer almıştır.

Ayrıca 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği, 2012 yılında çıkartılan Geçici Koruma Yönetmeliğinin 61. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici koruma yönetmeliğindeki belirsiz noktaları gidermek ve Suriye vatandaşlarına ilişkin süreci yönetebilmek için Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 11 Nisan 2013 tarihinde 28615 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla oluşturulmuştur (GİGM). YUKK yabancılarla ilgili muameleleri, yabancıların Türkiye sınırlarında ve ya ülke içindeki koruma talepleriyle alakalı uluslararası korumayı ve çeşitli nedenlerden dolayı ülkelerine dönemeyen kişilere Türkiye tarafından acil olarak sağlanan geçici korumayı içermektedir (GİGM).

5 kısım ve 126 maddeden oluşan YUKK oldukça detaylı ve kapsayıcı bir kanundur. Birinci kısımda, ‘amaç, kapsam, tanımlar ve geri gönderme yasağı’; ikinci kısımda, ‘yabancılar’, üçüncü kısımda, ‘uluslararası korumayı’; dördüncü kısımda, ‘yabancılar ve uluslararası korumaya ilişkin ortak hükümleri’ ve beşinci kısımda ise ‘Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün görevleri ve yapısı anlatılmıştır (Öznay, 2019: 52).

Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle; yabancılar, iltica ve mültecilik talebi olanlar ve uluslararası göçmenlerle ilgili işlemler Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün çatısı altında yapılmaktadır.

Türkiye’de yaşayan Suriye vatandaşlarıyla ilgili en büyük ve en önemli gelişme ise 2014 yılında Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliğidir. Bu yönetmeliğin amacı acil ve geçici koruma niyetiyle kitlesel olarak (sayıca fazla ve topluluklar halinde) ülkemize sığınmak durumunda kalmış ve menşei ülkesine can güvenliğinin tehlikede olması gibi mücbir sebeplerden ötürü dönemeyecek olan yabancılar hakkında yapılacak işlemleri belirlemektir. Kitlesel göç ile gelen bu yabancıların Türkiye’ye kabulleri, ikamet süreçleri, sahip oldukları haklar ve bu hakların doğurduğu yükümlülükler ve Türkiye’den çıkmaları durumunda yapılması gereken işlemler bu yönetmelik kapsamında düzenlenmiştir. Ayrıca kitlesel göç hareketleri hususunda alınacak önlemler ve gerek ulusal gerek uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirlikleri de geçici koruma yönetmeliğinin konusudur (Yıldız, 2017: 19).

Mevzuatın gelişiminin hukuki olarak incelenmesi, Suriye vatandaşlarının Türkiye’deki hukuki ve siyasal durumlarını anlamakta yardımcı olmaktadır. Suriye’de yaşanan insanlık krizi sonrasında Türkiye büyük bir adım atıp, açık kapı politikası uygulayarak Suriyelileri ülkeye kabul etmiştir. Fakat ülkede bulunan Suriyeliler büyük bir statü karmaşası yaşamışlardır. Çünkü yukarıda bahsedildiği üzere 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne konulan coğrafi çekince 1967 protokolünde de devam etmiştir. Bu yüzden Suriyeli vatandaşlar ilk etapta Türkiye’de “misafir” olarak adlandırılmıştır.

Adından da anlaşılacağı üzere misafir kavramı, kişiye haiz olduğu hakları tamamıyla vermemekte; kişinin bir gün geri döneceği varsayımına dayanmaktadır. Kişilik hakları kişinin doğumuyla gelen haklar olmasına rağmen; “misafir” gibi bir kavram kargaşasında bırakılmak Suriyeliler “geçici koruma” statüsü almışlardır (Mancak, 2019: 44). Geçici koruma statüsü alan Suriyeli bireyler için eğitim, sağlık ve iş piyasalarına erişim gibi hizmetlerden yararlanma çerçevesi açıklanmıştır.

Geçici koruma statüsü alan Suriyelilerin dışındaki diğer Suriyeli grup ise oturum izni ile Türkiye’de ikamet edenlerden oluşmaktadır. Yabancılar kanununa göre oturum izni alabilmek için ilgili yabancının sınır kapısından geçerli bir pasaport ile ülkeye giriş yapması gerekmektedir. Ancak oturum izni ile Türkiye’de bulunan kişi sayısı geçici koruma statüsüne sahip olanlara göre oldukça düşüktür (Erdoğan, 2014).

Bu çerçeve kapsamında belirli hizmetlerden yararlanmak Suriyeliler için görece kolay hale getirilse de uygulamada sorunlar devam etmektedir. Özellikle kayıt ilinde yaşamak zorunluluğunun getirilmesi ve kayıt ili dışında farklı bir ilde yaşayan kişilerin sosyal hizmet mekanizmalarına ulaşamaması (eğitim, sağlık, sosyal yardım vb.) mülteciler için en temel problemlerin başında gelmektedir.

1.3.1. Siyasal Düzlemde Suriyeli Mülteciler

Suriyeli mülteciler tüm bu hukuksal düzenlemelerin yanı sıra Türkiye için son derece önemli bir siyasal konu haline gelmiştir.

Temel insan hakları dışında her ülkede kişilerin sahip olduğu haklar, özel olarak o ülkenin vatandaşları için düzenlenmiştir. Buna göre o ülkenin vatandaşı olmayıp o

ülke sınırları içinde bulunan diğerleri, insan hakları bakımından ötekileştirilmişlerdir. Bahsedilen bu ötekileştirme / dışlama küresel krizlerin yoğunlaştığı, kitlesel göçlerin arttığı çağda son derece mühim bir problem haline gelmektedir (Koç, Görücü ve Akbıyık, 2015: 80).

Küresel göçlerin hiç olmadığı boyutlara ulaşması son yıllarda göç ve siyaset arasındaki ilişkinin akademisyenler tarafından sıkça ele alınmasına neden olmuştur (Tuğsuz, Yılmaz, 2015: 1). Çünkü göç; bireysel karar gibi görülse de en temelinde siyasiler ve devletler arasındaki ilişkiler ve onlar tarafından alınan kararlar ile şekillenir. Sınırları göçmenlere açmak, kapatmak, göç ve göçmen politikaları oluşturmak, göç sürecini yönetmek, kontrol mekanizmaları oluşturmak tamamen siyasi aktörler tarafından gerçekleştirilir.

Göç ve göçmen meselesi; dünyada göçmen alan her ülkenin siyasal arenasında metalaştırılmaktadır. Amerika ve Avrupa ülkelerinde liberaller ve cumhuriyetçiler arasındaki en önemli çekişme unsurlarından biridir. Türkiye’de de iktidar tarafından siyasi erki meşrulaştırmak, muhalefet tarafından ise iktidarı itibarsızlaştırmak maksatlarıyla siyasi söylemlerde sıkça yer almaktadır. Özellikle yazılı ve görsel basının ve sosyal medya kanallarının etkisiyle Suriyeli göçmen nüfusu uzun yıllar boyunca Türkiye’nin siyasi gündeminin en önemli konularından biri olarak kalacaktır.

1.3.2. Suriyeli Mültecilere Ait Demografik Veriler

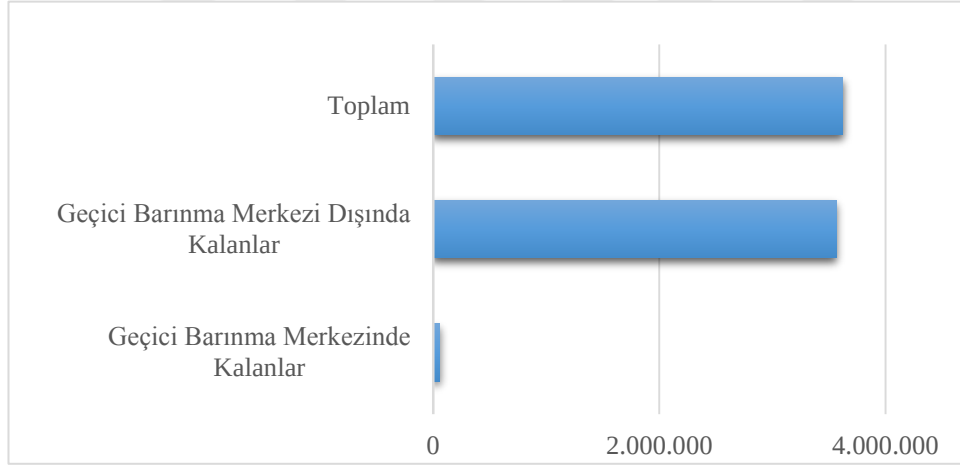
Tez çalışmamızın bu bölümünde Türkiye’deki Suriyeli mültecilere ait demografik veriler sunulmaktadır.

Suriye Savaşı’nın bilançosu oldukça ağır olmuştur. Bu savaş sonunda 6,6 milyon insan ülkesinden ayrılmak zorunda kalmıştır ve dünyanın çeşitli yerlerine dağılmışlardır. Türkiye en fazla sayıda mülteciliği kabul etmesiyle Suriye krizinde önemli bir aktör haline gelmiştir (Erdoğan, 2019: 2).

Türkiye’de yaşayan toplam Suriyeli nüfus Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün resmi kayıtlarına göre 3.621.968 kişidir. Fakat bu rakam sadece kayıtlı nüfusu göstermektedir. Kayıtsız kişilerle birlikte Türkiye içindeki Suriyeli vatandaşların

sayısının 5 milyona yakın olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'nin açık kapı politikasına son vermesine rağmen, sınırlarda giriş – çıkış gerçekleşmektedir. Ayrıca yine GİGM tarafından sağlanan verilere göre Türkiye'de her gün yaklaşık olarak 465 Suriyeli bebek dünyaya gelmektedir. Bu nedenle gelecek yıllarda gönüllü geri dönüş etkin bir şekilde gerçekleşmezse, Türkiye içerisindeki Suriyeli nüfus artmaya devam edecektir. Hane bazında bakıldığında ise, Suriyelilerin ikamet ettiği konutlarda ortalama 6 kişi yaşamaktadır (Erdoğan, 2019: 3).

Türkiye'ye göç eden kayıtlı Suriyeli nüfusunun; 3 milyon 562 bin 183 kişisi şehirlerde, 59 bin 785 kişisi kamplarda yaşamaktadır (GİGM, 2020). Kamplardan şehirlere doğru göç eden insan sayısı ise her geçen gün artmaya devam etmektedir. 2019 yılının ağustos ayında ulaşılan veriye göre Türkiye'de bulunan Suriyeli nüfusun yalnızca %1,8'i bu kamplarda yaşamlarını sürdürmektedir (Grafik 1).

Grafik 1. Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezleri ve Dışında Kalan Alanlara Göre Dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, www.goc.gov.tr

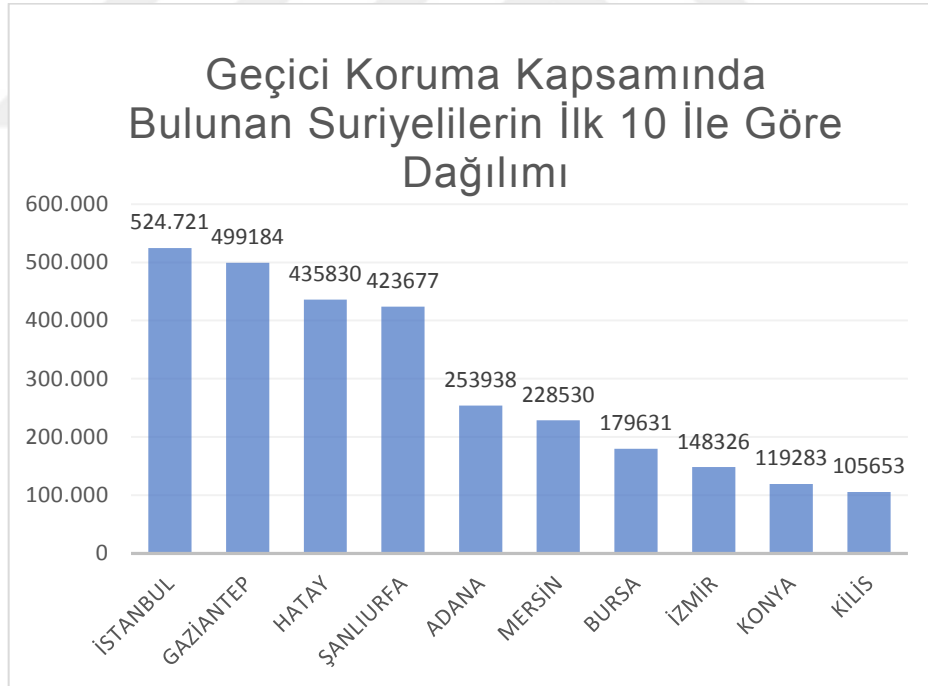
Geçici koruma merkezlerinin (kamp alanları, konteyner kentler ve çadırkentler) bulunduğu şehirler: Adana, Kilis, Kahramanmaraş, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye'dir.

Kamplar, kitlesel göçün ilk başladığı dönemde sayıca daha fazlayken, mültecilerin daha iyi bir hayat yaşama arzuları ve kamp idarelerinin çalışır durumda olanları gitmek için teşvik etmeleriyle zamanla sayıca azalmıştır.

Türkiye’deki kamplar dünya genelindeki kamplara kıyasla “iyi şartlarda” olarak tanımlansalar da sadece mültecilerin asgari ihtiyaçlarına karşılık vermektedirler. Özellikle göçün ilk dalgaları atlatıldıktan sonra ise Suriyeliler İstanbul gibi göçmen komünitelerinin güçlü olduğu ve iş imkanlarının fazla olduğu şehirler başta olmak üzere Türkiye’nin her yerine dağılmışlardır.

Türkiye’nin her şehrinde geçici koruma altında bulunan Suriyeliler yaşamaktadır fakat en büyük sayıda Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapan şehir ise İstanbul’dur (Mülteciler Derneği, 2020).

Grafik 2. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Dağılımı

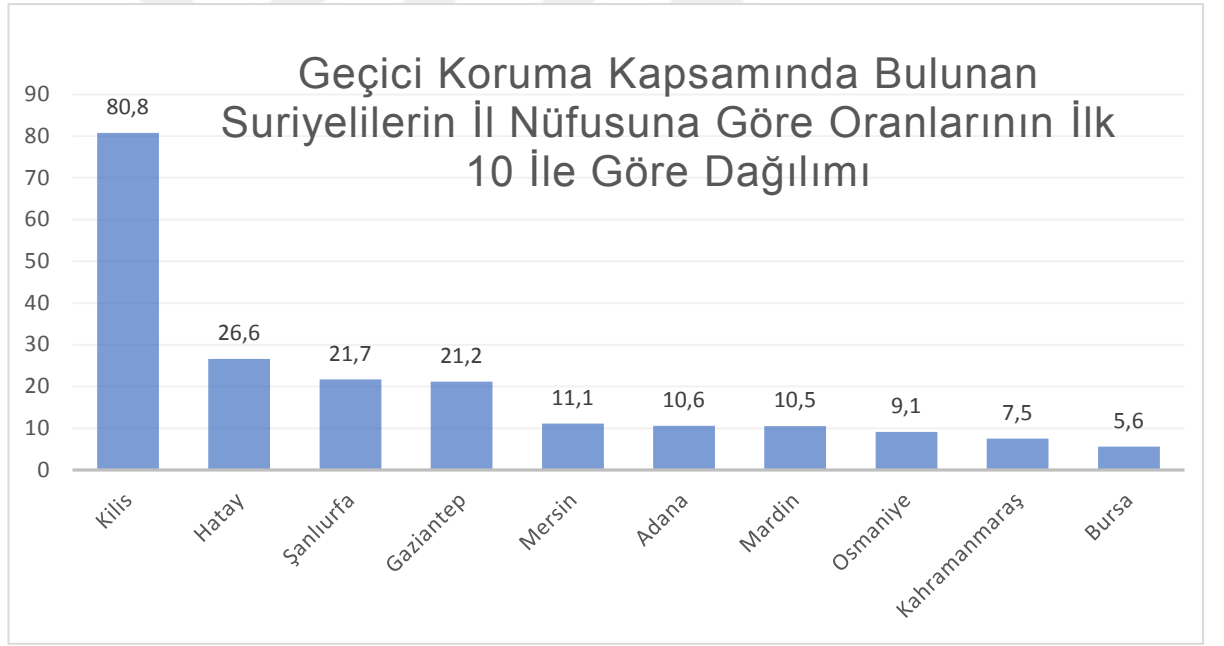
Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, www.goc.gov.tr

İstanbul’u sırasıyla Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Adana takip etmektedir (Grafik 2). Bu şehirlerin ortak özelliğine bakıldığında Suriyeli mültecilerin, yerleşim şehirlerini seçerken ekonomik faaliyetleri göz önünde bulundurdıkları

görülmektedir. Çünkü bu illerde kayıtdışı çalışmanın yaygın olduğu işler oldukça yaygındır.

Grafik 3'te ise Suriyeli nüfusun, yerel nüfus ile kıyaslandığında en yoğun olduğu ilk 10 il gösterilmektedir. İlk sırada Kilis gelmektedir; Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep ve Mersin ise Kilis'i takip etmektedir. Grafiğe bakıldığında Suriyelilerin tarihsel anlamda güçlü ilişkilerinin olduğu ve Suriye'ye fiziki anlamda daha yakın olan güney illerini doldurdukları görülmektedir. Yine bu illerde de ekonomik anlamda enformel piyasalar, özellikle de mevsimlik tarım ve emek yoğun üretim atölyelerinin yaygın olduğu söylenebilir.

Grafik 3. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İl Nüfusuna Göre Oranlarının İlk 10 İle Göre Dağılımı

Kaynak: Erdoğan, 2019

Aşağıdaki tabloda ise Suriyeli nüfusu daha iyi analiz edebilmek ve çalışma çağındaki Suriyeli sayısını anlayabilmek için yaş aralıklarına göre cinsiyet temelli ve toplam dağılımları verilmektedir.

Tablo 1. Türkiye'deki Suriyelilerin Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	Erkek	Kadın	Toplam
0-4	255.958	247.316	503.724
5-9	282.622	259.721	542.343
10-14	203.413	184.589	388.002
15-18	142.114	118.516	260.630
19-24	286.862	212.812	499.674
25-29	202.982	148.003	350.985
30-34	159.158	115.923	275.081
35-39	119.015	95.915	215.930
40-44	84.752	75.806	160.558
45-49	60.488	57.266	117.754
50-54	49.872	48.926	98.798
55-59	37.999	37.999	75.998
60-64	28.425	29.288	57.713
65-69	20.326	20.745	41.071
70-74	7.735	8.705	16.440
75+	7.723	9.994	17.777
TOPLAM	1.949.444	1.672.524	3.621.968

Kaynak: Mülteciler Derneği, www.multeciler.org.tr

Verilere göre Suriyeli nüfusun yaş ortalaması 22,6'dır. Görüleceği üzere bu nüfus son derece gençtir. Savaş sonrası Türkiye'de dünyaya gelen çocukların ve savaş nedeniyle Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmış ailelerin sayısı bu durum üzerinde oldukça etkilidir.

Suriyeli kadınların Suriyeli nüfusa oranı %46,2'dir ve tabloda da görüldüğü gibi Suriyeli kadınların büyük bir çoğunluğu çalışma çağındadır.

1.3.3. Suriyeli Mültecilerin Sosyal Durumlarına Bakış

Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin mevcut yaşam koşulları ve durumları incelendiğinde kamplarda yaşayan Suriyelilerin önemli bir kısmının hayat şartları ve maddi imkanları, şehirlere göç edenlere göre daha iyi olduğu ifade edilmektedir (ORSAM, 2014).

Çünkü kamplarda eğitim, sağlık ve temel mal dağıtımı gibi hizmetler verilmektedir bu da kamplarda yaşayan Suriyeliler için bazı kolaylıkların olduğunu göstermektedir.

Fakat yine bu hizmetlerin dağıtımı sırasında çokça çatışma ve kargaşa yaşanmaktadır. Eren (2012) hazırladığı gazete yazısında kamplardaki mültecilerle yaptığı görüşmeler ile bu sorunların bir kısmını ifade etmeye çalışmıştır.

"Boynuyoğun ve diğer kamplarda değersiz şeylerden ötürü kavga edebilmektedirler. Dağıtılan karpuzun büyüklüğü küçüklüğü, muzların sayısının 4 ya da 5 olması, Kurban bayramında dağıtılan etin azlığı ya da çokluğu kamp içerisinde kavga sebebi olabiliyor"

Kamplardaki umumi tuvaletler ve banyolar yine ayrı bir problemidir.

"Eğer Suriye'ye dönersem sadece banyo ve tuvaletlerin umuma açık olmasından ötürü geri dönerim; çünkü eşim ve çocuklarım, banyo ve tuvaletlerden yararlanabilmek için uzun bir mesafe yürümek zorunda kalıyor"

Ayrıca kamplarda yaşayan insanlar zaman zaman kendilerinin ve ailelerinin güvenlikleri için tedirgin olmaktadır.

"Biz, baskı ve korku düzeninden kaçarak Türkiye'ye sığındık. Fakat burada da gece vakti birileri çadırları basıyor ve çadırdakileri ıssız bir yere çekerek sorguluyor"

Bunlar dışında kamplardaki refakatsiz çocukların istismara uğraması (Düzel ve Alış, 2018), kadınlar için yeterli sağlık kontrollerinin yapılmaması ve hijyen

malzemelerinin teminatının yeterli olmaması (Türk Tabibler Birliği, 2014) ve kamplarda dağıtılan yemek-market kartlarının kamplarda yaşayanların her ihtiyacına yetmemesi de önemli sorunlardandır.

Kamplarda yaşayan insanların da bahsettiği gibi kampların fiziki koşullarının yetersizliği, kamp alanlarının izole alanlar olması, hareket özgürlüğünün engellenmesi, ayrımcılık, güvensizlik ve bazen de daha iyi bir hayat yaşama arzusu, yeni fırsatların çekiciliği ve eski normale dönme istekleri gibi sebeplerle sığınmacılar kampları terk ederek şehirlere yerleşmeye başlamaktadır (Artan ve Arıcı, 2017: 3-4).

Suriye ve Türkiye halkı ortak bir tarihe ve kültürel özelliklere sahip olsalar da göçmen olmanın getirdiği yapısal sorunlardan oldukça etkilenmişlerdir. Ekonomik sebepler, medyanın Suriyeli motifini çoğu zaman olumsuz anlamda kullanması, siyasal söylemler gibi birçok faktör sonucu bu iki grup arasında ilişkiler şekillenir (Özdemir, 2017:118). Birlikte yaşama kültürünün henüz oluşmaması zaman zaman gruplar arası çatışmalara yol açar. Bu çatışmalar genellikle şiddet temelli olmasa da, ayrımcılık, dışlayıcılık gibi tutumlar ile kendini göstermektedir.

Suriyelilerin Türkçe bilmemesi ve Türkiye’de de Arapça dilinin kullanım oranının çok yüksek olmaması sebebiyle gruplar ve kişiler arasında iletişim problemleri baş göstermektedir. Dil bariyeri, Suriye’den Türkiye’ye göç eden kişiler için gündelik yaşama, eğitim ve istihdam alanına önemli bir engel oluşturmaktadır (Moralı, 2018: 1428). Bu sebeple sosyal uyumun tesisi son derece güç durumlara gelebilmektedir.

Fakat son senelerde sivil toplum kuruluşlarının ve yerel otoritelerin sosyal uyum çalışmalarıyla yerel toplum ve göçmenler arasındaki bağlantılar güçlenmiştir. Ayrıca ekonomik entegrasyonun yıldan yıla artması da bu süreci kolaylaştıran sebeplerdendir.

İKİNCİ BÖLÜM

ENTEGRASYON VE SURİYELİ KADINLARIN EMEK PİYASALARINA KATILIMI

Türkiye sahip olduğu konum itibariyle kuruluşundan itibaren sıklıkla göç dalgalarıyla yüzyüze gelmiştir (Kara ve Korkut, 2010: 153). Bu bağlamda insan hareketliliği, bağlar - ilişkiler, kültür, kimlik ve entegrasyon Türkiye için son derece önemlidir.

Entegrasyon hakkındaki bir tartışma çok genel bir soruyla başlayabilir: Bir ülkeye yeni gelenler nasıl toplumun bir parçası haline gelir? Özellikle sosyal yardım ve eğitim hizmetleri başta olmak üzere göçmenin ayakta durmasını destekleyecek çeşitli kamu hizmetlerine erişimleri mümkün müdür? Bankalar, acenteler gibi karmaşık aktörlerin de dahil olduğu bir ekonomide ihtiyaç duyulan tüm özel hizmetlere nasıl ulaşıyorlar? Kendileriyle aynı etnik kökenden gelen diğer göçmenlerle oluşturdukları komünite içinde ve daha geniş toplulukla (yerel halk ve diğer göçmenler) sosyal ve kültürel ilişkileri nasıl kuruyorlar? Siyasi süreçlere katılım düzeyleri nedir ve hangi biçimde katılırlar? Bahsedilen bu yeni gelenler sahip oldukları özelliklerine (köken, ırk, din, dil, kültürel ve sosyal arka plan vb.) dayalı olarak tam katılım süreçlerinde engellerle karşılaşılıyorlar mı? Bu engeller nelerdir? Bunlar entegrasyon olarak adlandırılan toplumla “bütünleşme” / toplumun parçası olma sürecinin sadece bazı yönleridir (Castles, Korac, Vasta & Vertovec, 2002: 112-113).

Tüm bu soruların cevabı ve uyumlu hale gelme sürecinin kendisi entegrasyonun kavramsal olarak tanımlanmasına yardımcı olmaktadır. Fakat çok boyutlu bir kavram oluşu nedeniyle farklı zamanlarda, farklı ülkelerde farklı kişiler tarafından son derece çeşitli şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu farklılığın temel sebebi ise yeni gelenlerin (göçmen, mülteci, sığınmacı vb.) ev sahibi ülkelerdeki haklarının ve yaşam koşullarının, ev sahibi ülke tarafından oluşturulmasıdır. Ayrıca kişilerin dünyayı algılama biçimleri de entegrasyon tanımının değişik şekillerde yapılmasına yol açmaktadır.

Türkçesi bütünleşme olan entegrasyon kelimesine etimolojik olarak baktığımızda, Latince parçaları bütün içinde birleştirmek anlamına gelen “integutio” kelimesinden geldiğini görüyoruz. Meissner’a göre; entegrasyon birbirlerinden farklı parçaların kendilerine has özellikleri yok edilmeden birlikte bir bütün oluşturmastır. Bu bağlamda siyasi olarak azınlık ve çoğunluğun aynı haklara sahip olarak birbirine uyumu denilebilir (TÜİÇ). Farklı ırklardan insanların bir arada olması şeklinde kullanımı ise 1940’lı yıllardan sonra başlamıştır. Entegrasyon kelimesi göç literatüründe “uyum” kavramına denk düşmesine rağmen TDK uyumu entegrasyona kıyasla daha genel bir şekilde açıklamaktadır (Çağlar, 2011: 64)

Göç literatüründeki önemli isimlerden biri olan Berry (1997), uyumu göçmen bireyin yeni hayatını göç ettiği yerin pratikleri üzerine kurması olarak tanımlar. Heckmann (1997) ise bireysel özelliklerin de eklenerek, eski ve yeninin birbirine uyumlu hale geldiği bir süreç olarak ele almıştır. Bu noktada Stein (1981) de uyumu mültecilerin zamanla kat edeceği bir süreç olarak görmektedir.

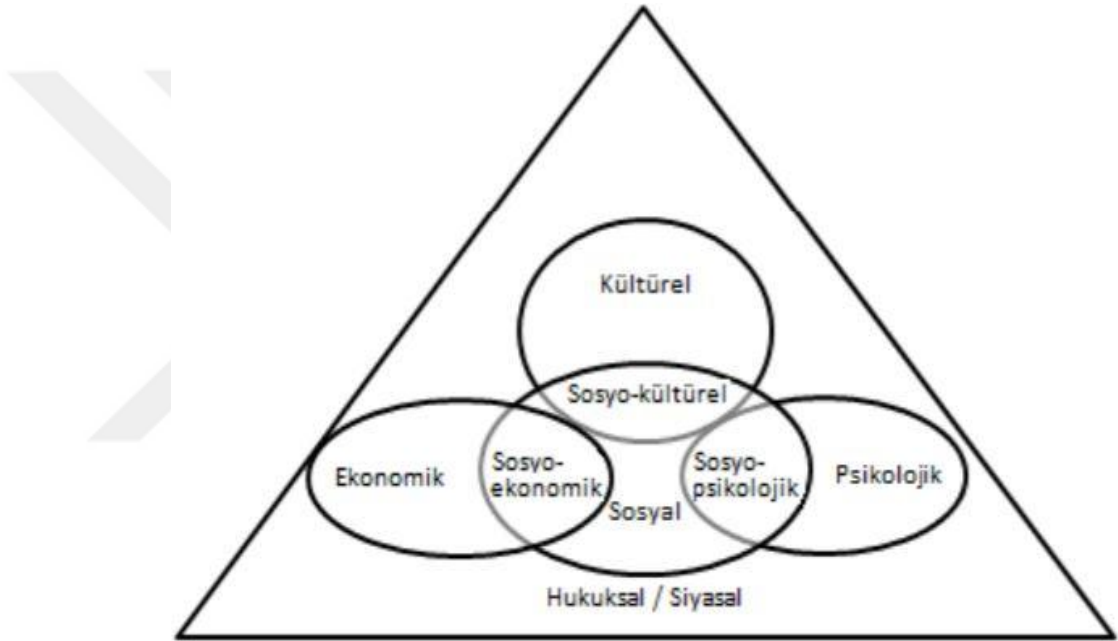
Göçmenlerin içinde yaşadıkları toplumla bütünleşebilmeleri konusunda yapılan çalışmalarda, önceleri 'göçmenleri içinde bulundukları topluma uydurmak' anlamındaki 'adaptasyon ve uyum' kavramları kullanılmaktayken, günümüzde daha çok göçmenlerin kendi etnik kültürlerini de devam ettirerek, ev sahibi toplum ile bütünleşmesini içeren 'entegrasyon' kavramı kullanılmaktadır. Aynı coğrafyada, aynı ülke sınırları içinde yaşayan iki farklı kültür grubundan gelen toplumların iletişimi, kültürlerarası bir özellik taşımaktadır. Her iki toplumsal grup da hem birlikte yaşamak hem de kendi kültürlerini korumak istemektedir. Bu ise ancak sosyal entegrasyon ile mümkün olabilir. Fakat entegrasyon sadece sosyal boyutu olan bir kavram değildir, hukuki, psikolojik, ekonomik başta olmak üzere farklı boyutları vardır. Ancak entegrasyonun bu farklı boyutları kamusal alanda birbirleriyle örtüşür ve entegrasyonun bütünsel olarak gerçekleşmesi için birbirinin tamamlayıcısı konumundadırlar.

Almanya’daki 3. nesil Türk asıllı göçmenlere baktığımızda yahut İngiltere’deki Hintli göçmenleri düşündüğümüzde bunun doğruluğunu görmekteyiz. Göçmenler sosyal ortamda entegrasyonlarını gerçekleştirdikçe, meslek sahibi olur ve kazanç elde

ettikçe kendilerini kültürel ve psikolojik anlamda da beslemeye başlarlar. Bu sürecin ilerlemesi ve tamamlanması neticesinde ise göçmenler siyasi alanda söz sahibi olur.

Şekil 1’de entegrasyonun hangi alanlarda gerçekleştiğini ve bu alanların birbirleriyle nasıl kesiştiğini görmekteyiz.

Şekil 1. Entegrasyon Şeması

Kaynak: Türker (2013)

21.yüzyıl tarihte görülmemiş büyüklükte kitlesel göçlerin yaşandığı bir dönem olması itibariyle; göçmenlerin entegrasyonu yüzyılın en büyük sorunlarından biri haline gelmiştir. Sanılanın aksine bu kavram sadece göçmeni değil, göçün çift yönlü hatta üç boyutlu bir mekanizma olması nedeniyle, aynı zamanda ev sahibi toplumları ve devletleri de yakından ilgilendirmektedir (Günay, Atılğan ve Serin, 2017: 56). Bu nedenle Türkiye’deki Suriyeli nüfusun da yoğunluğu göz önünde bulundurulduğunda entegrasyon ile ilgili çalışmalar göç literatürü açısından son derece önemlidir.

Şekil 1’deki entegrasyon şeması incelendiğinde görülmektedir ki entegrasyonun hukuksal / siyasi zemin üzerine konumlanmış 4 ana boyutu vardır. Bunlar kültürel,

ekonomik, psikolojik ve sosyaldır. Bu boyutların birbirleri ile kesiştiği ara alanlar bulunmaktadır (Türker ve Yıldız, 2015).

Bu bölümde öncelikle entegrasyon ile ilgili kavramlar ve entegrasyon göstergeleri üzerinde durulacak ardından Suriyeli kadın mültecilerin emek piyasasındaki konumlarına ilişkin bir değerlendirme sunulacaktır. Bölüm çalışma başlıklarımızı ve kadın mültecilere yönelik yapılan çalışmaları içeren bir literatür özeti ile sonlanacaktır.

2.1. Entegrasyon İle İlgili Kavramlar

Bu bölümde saha araştırmasına ışık tutmak için entegrasyon kavramıyla ilişkilenen; toplumsal kabul, çok kültürlülük, kültürleşme, asimilasyon, katılım ve aidiyet kavramlarına yer verilecektir. Bu kavramların açıklanmasıyla entegrasyon süreçlerini anlamlandırmak kolaylaştırılacaktır.

2.1.1. Toplumsal Kabul

Entegrasyonun ön koşulu uyumun kısa süre içinde sadece ev sahibi ülkeye yeni gelenlerin uğraşısıyla sağlanabilecek bir mesele değil, çift yönlü bir mekanizma olduğunu ve zaman alan bir süreç olduğunu kabul etmektir.

Toplumsal kabul için yapılan en temel tanımlardan biri geniş bir toplum içinde, azınlıkların ve diğer grupların farklılıklarını kabullenme ve ayrımcılık yapmamaktır. Diğer bir tanımlama ise bazı gruplara ait olan fikirlerin, nasihatlerin ve kararların toplumun geneli tarafından da onay almasıdır (Yıldırım, İslamoğlu ve İyem, 2017: 111). Akçiçek (2015) bu bağlamda kaos ortamından uzak barışçıl bir hayat sürmenin toplumsal kabulün varlığıyla mümkün olduğunu ifade etmiştir (Zenginkuzucu, 2021: 6).

Toplumsal kabul entegrasyon süreci içerisinde oldukça önemli bir yer taşır. Toplumsal kabulün varlığını söylemek; yerel halkın, göçmenlerle birlikte yaşamaktan rahatsız olmaması, onların ülke içindeki varlığını bir tehdit olarak algılamaması gibi etmenlerle mümkün olur. Çünkü yeni gelenler ev sahibi toplumun pratiklerini ne kadar içselleştirse de ev sahibi toplum tarafından kabul, onay ve hoşgörü gelmediği sürece bu sadece tek taraflı bir çaba olarak kalmaktadır.

2.1.2. Çok Kültürlülük

Göç eden bireyin yeni çevresi ile pozitif ilişkiler ağı oluşturmaları olarak tanımlanan entegrasyon, göçmenin – mültecinin eski ilişkilerini sürdürebilmesinin ötesinde bir de katıldığı yeni toplumun da pratiklerini uygulaması ve hatta bu toplumun gelenek göreneklerini de benimsemesini gerektirir (Ergin ve Ermeğan, 2011: 1755).

Günümüzde birçok ülke göç dalgaları ile yüzyüze gelmektedir ve bu göç hareketleri sayesinde bünyesinde farklılığı ve çeşitliliği barındırmaktadır. Küreselleşmenin hızla yükseldiği bu çağda artık farklı kültürler daha kolay yayılmakta ve hatta beraber var olmaktadır. Bireylerin sahip olduğu haklar yelpazesi neticesinde artık farklı kültürlerden gelen kişiler hayatlarını hürce yaşama şansına sahiptir. Bunun getirisi olarak toplum içinde birçok kültür temsil edilmekte ve etkileşim yaşanmaktadır. Bu temsiliyetin yapılması ve farklılıkların beraberliği çokkültürlülük olarak adlandırılmaktadır (Keskinel ve Doğan, 2020: 55).

Çok kültürlülük etimolojik olarak 1960'lı yıllarda Kuzey Amerika'daki azınlıkların siyasi tanınma talepleri sonucu ortaya çıkmıştır. Bahsedilen bu dönemde kadın hareketlerinin yaygınlaşması, ırkçılık, ayrımcılık ve nefret suçlarına karşı mücadele başlatılması, eşit vatandaşlık ve insan hakları savunuculuğu gibi gündem güne değeri artan ve yaygınlaşan konular çok kültürlü yaşam kavramını ön plana çıkarmıştır (Çağlar ve Onay, 2015: 51). Bir toplumda çok kültürlülüğün bahsedebilmek için orada azınlıkların da kendi kültürlerini koruması ve ev sahibi toplumla ilişkilerini sürdürerek eşit şekilde bir yaşam sürdürmeleri gerekir.

Çok kültürlülüğün varlığından bahsederken göçmenlerin kendilerini yeni toplumlarına ait hissetmelerinden (aidiyet) ve kamusal alanlar ile karar mekanizmalarına katılımlarını da belirtmekte fayda vardır. Çünkü kendi kültürlerini korumaları, bulunulan ülkeden ve ülkenin şartlarından soyutlanmak anlamını taşımaz. Aynı zamanda tüm süreçlere aktif katılımı ve öz kültürlerine sahip çıkarak bulunulan ülkeye aidiyet hissetmeleri de çok kültürlülüğün şartlarındandır.

2.1.3. Kültürleşme

Farklı kültürlere sahip çeşitli toplumların kurdukları düzenli ve direkt ilişkiler, iletişim ağları sayesinde birden fazla grubun önceden beri var olan kültürel ve sosyal özelliklerinde farklılaşma meydana gelmesi kültürleşme olarak açıklanmaktadır (Zafrer, 2016: 75).

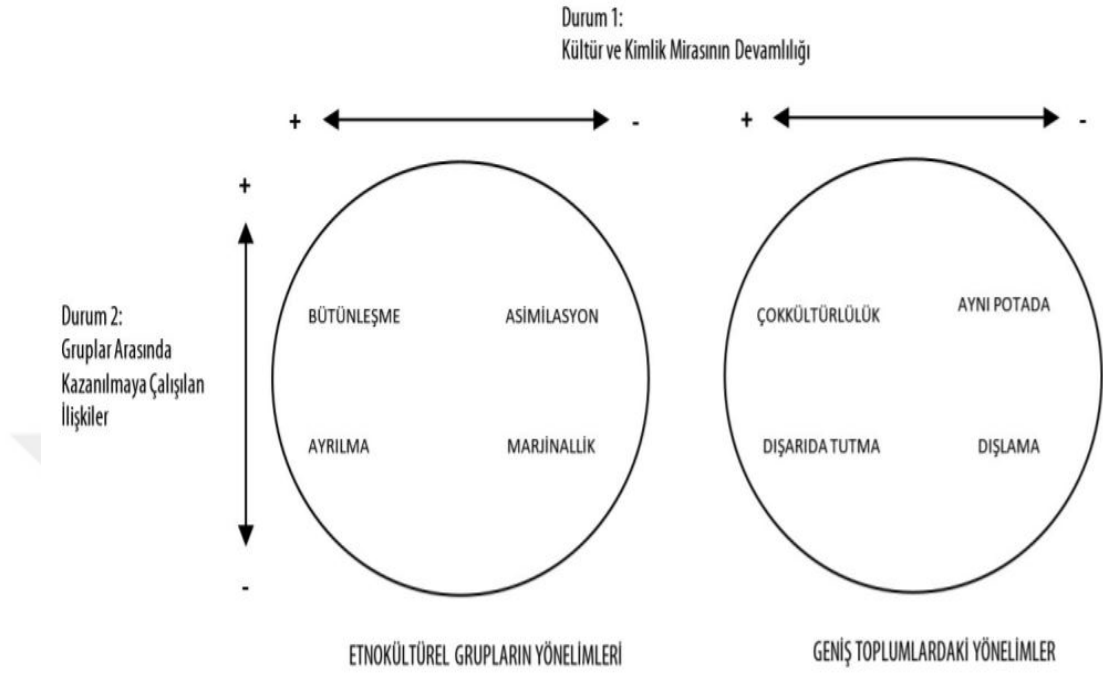
Kültürleşme sürecinde değişim sadece göçmen toplulukta değil aynı zamanda lokal toplulukta da görülmektedir. Bu değişim gruplar arasında; sosyal yapı ve kurumlar ile kültürel pratiklerde yaşanmaktadır. Birey seviyesinde değerlendirildiğinde ise; bireyin hareket ve davranışlarında görülür (Berry, 2005: 698).

Kültürleşme stratejilerini anlamak için temelde 2 soru bulunmaktadır. Bunlardan ilki göçmen yani azınlık gruplara sorulan kendi kültürlerini göç sonrasında da yaşatmaya duydukları istek ile alakalıdır. İkinci soru ise yine azınlık grubun, içinde bulunduğu büyük toplum ile ne derece ve yoğunlukta ilişki kurmak istediği üzerinedir. Bu sorulara verilen yanıtlar grupların birbirleri hakkındaki görüşleri, kurdukları ilişkilerinin düzeyleri ve yoğunluklarını göstermektedir (Saygın ve Hasta, 2018: 315).

Berry'ye (2005) göre dört temel kültürleşme stratejisi bulunmaktadır. Bu bağlamda bireyin diğer gruplarla ilişki kurmasına dair görüşü, bireyin kendi kimliğinin korunmasına dair görüşü, baskın olmayan grupların stratejisi ve ev sahibi grupların stratejisi kültürleşmenin düzeyini ortaya koyar.

şekil 2. Berry'nin bu kültürleşme stratejisini göstermektedir.

Şekil 2: Kültürleşme Stratejileri

Kaynak: Berry 2005:704

Berry'nin kültürleşme stratejisi şemasını göç çalışmaları bağlamında değerlendirirken, göçmen yani azınlık grupların stratejileri önem kazanmıştır. Bu stratejiler; bütünleşme, asimile olma, ayrılma ve marjinalleşmedir.

2.1.4. Asimilasyon

Asimilasyon, kelime manasıyla benzeşme kavramını ifade etmektedir ancak sosyolojik olarak bakıldığında bundan daha geniş kapsamlıdır. Bu yönüyle asimilasyon göçmenin yeni dahil olduğu toplumla kurduğu bağlar neticesinde, kendi özelliklerini ve kimliğini kaybetmesi ve yeni dahil olduğu toplumdaki bireylere benzemesi anlamına gelmektedir (Adıgüzel, 2018: 161-162). Alba ve Nee ise asimilasyonu etnik farklılığın azalması ile sosyal farklılığın da ortadan kaybolması olarak yorumlar (2003: 11).

Berry asimilasyonu kültürleşme stratejilerinden biri olarak kabul eder ve bunları “erime kazanı” ve “düdüklü tencere”ye benzetir. Erime kazanı ismini verdiği modelde azınlıktaki grupların kendi tercihleriyle değiştiklerini, düdüklü tencere olarak adlandırdığı modelde ise zorlama ve baskıyla asimilasyon gerçekleştiğinde

göçmen toplumları patlamaya hazır olarak açıklar (Çağlar ve Onay, 2015: 46). Asimile edilen toplumlar kendi özünü kaybeder.

Asimilasyon hakkında yapılan bir diğer tanım ise farklı olanın aynılaştırılması, azınlıkların kültürlerinin ve geleneklerinin yasaklanması, yalnızca ev sahibi grubun özelliklerini ve kültürünü benimsenmesinin dayatılmasıdır (Bauman, 2013: 32).

Başta Berry olmak üzere Warner ve Srole (1945) gibi birçok sosyoloğa göre ABD asimilasyon politikasına sıklıkla başvurmuştur. Fakat Türkiye’deki Suriyelilerin uyumu için yapılan politikalar ve çalışmalar asimilasyon olarak değerlendirilemez. Çünkü Türkiye için entegrasyon politikaları ve asimilasyon kavramları ancak Suriyeli mültecilerin kabulünden sonra konuşulmaya başlanmıştır. Ayrıca Türkiye’nin kültür yapısının da “yekpareliği” tartışmaya açıktır. Suriyeliler, kültürel ve sosyal birçok alanda Türk toplumu ile uyum sağlayamayan bir grup olarak görülse de bu uyumsuzluğun ortadan kaldırılması için Suriyelilere karşı yapılan bir zorlama yahut kısıtlama bulunmamaktadır. Hatta Bauman’ın görüşündeki yabancılarla mücadele ederken kullanılan yabancıları şehir merkezlerine kabul etmeyip, yaşam alanı olarak şehir dışlarına itme, yerellerin faydalandığı ticaret kanallarından, eğitim ve sağlık gibi çeşitli hizmetlerden mahrum etme Türkiye’deki Suriyeliler için tam tersidir. Türkiye Cumhuriyeti’nin benimsediği açık kapı politikası, başlangıçta yerleşim bölgeleri konusunda tanınan özgürlük ve bazı Suriye vatandaşlarına istisnai olarak Türk Vatandaşlığı verilmesi gibi çeşitli uygulamalar Suriyelilere karşı asimilasyon uygulanmasından ziyade harmonizasyona işaret etmektedir (Nizam Kahya ve Gül Sallan, 2019: 108-109).

Bunların yanı sıra Türkiye’nin izlediği pro-aktif mülteci politikası, çoğunlukla halk tarafından ümmetçilik / muhacir – ensar görüşleri doğrultusunda destek görmüştür. Birçok STK’nın önemli çalışmalar yürütmesiyle, Türk halkı yeni komşularına eşya, kıyafet, gıda gibi maddi destekte bulunmuştur. Bu yardımlar tabii bir refleks olarak görülmekte ve halkın bir kayıt ihtiyacı hissetmemesinden ötürü kayıt dışı olarak yürütülmüştür. Yardımların biçimlerine ve gelişmelerine bakılmaksızın, mahiyetleri asimilasyon yerine entegrasyon süreçlerinin başladığını göstermektedir (Dillioğlu, 2015: 7).

2.2. Entegrasyon Göstergeleri

1995 yılında Avrupa Konseyi, 20 farklı Avrupa ülkesinden birçok uzmanı Fransa’da bir araya getirerek uyum göstergeleri ve uyumun nasıl ölçülebileceği hakkında bir çalışma yapmalarını talep etmiştir. Bu talep entegrasyon hakkındaki ilk ortak kriterler ve entegrasyonun derecesinin belirlenmesi hususundaki ilk sistematik çalışmanın temelini oluşturmuştur. Bu çalışma kapsamında entegrasyonun ne demek olduğu tanımlanmış ve yaklaşık 200 entegrasyon göstergesi belirlenmiştir. Ayrıca göstergelerin tespit edilmesi; göçmenlerin kendi içlerinde ve ev sahibi toplumlar arasında birçok alanda farklılıklar göstermeleri nedeniyle oldukça zor olarak ifade edilmiştir (Topçu ve Büyükbeşe, 2020: 27).

Bu çalışma dışında Berry (1997), Ager ve Strang (2004) ve Fielden (2008) da entegrasyonu açıklamak için çeşitli kriterler geliştirmiştir (Bimay, 2020: 355). Castles, Korac, Vasta ve Vartovec (2002: 131-132) ise İngiltere’de bulunan göçmen ve mültecilerin entegrasyonunu incelemek için 1996 ve 2001 yılları arasında bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmada göçmen / mülteci entegrasyonunun ölçülebileceğini ve bunun da belirli göstergeler doğrultusunda derecelendirilebileceğini ifade etmişlerdir. Göstergeler çeşitli alanlarda niteliksel, nesnel yahut öznel olarak belirlenmiştir. “Yeni gelenlerin” istihdama katılımları yahut ana akım eğitime dahil olma oranları nesnel göstergelerden kabul edilirken, bir toplumda söz sahibi olmak, kişisel tatmin duygusu, bireylerin toplumsal ilişkilerinin genişlemesi veya değişmesi öznel göstergelerdendir.

Bu bakımdan aşağıda kategorize edildiği gibi Castles ve arkadaşlarının (2002) oluşturduğu entegrasyon göstergeleri bu çalışmanın saha araştırmasında kullanılmıştır. Entegrasyon süreçlerindeki farklılıkları incelenen çalışan ve çalışmayan Suriyeli kadınlar için oluşturulan soru formları yine bu çalışmadaki göstergeler ışığında hazırlanmıştır.

Bu bağlamda göçmenin içinde bulunduğu topluma eğitim, öğretim ve istihdam alanında entegre olduğunun göstergeleri; göçmenlerin örgün ve ikincil eğitim ile mesleki eğitim kurslarına erişim oranları ve bu kursları tamamlama istatistikleri, primatif eğitim seviyeleri dışında özellikle lisans ve üstü düzeyler gibi yüksek

akademik seviyedeki eğitim programlarına katılım ve mezun olma istatistikleri, göçmenlerin menşei ülkesindeki mesleğine dair göç ettiği ülkede denklik alabilme bu alanlarda istihdam edilme istatistikleri, yaptıkları iş başvurularının, davet edildikleri iş görüşmelerinin ve görüşmeler sonunda aldıkları iş tekliflerinin sayıları, başarılı bir şekilde iş bulabilen ve buldukları işlerde çalışan göçmen ve mültecilerin sayısı, kendi işini kuran göçmen ve mültecilerin sayısı ve bu işleri devam ettirebilme süreleri, göçmenler ve mülteciler arasındaki işsizlik oranları (yerel halkın oranları, cinsiyet, milliyet, yaş, eğitim seviyesi gibi çeşitli kategoriler göz önünde bulundurularak), göçmenlerin eklemlendiği meslek grupları ve istihdam alanlarının dağılımı, göçmenlerin ve mültecilerin ekonomik seviyeleri ve refah durumları (gelir seviyeleri, aldıkları maaşlar ve / veya gayrimenkul sahipliği gibi) ev sahibi toplumun nüfusu ile karşılaştırıldığında ortaya çıkan sonuçlar olarak sınıflandırılmıştır.

Sosyal entegrasyon için ise; göçmenlerin yerleşim bölgeleri dikkate alınarak mekânsal ayrışmanın varlığı / yokluğu (örneğin göçmenlerin şehir dışlarında gettolar oluşturması yahut şehir içlerinde ev sahibi toplum ile kaynaşmış şekilde yaşamaları), göçmen ve mültecilerin ev sahibi toplumun bireyleri yahut diğer grup göçmenler ile gerçekleştirdiği kültürlerarası evlilik sayıları, göçmenlerin ve mültecilerin göç ettikleri yerdeki resmi ve yaygın dili öğrenmeleri ve bu öğrenilen dili pratikte başarılı bir şekilde kullanmaları, göçmenlerin hem kendi komüniteleri hem de yerel grupla kurdukları ilişkiler, göçmenlerin işlenen çeşitli suçlarda mağdur olma oranları, göçmenlere karşı işlenen çeşitli nefret suçlarının oranları ve göçmenlerin suç işleme oranları gösterge olarak belirlenmiştir.

Entegrasyonun ölçülebildiği diğer alanlardan birisi de sağlıktır. Bu anlamda göçmenler ve ev sahipleri için ortalama yaşam süresi, nüfus oranları ve yaşam beklentileri, yaşa ve cinsiyete dayalı ölüm oranları, önemli hastalıklar için yaşa ve cinsiyete dayalı morbidite oranları, göçmenlerin ve yerel halkın karıştığı kazaların oranları ve göçmenlerin tıbbi hizmetlere erişim oranları ve erişim biçimleri önemli göstergelerdendir.

Yasalar ve hukuk ise tüm devletler için göçmen ve mültecilerin entegrasyonunu önemli ölçüde etkileyen başlıca faktörlerdendir. Yine aynı çalışma kapsamında yasal

entegrasyon göstergeleri; göçmenlerin göç ettikleri ülkede ikamet etme hakkı ve ikamet etme oranları, işgücü piyasalarına katılım hakları ve devlet güvencesi ile korunma oranları, sosyal hizmetlere erişme hakları ve servis sağlayıcıların ürünlerinden yararlanma oranları ve son olarak bulundukları ülkede vatandaşlık kazanmaları olarak sıralanmıştır.

Son olarak Castles ve arkadaşlarının (2002) çalışmalarında kategorize ettikleri diğer bir entegrasyon gösterge alanı siyasettir. Siyasi entegrasyon için kabul edilen göstergeler ise; göçmenlerin çeşitli sendikalara ve meslek birliklerine (meslek odaları vb.) katılımları, göçmenlerin çeşitli derneklere ve vakıflara katılımları, göçmenlerin vatandaşlık alanında aktif hale gelmeleri, göçmenlerin göç ettikleri yerde kendi dernek ve vakıflarını kurmaları, göçmenlerin siyasi partilere katılımları, göçmenlerin seçimlerde seçmen olmaları ve oy kullanma oranları, göçmenlerin yerel, bölgesel ve ulusal seçimlerde temsilci adayı olarak katılımıdır.

Bunlar dışındaki bazı olgular da genel entegrasyon göstergeleri olarak kabul edilmiştir. Göçmenlere sağlanan yardım programlarının ve hizmetlerin mevcudiyeti, bunların kalitesi ve yeterliliğine ilişkin göçmenin kişisel değerlendirmeleri, göçmenin içinde bulunduğu yeni toplumundaki başarıları, statüleri ve durumlarına dair öznel değerlendirmeleri ve son olarak doğurganlık ve ölüm oranları, ortalama yaşam süresi ve kültürler arası evlilik gibi demografik göstergeler (Bu göstergenin arkasındaki mantık, bir grup yeni gelen / mültecinin demografik olarak yerli nüfusa benzer şekilde 'davranması' durumunun analiz edilmesidir. Bu, kültürel asimilasyon anlamına gelmez çünkü söz konusu grup, kültürel özelliklerinin çoğunu koruyabilir veya korumak istemeyebilir.) genel entegrasyona dair fikir yürütülmesinde etkili olmaktadır.

Bu göstergeler, oluşturan sosyologların da belirttiği gibi entegrasyonu ölçmek için eksiksiz yahut tek başlarına yeterli değildir. Ancak birden fazla göstergenin birlikte kullanımı ve çeşitli değerlendirmeler sonucunda göçmenlerin entegrasyonu hakkında fikir üretebilmek mümkündür.

2.3. Kayıtlı Mülteci İşgücü

İnsan, hayatını onurlu bir biçimde idame ettirmek için çalışmaya muhtaçtır ve çalışmak kişinin hayatını idame ettirebilmesi için zorunlu bir durumdur (Kaya ve Ertuğrul Yılmaz, 2016: 61). Çalışmak isteyen her birey; göçmen, mülteci, sığınmacı gibi statülerden bağımsız olarak çalışma hakkına insani boyutta bakıldığında sahip olmalıdır (Reçber, 2014: 253). Bu hakka erişim günümüz dünyasında devletler tarafından kati suretle korunmalıdır.

Ne yazık ki Türkiye’de yaşayan Suriyeliler geçici koruma kapsamında değerlendirildikleri için iş piyasalarına erişim hususunda yasal yollarda ilerleyememişlerdir. 2013 yılında çıkarılan YUKK ile uluslararası koruma altındakilere çalışma izni alma yolu açık tutulurken, geçici koruma statüsünde bulunanlara ilişkin herhangi bir çalışma yapılmamıştır (Üstün, 2016: 5). Bu nedenle kitlesel göçün başlamasından 2014 yılında somut adımların atılmasına kadarki dönemde çalışan Suriyelilerin tamamı kayıtsız biçimde çalışmaktaydı.

2014 yılında Resmî Gazete’de yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliği ile bu statü altında bulunanlara iş piyasalarına erişim, sağlık, eğitim gibi hizmetlerden yararlanma fırsatı verilmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliği’nin, “İş piyasasına erişim hizmetleri” başlıklı 29. Maddesine göre; geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyelilerin çalışma durumları ve bu çalışma hakkındaki şartlar ve düzenlemeler, Bakanlar Kurulu tarafından saptanır. Buradan anlaşılacağı üzere geçici koruma altındaki kişiler sektör, iş kolu, çalışma bölgesi gibi tüm alanlarda Bakanlar Kurulu’nun görüşüne tabiidir. Bu da sınırlarının net olmaması sebebiyle zaman zaman keyfi uygulamaların yürütülmesine sebep olmuştur.

Suriyeliler, içinde bulundukları durumun zorluğu ve savaşın özellikle genç neslin eğitim hayatlarını sekteye uğratması nedeniyle çoğunlukla kalifiye elemanlar olarak çalışmamaktadır. Ayrıca Türkiye’deki yasal düzenlemelerin eksikliği / zorluğu nedeniyle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın 2017 yılında açıkladığı verilere göre çalışan Suriyeli nüfusunun yalnızca %3’lük bir kısım çalışma iznine tabii olarak kayıtlı çalışmaktadır (TÜİK, 2017). Ancak çalışma çağındaki Suriyelilere göre bakıldığında ise oran binde 4’e kadar düşmektedir (GİGM, 2016). Kısacası

aktif çalışan 100 Suriyelinin 3'ü kayıtlı çalışırken, çalışma çağındaki nüfus göz önünde bulundurularak sayıya işsizler de dahil edildiğinde 1000 Suriyelinin yalnızca 4'ü kayıtlı olarak çalışmaktadır.

2014 yılında atılan adımlardan sonra 15 Ocak 2016 tarihli Resmî Gazete'de, Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik'in yayınlaması sonucu bu kapasamda çalışma izni ve istihdam kotası Suriyeli mültecilerin kayıtlı çalışma hayatına girememesinde önemli iki kavram olarak görülmektedir.

2.3.1. Çalışma İzni

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 29. Maddesine göre geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyelilerin, ancak Bakanlar Kurulu'nun belirlediği iş piyasalarında ve yerlerde çalışma izni almak için başvuru yapma hakları vardır (Dönmez Kara, 2016: 164). Ancak bu izin belirli çerçeveler ve şartlar çevresinde düzenlenmiştir.

İlk madde geçici koruma statüsüne sahip kişilerin, çalışma izni almadan Türkiye sınırları içerisinde çalışamayacağına dairdir. Eğer çalışma izni olmadan kişi çalışır yahut çalıştırılırsa hem işçi hem de işveren hakkında yasada belirlenen cezai hükümler uygulanır.

Geçici koruma altında bulunan bir Suriyeli çalışma izni başvurusu yapabilmesi için kendisine verilen geçici koruma kimlik belgesini tanıtmalı ve geçerli bir yabancı kimlik numarasına sahip olmalıdır. Bu bağlamda kimlik sorunu (kimliksizlik, kimliğin iptali, isim – soy isim yanlışlığı vb.) yaşayan kişiler çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır.

Çalışma izni düzenlemesindeki bir diğer madde ise, Suriyeliler ancak geçici koruma kayıt tarihleri üzerinden 6 ay geçtikten yani kayıt illerinde 6 ay ikamet ettikten sonra çalışma izni almak üzere başvuru yapabilirler (Şahankaya Adar, 2016: 19). Bu da en az 6 ay boyunca kişinin çalışmaması yahut kayıtsız çalışmayı göze alması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Yine çalışma izni ve süre ile ilgili bir diğer madde ise geçici koruma altında bulunan Suriyelilere her seferinde en fazla 1 yıl süre ile çalışma izni belgesinin verilmesidir.

Çalışma iznine bir Suriyeli için onu işçi olarak çalıştıracak olan işveren başvuruda bulunabilir ve bu başvuru e-Devlet aracılığı ile yapılmaktadır. Mevsimlik tarım ve hayvancılık bu anlamda istisnadır, muafiyet başvuruları geçici korumalarının kayıtlı olduğu ile yapılmaktadır (Aslantürk ve Tunç, 2018: 161).

Sağlık alanında çalışacak olanların Sağlık Bakanlığından, eğitim alanında çalışacak olanların ise Millî Eğitim Bakanlığından veya YÖK Başkanlığından izin almaları gerekir, ancak bu ön izne sahip olunması durumunda çalışma izni başvurusu yapılmaktadır.

Son olarak çalışma izni kapsamında düzenlenen diğer bir madde de geçici koruma altında bulunan Suriyelilere asgari ücretin altında bir maaş verilemeyeceğı hakkındadır (Kaygısız, 2017: 6).

CİMER tarafından yapılan açıklamaya göre , Ocak 2016 ile Eylül 2018 tarihleri arasında geçici koruma altındaki Suriyeliler'e ilişkin çalışma iznine başvuran 41 bin 343 kişiden, 27 bin 930'una çalışma izni verilmiştir. Çalışma çağı ve çalışma ihtiyacı olan Suriyeli nüfusun büyüklüğü düşünüldüğünde bu oranlar oldukça düşüktür (DİSK / GENEL-İŞ, 2019).

2.3.2. İstihdam Kotası

Geçici koruma çalışma izni yönetmeliğı çerçevesinde Suriyelilerin çalışma izni alması için diğer bir önemli konu da istihdam kotasıdır. İstihdam kotası, geçici koruma sağlanan kişilerin istihdam edilebilmesi için değışen oranlarda uygulanmaktadır. Buna göre işveren, iş yerinde çalışan Türk vatandaşlarının %10'undan daha fazla Suriyeli işçi çalıştıramaz. Toplam çalışan sayısının 10'un altında olduğu durumlarda ise, en fazla bir Suriyeli işçi için çalışma izni verilebilir.

İstihdam kotasının uygulanmadığı istisnai bir durum bulunmaktadır. İşveren, Suriyeli işçi için çalışma izni başvurusundan dört hafta önceki zaman diliminde yabancı işçinin çalıştırılacağı işi yapacak aynı yeterlilikte bir Türk vatandaşının bulunamadığını somut bir şekilde belgelendirmelidir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2016).

Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında yabancıların çalışma koşulları belirlenmeye ve çalışma şartları iyileştirilmeye çalışılsa da ne yazık ki pratikte yeteri kadar işlevsel olamamıştır, devlet mekanizmalarının Suriyelilerin işgücü piyasalarına kayıtlı şekilde dahil olması açısından rolü büyüktür ancak düzenlemeler yeterli düzeyde değildir (Korkmaz, 2018: 63). 2020 yılında çalışma izni sayıları ile ilgili yapılan araştırmaya göre yalnızca 37.573 Suriyeli mülteci çalışma izni alabilmiştir (Mülteciler Derneği, 2020).

Yönetmelikte belirtilen, zaman kısıtlaması, il sınırlaması, istihdam kotası, ön izin gibi kavramlar hem haklarından bihaber göçmen için hem de işveren adayları için zorlukları da beraberinde getirmiştir. Özellikle Suriyeli mültecilerin ülkeye giriş anından itibaren değil; başvuruya bağlı şekilde çalışma iznine sahip olması son derece tartışmalı bir durumdur. Çünkü bu mülteci grubu Türkiye'ye ikinci bir hayat kurmak maksadı ile gelmiştir ve çalışma hayatına kayıtlı bir şekilde katılım sağlanmadan bunun olması mümkün değildir. Mülteciler kayıtsız çalışmak zorunda kaldıkça hem istismar edilmelerinin yolu açılır hem de ücret politikaları nedeniyle yerel halkta çeşitli rahatsızlıklara sebep olur (Dillioğlu, 2015: 9).

Başvuru yetkisinin işverene verilmesi de zaman zaman mültecilerin sömürülmesine sebep olmaktadır. Bazı durumlarda ise işveren iyi niyetli olmasına rağmen süreç hakkında yeterli bilgilendirme yapılmadığı için aksamalar olabilmekte ve mülteci bireyler işsiz kalma korkusundan ötürü çalışma iznini talep etmekte çekince yaşamaktadır (Aygül, 2018: 75).

Ayrıca göçmen bireyler çoğu zaman göç ettikleri bölgenin yaşayış biçimine, hâkim dile ve resmi prosedürlere hızlı şekilde adapte olamamaktadır. Bu da yine göçmenin kendi haklarını bilmemesi ve işlemlerini takip edememesine sebep olmaktadır.

2.4. Enformel Piyasalar ve Mülteci Emeği

Göçmenler ve mülteciler genellikle gittikleri yeni ülkenin işgücü piyasalarında dezavantajlı konumdadırlar. Göçmenler genellikle iş piyasalarında kimlik belgelerinin (diploma ve mesleki evraklar) tanınmaması, etnik ve ırksal ayrımcılık, dil becerilerinin eksikliği gibi çeşitli istihdam engelleri ile karşılaşmaktadır (Bauder, 2005: 81).

Enformel piyasa, enformel kesim ve enformel sektörler gibi kavramların ortaya çıkışı kırdan kente göç edilmesine ve bu göçten sonra kırsaldan gelen niteliksiz işçilerin kentlerdeki iş alanlarındaki boşluğu doldurmalarına dayanmaktadır (İpek, 2014).

Enformel sektör kavramı ilk kez 1971 yılında John Keith Hart tarafından Sussex'teki bir konferansta enformel sektör kavramını dile getirmiştir. Hart'a göre enformel sektör ile formel sektör arasındaki en temel ayrım kişinin kendi hesabına çalışması ile ücret karşılığı çalışması arasındadır. Daha sonra ILO'nın düzenlendiği Dünya İstihdam Programı (World Employment Program) kapsamındaki Kenya Raporunda kullanılmış ve kavramsal olarak yaygınlaşmaya başlamıştır (TOBB Ekonomik Rapor, 1999: 15).

Legal sınırlar içerisinde bulunmayan enformel kesim, yasal hakları ya da sosyal güvencesi olmayan, çalışma saatleri yasalara uygun düzenlenmemiş, iş hukukundan doğan sözleşmeli çalışma hakkına sahip olmayan çalışanlardan oluşmaktadır. Ayrıca enformel işgücü salt enformel işletmelerde çalışan veya istihdam edilen işçilerden ibaret değildir. Aynı zamanda enformel işçiler, kayıtlı bir işletmede, yasal asgari ücretlerin altında, insan onuruna uymayan çalışma şartlarında ve sigortasız istihdam edilenleri de kapsamaktadır.

Kayıt dışı çalışma tanımlanırken oluşan belirsizlik, ögelerinin açıklanmasını da zorlaştırmaktadır. Refah seviyesi, piyasalar, iş kolları, çalışılan bölge, çalışan kişi sayısı, çalışanların statüsü gibi çeşitli analizler yapılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda, enformel istihdamın en temel söyleyişle kayıtsızlığı ve hukuki yolları aldatma biçimleri formel istihdamdan ayrılmasını sağlamaktadır (Erdut, 2007: 56).

Belirli grupların bu enformel sektörde istihdam edildiğini görmekteyiz. Bunlar; kentlere yeni gelen vasıfsız işgücü, çocuklar, kadınlar, ikinci işte çalışanlar ve yabancı kaçak işçilerdir. Kaçak olarak bir ülkeye giriş yapan göçmenlerin istihdam şekli temelinde yasal bir problemi barındırması nedeniyle doğal olarak formel işgücü piyasasından uzaklaşmayı getirmektedir. Bu bağlamda kayıt dışı ekonomi kavramsal olarak, kayıt altına alınamayan, devlet tarafından izlenemeyen ve takip edilemeyen iktisadi faaliyetlerin bütünü olarak görülmektedir (Özdemir, 2003 ve Lordoğlu, 2007).

Enformel sektörde istihdam edilen gruplara baktığımızda görüyoruz ki; bunların tamamı kırılgan ve düzenli örgütlenememiş topluluklardır. Gerek mülksüzleşmenin ve yoksullaşmanın etkisi gerekse kendi yapısal özellikleri sebepleriyle enformel sektörlerde çalışmak, bu gruplar için mecburi hale gelmektedir. Bu gruplar “korunmasız işgücü”nü oluşturmaktadır.

ILO / ARPLA (Uluslararası Çalışma Örgütü / Asya Pasifik Bölgesi İşgücü İdaresi Merkezi) tarafından istihdam edilenler içinde korunmasız işgücünün profili tanımlanırken: iş günlüklerinden yoksun, yasaların getirdiği asgari ücretten yararlanamayan, standart ve uygun çalışma saatlerinden daha uzun çalışma saatlerine tabii olan, mola ve dinlenme süreleri yasalarla düzenlenin altında bulunan, iş sağlığı ve iş güvenliği standartlarından mahrum bir şekilde çalışan ve sosyal güvenlik sisteminin hukuken ve fiilen dışında olan ifadeleri kullanılmıştır. Ayrıca bu korunmasız işgücüne dahil olanların sendikalaşma ve toplu sözleşme haklarının yasal olarak olmadığından yahut olsa bile kullanamadıklarından bahsedilmiştir (Siddiqui, 1990: 10-11).

Enformel sektörün oluşumu dünyada 1970’ler sonrasında sanayileşmenin hız kazanması ve mobilitenin artmasıyla hız kazanmıştır. Türkiye’de ise 1980 sonrası tarımda makineleşmenin artması ve insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması ile köyden kente göçleri başlatmış ve gecekondulaşma enformel sektörün önünü açmıştır. Bu gecekonduarda yaşayan insanların büyük çoğunluğu eğitimsiz ve para ihtiyacı içinde olduklarından, kentlerde ikincil sektörde çalışmaya başlamışlardır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2012). Zamanla enformel sektörde işçi çalıştırmanın, sermaye sahipleri tarafından ne kadar karlı olduğunun anlaşılması ile ise bu sektör önüne geçilemez bir hale gelmiştir.

Uzun yıllardan beri Türkiye önemli göç rotalarının içinde bulunmaktadır. 1950’lerde başlayan işçi göçünün kaynak ülkesi olmaktan çıkmış artık yoğun şekilde mülteci işçilere ev sahipliği yapan bir ülkeye dönüşmüştür (Aygül, 2018: 69). Ayrıca Türkiye’nin Avrupa ülkelerinden farklı olarak sahip olduğu ekonomik şartlar ve hali hazırda gelişme sürecinde olan bir ülke olması niteliksiz emeğin göç hedefi olmak için son derece çekicidir (İçduygu, 2004:13).

Son yıllarda yaşanan kitlesel göç hareketlerinden sonra Türkiye’de yaşayan Suriyeli nüfus enformel piyasalar bağlamında önemli bir insan sermayesi haline gelmiştir. Türkiye’ye göç eden Suriyeli nüfusun büyük çoğunluğu çalışma çağındadır. Ayrıca bu nüfusun yine büyük çoğunluğu kamp hayatı yerine şehirlerde yaşamayı tercih etmiştir. Ekonomik sebepler başta olmak üzere farklı birçok nedenden ötürü Suriyeliler şehirlere çekilmiştir. Dünya’nın birçok ülkesinde de olduğu gibi kayıt dışı iş piyasalarının önemli bir bölümünü yabancı kaçak işçiler oluşturmaktadır (Gülmez, 2012: 7).

Kayıtlı çalışabilmek için gereken prosedürler değerlendirildiğinde ve Suriyeli nüfusun içindeki kayıtlı çalışan nüfus oranını göz önünde bulundurduğumuzda Suriyeli mültecilerin sistematik bir biçimde enformel iş piyasalarına itildiğini görmekteyiz. Bir önceki bölümde de açıklandığı üzere çalışma izni almanın zorluğu, eğitim ve mesleki denklik problemleri, dil bilgisi zayıflığı gibi çeşitli sebeplerden ötürü Suriyeli mülteciler kayıtlı iş piyasalarında tutunamamaktadırlar. Bu nedenle mülteciler yaşamak için kayıt dışı sektörlerdeki yerel halkın kabul etmediği veya zorlukla kabul ettiği vasıf gerektirmeyen, güvencesiz ve esnek iş alanlarındaki boşlukları doldurmaktadır (Aygül, 2018: 79).

Suriyeli işçilerin enformel sektörlerde istihdam edilmesi; göçmen olmanın doğası gereği kaçınılmazdır. Çünkü bu grubun büyük çoğunluğu dünyada olduğu gibi Türkiye’de de vasıfsız işçi konumunda kalmakta, geçim sıkıntısı yaşamakta, ana akım hizmetlere ulaşamamakta, haklarını bilmemekte, çalışma izinlerini almakta zorlanmaktadır. Çalışma izni olmayan bu göçmen işçiler ise özellikle yerli işçilerle kıyaslandığında daha fazla sömürüye uğramaktadır (Danış, 2016).

Suriyeli işgücü korunmasız işgücüne dönüşmektedir. Bu korunmasızlık sadece maddi anlamda değil aynı zamanda emniyet ve hukuki alanlarda da kendini gösterir. Çalışma izninin eksikliğinden ötürü legal düzlemde hatalı / suçlu sayıldıkları için devlet kurumlarına bildirim yapamamaktadırlar.

Özellikle İstanbul, İzmir, Gaziantep gibi Suriyelilerin yoğun olduğu iller kayıt dışı istihdamın merkezlerini oluşturur. Gerek göçmen ağırları gerekse başka alternatiflerinin bulunmamasından ötürü Suriyeliler çalışabilmek için bu şehirlere

gelmektedir. Türkiye'ye göç etmelerinden beri Suriyeliler; tekstil, imalat ve inşaat ve sektörünün lokomotifi haline gelmiştir (Kaya, 2006).

Suriyeli nüfustan önce Kürtlerin, Afganların, Özbeklerin ve diğer göçmen grupların yaptığı işler; 2011 sonrası daha ucuza çalışan Suriyelilere kalmıştır (Danış, 2016: 565). Suriyeli işçiler içinde ise kadınlar ve çocuklar ikincil sektörde en çok istismara uğrayan gruplar haline gelmiştir. Çünkü mülteci olmak kişiye bizzatihi kırılganlık getirirken, bir de kadın yahut çocuk olmak mülteciliğe eklendiğinde bu sömürü döngüsü beslenmekte ve büyümektedir (Bostancı ve Şen, 2016).

2.5. Suriyeli Kadın Mültecilerin İşgücü Piyasalarına Girişi

Çalışmanın bu kısmında öncelikle Suriyeli mülteci kadınların göç süreçlerinin başlangıcı ve hedef ülkeye gidişleri boyunca edindikleri deneyimlerinden bahsedilmiş, sonrasında ise bu kadınların işgücü piyasalarına hangi sebeplerle girdikleri incelenmiştir.

2.5.1. Mülteci Kadın Olmak

İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyanın genelinde yaşanan olaylar nedeniyle sonraki döneme göçler çağı denilmiş ve göçün gitgide kadınlaşmasından bahsedilmiştir (Haas, Castles & Miller, 2014). Burada bahsedilen kadınlaşma yalnızca göç eden kadın sayısının artmasından değil aynı zamanda göç için karar verici olmaya başlamalarından ve toplumsal rollerin de değişmesinden kaynaklanmaktadır.

Suriye İç Savaşı'ndan sonra başlayan kitlesel göç hareketlerinde de bu kadınlaşma görülmektedir. 2011 yılından itibaren Türkiye'ye sığınan 3 milyonu aşkın Suriyeli mültecinin çoğunluğunu kadın ve çocuklar oluşturmaktadır. Genel olarak profil incelendiğinde %77'sini kadınlar ve 18 yaş altı çocuklar oluştururken, %23'ünü ise 18 yaş üstü erkekler oluşturmaktadır (Çakırer Özservet, 2016: 53).

Dünyada göç etmek zorunda kalan erkek mülteciler ve sığınmacılar gibi kadınlar da menşei ülkelerinde yaşanan savaşlar ve kargaşalar sonucu zulüm ve baskı gördükleri yahut bunları yaşayacaklarına dair korku duydukları için ülkelerini terk ederler. Bu durumun yanı sıra kadınlar; dışlanma ve ayrımcılık, toplumca kabul edilen roller nedeniyle çeşitli baskılar ve istismarlar, sağlıklarını tehdit eden geleneksel

uygulamalar, ev içi şiddet gibi yalnızca cinsiyetleri nedeniyle yaşanabilecek şiddet ve zulümden kaçmak için köklerinden ayrılıp, başka bir ülkeye iltica eder (Buz, 2006: 18).

Mülteci kız çocuklarının ve kadınların, erkek mültecilere kıyasla daha farklı ve özel koruma ihtiyaçları bulunmaktadır. Çünkü kadınlık göç sürecinde dezavantaj olabilmektedir. Çeşitli gruplar ve kişiler tarafından istismar edilmeleri, şiddet görmeleri yahut aldatılmaları daha kolay olabilmektedir.

Ayrıca kadınlar göç sürecinde, göç etmeden önceki yerleşim bölgelerinde, varış noktalarında ve geri gönderme zamanlarında metalaştırılmaya, cinsel ve fiziksel istismara, psikolojik zorlanmaya ve hizmetlere ulaşımında ayrımcılığa uğrayabilmektedirler. Mültecilik döngüsü içerisinde kadın ve kız çocuklarına yönelik cinsiyet / toplumsal cinsiyete dayalı şiddet Birleşmiş Milletler Mülteciler Örgütü Türkiye tarafından 5 farklı zamana göre sınıflandırılmıştır:

Kadınlar *çatışma* sırasında, menşei ülkelerinden kaçışlarını öncesinde: iktidarda bulunan kişiler, gruplar yahut onların sempatizanları tarafından taciz edilme, cinsel işkence görme, toplu tecavüz olaylarının mağduru olma ve hamile bırakılma, “askerler” tarafından işlenen çeşitli fiziksel, ruhsal ve cinsel şiddet suçlarının mağduru olma ve çatışma halindeki tarafların silahlı mensupları tarafından kaçırılma risklerini taşımaktadır.

Kaçış sırasında haydutlar ve sınır koruyucular tarafından cinsel saldırıya uğrama, insan tacirleri ve köle ticareti yapanlar tarafından yakalanma ve çeşitli zulümlerle karşılaşma ihtimalleri vardır.

Sığınma niyetiyle gittikleri ülkelerde ise otorite sahibi kişiler tarafından cinsel saldırı, aile içi şiddet ve aşırı cezalandırılma, çeşitli yardımlara ve kaynaklara erişim sırasında gerçekleşebilecek her türlü istismar, hayatlarını idame edebilmek için cinsel ilişkiye zorlanmak / zorla fuhuş yaptırılması ve yasal statü beklerken her türlü taciz ile karşılaşma riskleri bulunmaktadır. Ayrıca ailelerinden ayrı düşmüş kız çocukları için bakıcı aile yanındayken yahut üçüncü kişilerin himayesindeyken cinsel tacize maruz kalma ihtimali vardır.

Bazı durumlarda ise mülteci kadınlar *zorunlu veya gönüllü geri dönüş* yapmaktadır. Bu sırada da kadınlara yönelik zararlı geleneksel uygulamaların tekrar başlatılması riski doğmaktadır. Bunun yanı sıra ailelerinden ayrı düşmüş kadın ve çocuklara yönelik iktidarda bulunan kişiler, haydutlar yahut sınır muhafızları tarafından da zarar verilme tehlikesi ortaya çıkmaktadır.

Yeniden bütünleşme ise sınıflandırmaya dahil olan son zaman dilimidir. Kadın mülteciler ülkelerine döndükten sonra yeniden adapte olmaya çalıştıkları esnada daha önce ülkeyi terk ettikleri için çeşitli fiziksel ve cinsel cezalarla karşılaşmaları, yasal statülerini geri kazanmak için uğraşırken zorbalığa uğramaları, karar alma süreçlerinin dışında bırakılmaları ve kaynaklara erişimlerinin engellenmesi yaşayabilecekleri en önemli risklerdendir.

Savaş mağduru kadınların yaşayabileceği bu tip travmatik olaylar, üzerlerinde onarılamayacak hasarlar oluşturmaktadır. Özellikle refakatsiz ve tecrit edilmiş tek kadınlar, yalnız aile reisi kadınlar, cinsel şiddet kurbanı kadınlar, eşcinsel kadınlar, akıl ve ruh sağlığı bozuk ve travmatize edilmiş kadın mülteciler, refakatsiz kız çocuklar ve koruyucu aile bakımına verilmiş çocuklar ve gözetimdeki, idari gözetim merkezindeki veya benzeri durumdaki kadınlar diğerlerine göre istismara ve suistimale daha açık durumda bulunmaktadır.

Ayrıca mülteci kadınlar cinsel şiddet ve istismar dışında, her insanın sahip olması gereken ana ihtiyaç alanlarında sorunlar yaşayabilmektedir. Yaşamak için uygun olmayan konutlarda hayatlarını devam ettirmek, kişisel hijyen malzemeleri eksiklikleri sebebiyle çeşitli hastalıklara yakalanmak, haksızlıklara uğradıklarında adalet sağlanması hususunda yetkili mercii ve organlarına başvuramamak, ana akım eğitimin dışına itilmek, asgari ücretin altında çalışmak bu kadınların büyük bir kısmının gündelik hayatlarının bir parçası olmuştur.

Sığınmacı kadınların durumlarının iyileştirilmesi, tüm sığınmacıların durumlarıyla doğrudan ilişkilidir. Sığınmacı kadınların yaşam koşulları ve risk altında oldukları istismarın boyutu, acilen sığınmacı kadınlara özgü ek tedbirlerin alınması gerektiğini göstermektedir (MAZLUMDER, 2014: 43).

Mülteci kadınlar için diğer bir sorun da toplumsal önyargılardır. Türkiye gibi ataerkinin yüksek olduğu ülkelerde özellikle yalnız yaşayan “dul” mülteci kadınlar hakkında yapılan bir çalışmada yerel halkın bu kadınlara karşı olumsuz tavırlar sergilediği söylenmiştir. Kadınlar zaman zaman tacize varabilecek hareketlerle karşılaşmakta ve baskı görmektedir. Bu olumsuz tutumlar kadınların dışlanmasına, kendilerini evlere hapsetmelerine, ilişki geliştiremedikleri için dil becerileri kazanamamalarına neden olmaktadır (Özüdoğru, 2018: 1142).

2.5.2. Mülteci Kadınların İş Piyasalarına Eklemlenmesi

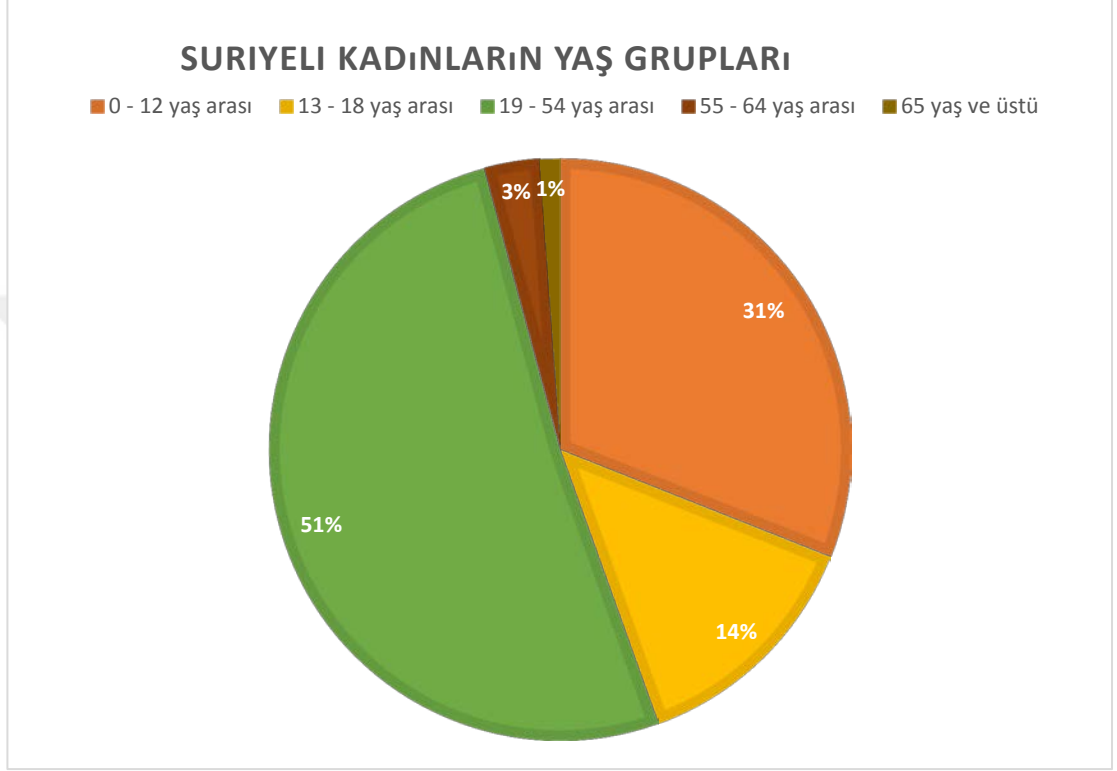
Suriye Savaşı’ndan sonra Suriye’yi terk edip, başka ülkelere göç eden kadınların hayatları temelden değişmektedir. Bu kadınlar eski hayat pratiklerinin büyük bir kısmını bazen gönüllü bazense sadece şartlar öyle gerektirdiği için terk edip, yerleştikleri yeni ülkelerde hayata tutunma savaşı içerisine girmişlerdir. Göç sürecinde ve sonrasında geleneksel toplumsal rollerin ters yüz edilmeye başlanması ile Suriyeli mülteci kadınlar bulundukları yeni topluluğun kadınlarıyla olan farklılıklarını keşfetmektedirler. Eskiden bulunmadıkları farklı kamusal alanlarda da varlıklarını göstermeye başlamışlardır (Cankurtaran ve Albayrak, 2019: 16). İş hayatı da bunların başında gelmektedir. Ancak Suriyeli kadınlar için ücretli emek piyasalarına katılım Gürcü, Azerbaycanlı, Filipinli kadınların aksine göçü başlatan neden değil, göçün bir sonucudur (Yaman, 2018: 307).

Bugün dünyanın çeşitli ülkelerine ve bölgelerine dağılmış Suriyeli kadınlar kendi göçmen gruplarını geri dönülemez bir biçimde değiştirmeye başlamışlardır. Bunda göç eden kadın nüfusun yoğunluğu da oldukça etkili olmuştur. Özellikle eşlerini kaybeden kadınlar hane içinde bakmakla yükümlü oldukları kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla sorumluluk almaya başlamıştır (Buz, 2006: 32). Varış noktaları Türkiye olan bu Suriyeli kadınlar için de durum farklı değildir.

Türkiye’ye göç eden Suriyeli nüfusunun oldukça genç olması, Suriyeli mültecileri iş piyasaları için önemli hale getirmiştir. Suriyeli kadınların özelinde de bu görülmektedir.

Aşağıdaki yaş grubu dağılım grafiğine (Grafik 4) baktığımızda görülmektedir ki Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınların yarısından fazlası çalışma çağındadır.

Nüfusun son derece büyük bir bölümü ise çocukluk çağındadır ve gelecekte Türkiye iş piyasalarına katılım sağlayacaklardır.

Grafik 4. Suriyeli Kadınların Yaş Grubu Dağılımı

Kaynak: AFAD, Türkiye’deki Suriyelilerin Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentileri, 2017

Suriyeli kadınların büyük bir kısmı kendi ülkelerinde ekonomik üretime katılmamış olsalar da yeni hayatlarında yaşadıkları geçim sıkıntısıyla baş edebilmek için mecburen iş piyasalarına katılmışlardır (Körükmez, Karakılıç ve Danış, 2020: 18). Ayrıca ailelerine destek olmak, babasız kalan çocuklarını büyütmek, daha iyi şartlarda yaşamak, Avrupa ülkesine göç edebilmek yahut özgür karar verebilmek gibi çeşitli sebepler de Suriyeli kadınları Türkiye’de iş aramaya itmiştir. Fakat eğitilmiş olanların aldıkları alanda denkliklerinin olmaması, savaş nedeniyle okulu terk etmek zorunda kalmaları yahut kendi ülkelerinde geleneksel / ailesel sebeplerle eğitime katılmamalarından ötürü kadınlar Türkiye’de iş arama sürecinde son derece zorluklar yaşamaktadır. Eğitimlerini sürdürme fırsatı bulan kadınlar, sivil toplum

kuruluşlarında çalışanlar, tercümanlık yapan kadınlar ya da mesleklerini sürdürme fırsatını bir şekilde elde edebilen kadınlar şanslı sayılmaktadır. Yine bu kadınlar için de çalışma izni sorun olsa da özellikle ASAM, MUDEM, United Work gibi kurumların bu alandaki çalışmalarıyla üstesinden gelinmektedir.

Fakat şanslı azınlık dışında kalan Suriyeli kadınların çalışmalarını destekleyecek aktif bir politikanın olmaması ve diğer tüm kayıtsız işçi gruplarda olan sorunlar büyük dezavantajları beraberinde getirmektedir (Uçar, 2020: 47). Ayrıca Suriyeli kadınların birçoğunun Türk diline hâkim olmaması sebebiyle, merdiven altı üretim işleri bu kadınların çalışabileceği tek sektör haline gelmiştir.

Merdiven altı imalathanelerde uzun saatler, zor ve hijyenik olmayan koşullarda çalışmak Suriyeli kadınları oldukça zorlamaktadır. Bu imalathanelerde çalışan Suriyeli kadınların neredeyse tamamı sigortasız ve büyük bir bölümü de asgari ücretin altında çalışmaktadır. Fakat politika yapıcılarının ve denetleyicilerin eksiklikleri, sistemin yapısı ve işverenlerin tutumu birleşince maalesef çalışmak isteyen Suriyeli sığınmacı kadınların başka tercih edebilecekleri bir sektör yok denecek kadar azdır (Erol ve arkadaşları, 2017).

Tekstil sektöründeki çalışma şartlarının ağırlığına ve sektörde bir güvence olmamasına rağmen, istihdama katılım entegrasyon süreçleri açısından son derece değerlidir. Çünkü göç eden kişiler iş piyasalarına katılım fırsatı bulduklarında; yeni dahil oldukları toplum ile ilişkiler kurmakta, ekonomik özgürlüklerini yeniden ellerine almak için çaba göstermekte ve dil öğrenmek gibi yeni beceriler kazanmaktadır (Cheung ve Phillimore, 2014: 521).

Suriyeli kadınların işgücüne katılımını Sultanbeyli ilçesi özelinde inceleyen bir başka çalışmada ise katılımcı kadınlardan biri çalışma hayatına girdikten sonra giyiniş şeklinin dahi değiştiğinden bahsetmiştir. Bu bağlamda Suriyeli kadınların, ekonomik entegrasyonu sonucu yerel toplum ile ilişkilerinin beslendiği ve güçlendiği ifade edilmiştir (Aygül ve Kaba, 2019: 1271).

2.6. Tekstil Sektörü, Suriyeli Kadınlar ve Bağcılar

Çalışmanın bu bölümünde tekstil sektörünün yapısı, İstanbul için önemi ve Suriyeli kadınların neden çalışmak için tekstil sektörüne tutundukları açıklanmıştır. Ayrıca Bağcılar ilçesinin konumu, fiziksel şartları ve gelişiminin irdelenmesi ile niçin tez çalışmasının örnek ilçesi olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır.

2.6.1 İstanbul’da Tekstil Sektörü

Gelişmekte olan ülkeler kategorisinde kabul edilen Türkiye, 1980 – 2000 yılları arasındaki dönemde dünya genelinde tekstildeki ihracat payını %3.3’e çıkartarak dünyanın en büyük 4. ihracatçı ülkesi haline gelmiştir (Kaya, 2018: 1506).

Türkiye’nin en önemli sektörlerinden biri olan tekstil ve hazır giyimin ihracat gelirleri neredeyse ülkenin tüm ihracat gelirlerinin çeyreğini oluşturmaktadır. Ayrıca yan sanayiileri ile birlikte 2 milyon işçiye istihdam sağlaması ile Türkiye’nin en önde gelen iş piyasası haline gelmiştir (Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği [TGSD], 2008).

İmalat sanayinin de %25’ini oluşturan bu sektörde kadınların çalışma oranı yaklaşık olarak %40’tır ve Türkiye’de kadın ve erkeğin bu kadar dengeli dağıldığı sektörlerin en önde gelenlerindendir (Kaya, 2019). Diğer sektörlerin ortalaması alındığında ulusal ölçekte kadın istihdamı yalnızca %25’tir ve bu yönü tekstil sektörünün kadın istihdamı açısından incelenmesinin ne kadar değerli olduğunu göstermektedir (Dedeoğlu, 2012: 9).

Sektörün ülke içindeki ürün imalatı dağılımına bakıldığında ise İstanbul birinci sırada gelmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Tekstil Ürünü İmalatı Türkiye Dağılımı

İller	İşyeri Sayısı	Ülke İçindeki Payı	Sigortalı Çalışan Sayısı
İSTANBUL	5.454	0,34	67.014

BURSA	2.957	0,18	65.565
DENİZLİ	1.212	0,07	29.995
GAZİANTEP	938	0,05	44.249
İZMİR	917	0,05	15.124
UŞAK	656	0,04	10.465
TEKİRDAĞ	447	0,02	45.478
ANKARA	289	0,018	3.393
KAHRAMANMARAŞ	265	0,017	24.436
ADANA	242	0,015	9.520
DİĞER	2.522	0,15	74.414
Total	16.047		392.550

Kaynak: SGK 2011 İstatistik yılı

İstanbul’da imalat sanayi içinde tekstil sektörü, firma sayısı açısından %37’lik payla birinci sırada yer almaktadır. Tekstil firmaları ağırlıklı olarak Avrupa Yakası’nda ve kentin çeperlerindeki ilçelerde yoğunlaşmaktadır (1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu, 2009: 265).

Bağcılar, Güngören, Ümraniye, Küçükçekmece, Kağıthane ve Bayrampaşa bu sektörün odak noktalarındandır. İstanbul’da konuşlanan tekstil firmalarına bakıldığında büyük çoğunluğunun orta ve küçük ölçekli işletmeler olduğu görülmektedir. 10–24 kişi çalıştıran firma sayısı 1.767 (%36), 25– 49 kişi çalışanı olan firma sayısı ise 1.371 (%28)’tir (1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu, 2009: 265).

Bu atölyelerin istihdam sağladığı kişi sayısı büyük firmalar ve fabrikalar ile karşılaştırıldığında son derece küçüktür ancak atölyelerin oransal olarak firmalar ve fabrikalardan daha yüksek olması aslında ekonomide son derece etkili olduklarına işaret etmektedir.

Fakat uzun yıllardan beri Türk ekonomisinde stratejik bir noktada olan tekstil ve hazır giyim sektörü ciddi problemleri de barındırmaktadır. Sermaye ve teşviklerin istenilen düzeyde olmadığı bu sektörde kayıt dışılık %80 düzeyindedir. Büyük çoğunluğun kayıtsız çalıştığı bu sektörde; üreticiler merdiven altı olarak tabir edilen fason atölyeleri işletmektedirler. Sıkı bir denetlemenin olmaması nedeniyle asgari ücretin altında ve uzun saatler çalışmak tekstil istihdamının başat özellikleri haline gelmiştir. Bu da tekstil sektörünün belirli bir çalışan profilinde olmasına yol açmıştır. Vasıfsız işçiler, sigortasız çalışmayı kabul edenler, göçmenler, kadınlar ve çocuklar sektörün ucuz işgücü ihtiyacını karşılamaktadır (Lortoğlu ve Kurtulmuş, 2020: 130-131).

2.6.2. Suriyeli Kadınların Tekstil Sektörüne Eklemlenmesi

Kadınlara atfedilen itaatkarlık, sıkıntılara karşı erkeklere nazaran daha sabırlı olmak, cefakarlık gibi özellikler; kadınların niteliksiz, erkek çalışanların kazandığına göre daha düşük ücretli, emek yoğun, fazlaca dikkat gerektiren, el becerisine dayalı ve tekdüze diye tanımlanan işlerde yoğunlaşmalarına yol açmaktadır. Geleneksel olarak kadınlara atanan toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıpları doğrultusunda hizmet etmeyi, güler yüzlü / cazibeli olmayı, el becerisini gerektiren işler yahut çocuk eğitimi gibi kadının analık yönünü vurgulayan işler kadınların hane içinde sahip oldukları sorumluluklarının bir parçası olarak görülür. Bu nedenle bakıcılık, temizlik işleri, eğitmenlik gibi birçok iş kadın işleri olarak görülür ve kadınlar tarafından yapılması beklenir (Korkmaz ve Korkut: 2012: 52).

Emek-işgücü piyasalarındaki cinsiyetçi tutum sebebiyle, gelirin ve statünün görece yüksek olduğu (özellikle çeşitli kurumların yöneticilik pozisyonları ve patronluk) bazı işler kadınlar için uygun görülmemektedir. Ayrıca, kadınların erkeklerle aynı önemde yaptıkları iş için eşit ücreti alamamaları, çalışma koşulları ve biçimlerindeki farklılık ve işçi örgütlenme (sendikalaşma) oranlarındaki düşüklük, kadınların işgücü

piyasalarındaki durumlarını gözler önüne sermektedir (Ulutaş Ünlütürk, 2009: 27-28).

TÜİK verilerine göre tekstil çalışanlarının %50'sine yakını kadınlardan oluşmaktadır (TÜİK, 2016). Çünkü bu sektör yukarıda da bahsedildiği gibi vasıf gerektirmeyen, emek yoğun, düşük ücretli, dikkat gerektiren, rutin, sıkıcı ve hünere dayalıdır. Ayrıca tekstil sektörünün yine aile içi üretimin de bir alanı olması ve fason imalatı barındırması kadınların eklemlenmesinin sebeplerindendir.

Kayıtsız olan bu merdiven altı atölyeler uzun mesai dilimlerini ve düşük ücretleri nedeniyle ancak formel piyasalarda tutunamayan kadınlar için özellikle de daha kırılgan olan mülteci kadınlar için öncelikli seçenek haline gelmiştir (Demiröz, 2019: 55). Özellikle tekstil atölyelerinin konuşlandığı ilçelerde yaşayan mülteci aileler için eşlerini, kızlarını ve kardeşlerini evlerine yakın bu yerlerde çalışmak daha az sakıncalıdır. Böylece kadın evden çok uzağa gitmemekte ve ev içi sorumluluklarını da taşımaya devam etmektedir.

Suriyeli kadınların büyük bölümü toplumsal rollerinden ötürü yahut savaş, ekonomik sıkıntılar gibi çeşitli sebeplerle eğitim alamamıştır ve kendi vasıflı çalışma alanlarına sahip değildir. Suriyeli kadınların büyük çoğunluğu Suriye'deyken istihdam edilen işgücüne dahil değilken, bir kısmı Türkiye'ye geldiğinde iş aramaya başlamışlardır. Kamp dışında yaşayan kadınların birçoğu; yerel otoritelerin, belediyelerin ve maddi destek sağlayan STK'ların yardımlarına erişme imkânı bulamamaktadır. Ayrıca hane içi kalabalık nüfuslar, yaşlı bakımı, hasta ihtiyaçları gibi nedenler evlerini geçindirmekte zorlanan Suriyeli aileler için hanedeki çalışan sayısının artmasını gerektirmektedir. Bu nedenle mülteci Suriyeli kadınlar da çalışma hayatına dahil olmaya başlamışlardır.

Suriyeli kadınlar hem cinsiyetleri hem de sığınmacı olmaları sebebiyle; kayıtlı işgücü olmaktan ziyade “yabancı işçi” ihtiyacı içerisindeki işlerde çalışmaktadırlar. Tekstil sektörü önceki bölümlerde açıklandığı özellikleri nedeniyle bu kadınların en kolay iş bulabildiği alandır. Bu sebeple özellikle İstanbul'un çeper ilçelerindeki merdiven altı atölyelerde sigortasız “kaçak işçiler” olarak çalıştırılmaktadırlar. Tezimize konu olan Bağcılar ilçesi de bu çeper ilçelerin en önemlilerinden biridir.

2.6.3. Yapısal Olarak Bağcılar

Bağcılar, İstanbul'un Avrupa Yakasında bulunmaktadır. Komşuları Küçükçekmece, Zeytinburnu, Bahçelievler, Esenler ve Güngören olan bu ilçe %5,7'lik oranla İstanbul'daki en yüksek nüfus yoğunluğuna sahiptir. Ayrıca Bağcılar ilçesindeki nüfusun %68'i aktif nüfustur (Türkiye İş Kurumu, 2010).

Harita 1. Bağcılar İlçesinin Konumu

Kaynak: Harita Verileri 2021, Google

1975 yılından itibaren Anadolu'dan başlayan yoğun göç dalgası nedeni ile aşırı ve plansız bir büyüme gerçekleştirmiştir ancak 1992 yılında Resmî Gazete'de yayımlanan 3806 sayılı Kanun ile Bağcılar ilçe statüsünü almıştır. Bakırköy'den ayrılıp ilçe olan Bakırköy'de bu yıldan sonra alt yapı çalışmaları daha düzenli olmaya başlamış ve ilçe gelişim göstermiştir (Şenel, 2014: 41).

Yıllar boyunca Afgan, Özbek, İranlı mültecilere ve Türkiye'nin doğu illerinden gelen Kürt asıllı vatandaşlara ev sahipliği yapmıştır, bu nedenle Bağcılar ilçesi bünyesinde göçmenleri yoğun olarak barındırmaktadır.

Suriye krizinin başlamasından itibaren İstanbul'a göç eden Suriyeliler, özellikle belirli ilçelerde hayatlarını sürdürmeye başlamışlardır. 2017 yılında ilçedeki kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 37.643'tür ve bu sayı ile İstanbul'daki Suriyelilerin en fazla sayıda bulunduğu ilk 3 ilçeden biridir. İlk 3'te olan diğer ilçeler ise Küçükçekmece ve Sultangazi'dir (TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 2017).

Bağcılar ilçesinin göçmen nüfusa bu derece yoğunlukta ev sahipliği yapmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Diğer semtlere göre yaşam maliyetlerinin daha uygun olması, göçmenlere göre iş fırsatlarının olması ve göçmen ağıları neticesinde gettolaşmanın / göç mahallelerinin olması başlıca sebeplerindendir.

Bağcılar Semtinin nüfusunu büyük ölçüde göçmenlerin ve mültecilerin oluşturması İstanbul'un geneli ile tam bir entegrasyon sağlamasının önüne geçmiştir. İlçede hala gecekondular yoğun olarak bulunmaktadır ve zaman zaman alt yapı sorunları yaşanmaktadır.

İlçenin en önemli geçim kaynağı ise tekstil sektörüdür. İlçede İstoç, Oto Center, Massit, sınırlarında ise Tekstilkent, Giyimkent, İkitelli Organize Sanayi Bölgesi gibi önemli ticari birimler bulunmaktadır. İlçenin lokomotifini olan tekstil sektörü yapısı ve ucuz işgücü ihtiyacı nedeniyle göçmenlerin barındığı en yoğun alandır. Büyük tekstil firmalarından ve fabrikalarından çok merdiven altı imalathaneler çalışma alanlarını oluşturmaktadır ve güçlü yasal düzenlemeler olmadığı sürece karşılıklı ihtiyaç neticesinde ortaya çıkan göçmen nüfus- merdiven altı tekstil atölyesi ilişkisinin bitmesi de mümkün görünmemektedir. Tekstil dışında gıda, metal işleri ve mobilyacılık sektörleri de ilçenin yoğun ekonomik faaliyetlerindendir (Temurçin, 2012: 115).

İlçedeki aktif nüfusun 3'te 1'i 7 ile 22 yaşları arasındadır ancak ilçede bulunan göçmen nüfusun yoğunluğu nedeniyle okullaşma tam anlamıyla mümkün olamamaktadır. Çünkü ilçede birçok göçmen ve mülteci aile kayıtsız yaşamaktadır ve bu kayıtsızlık durumu çocukların örgün eğitime katılmasının önüne geçmektedir (Şenel, 2014: 55). Bu da ilçenin eğitim ve kültür faaliyetlerinde geri kalmasına sebep olmaktadır.

2.7. Literatür Özeti

Çalışmamız konu itibariyle dünyada son 50 yıldır yaşanan kitlesel göçlerin artmasıyla akademik açıdan son derece değerli hale gelmiştir ve sıkça tartışılmaktadır. Çalışmamız mültecilik, mültecilerin entegrasyonu ve mülteci kadın emeği ile doğrudan ilintili olduğu için ikinci bölümün alanyazına ilişkin bir değerlendirme ile sonlandırılması tercih edilmiştir.

En temel ifadesiyle göç; birey veya grupların mekansâl değişikliği ile toplum yapısını kültürel, politik, iktisadi ve sosyal anlamda dönüştürdükleri nüfus hareketidir (Özer, 2004: 11). Çünkü göç eden bireyler geleneklerini, göreneklerini ve hayatlarındaki kazanımlarını da (eğitim, meslek, maddi varlıklar vb.) beraberlerinde taşımaktadır. Bahsedilen mekansâl değişikliğin yakın yahut uzak olması ve geçilen siyasi sınırlar göç olgusunun farklı anlamlar kazanmasına neden olmaktadır (Mutluer: 2003: 10). Göç sürecine katılan bireyin aynı ülke sınırları içerisinde farklı bir yere gitmesi iç göç, ülke sınırını geçerek başka bir ülkenin topraklarında yaşamını sürdürmeye başlaması ise dış göç / uluslararası göç olarak adlandırılmaktadır. İçduygu (2009: 2) uluslararası göçün ekonomik temelli olduğunu ve bireylerin daha iyi bir yaşama kavuşmak için az gelişmiş olan kendi ülkelerinden çıkıp gelişmiş ülkelere yöneldiğini ifade etmiştir. Ancak göçler tamamen kişinin daha iyi bir hayat yaşama arzusundan kaynaklanabileceği gibi savaş, doğal afet, zulüm kaynaklı çeşitli olaylardan ötürü de gerçekleşebilmektedir (Yılmaz, 2014: 1686-1687). Günümüzde ise göçün özellikle savaşlardan ve doğal afetlerden kaynaklı olduğu söylenmektedir (Kara ve Korkut, 2010: 156).

Siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel ve doğal kaynaklı olmak üzere dört kategoriye ayrılan göç nedenleri, göç olgusunun aslında çok boyutlu olmasına da işaret etmektedir (Kara, Yiğit ve Ağırman, 2016: 949). Ayrıca uluslararası göçler sonucunda göç edilen toplumda ulusal kimlikler ve sosyal mensubiyetler hakkında çeşitli soruların ortaya çıkmaktadır. Çünkü göçmen bireyler yeni bir ülke sınırlarına girdiklerinde de kendi kimliklerini, ilişkilerini ve kültürlerini de sürdürmeye çalışmaktadır (Bartram, Poros and Monforte, 2014: 4).

Tez çalışmamızda ayırım yapmaya çalıştığımız bir diğer husus ise göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları olmuştur. Göçmen çoğunlukla göç kararını daha iyi bir yaşam sürdürme arzusu olarak da ifade edilen ekonomik nedenlerden dolayı alan, hedef ülkeye yasal yollar ile kayıtlı biçimde giriş yapan kişiyi ifade etmektedir. Çeşitli nedenlerden dolayı zulme uğrayacağını düşünen, can güvenliğinden endişe eden ve menşei ülkesine dönmesinin mümkün olmadığı kişiler mülteci, mültecilik talebiyle göç eden ancak sığındığı ülkede kendisi için mültecilik statüsünün verilip verilmeyeceği değerlendirme aşamasında olan kişi ise sığınmacı olarak tanımlanmıştır (Deniz, 2014: 177-178).

Türkiye yıllar boyunca göçmen mobilizasyonu bakımından son derece aktif bir ülke konumunda bulunmaktadır. Ancak Suriye’de yaşananlar Türkiye göç tarihi boyunca görülmemiş bir göç dalgasına neden olmuştur. Türkiye’nin açık kapı politikası uygulaması sonucu Suriye Krizi’nden kaçan milyonlarca insan Türkiye’ye sığınmıştır. Türkiye diğer ülkelerle kıyaslandığında en fazla sayıda insanı sınırları içerisine kabul eden ülke olmuştur (Erkan, 2016: 53). Türk Hukuku’nda bu kitlesel göç ile gelen kişilere koruma sağlanması için uygun bir statü olmaması sonucunda Suriyeliler ilk önce misafir olarak adlandırılmış daha sonra 2011 yılının ekim ayında “geçici koruma statüsü” altına alınmışlardır (Dinçer ve arkadaşları, 2013: 31).

Birçok Avrupa devleti ve Amerika’nın önceki dönemlerde benimsediği göç politikaları yalnızca göçmenin değişimi ve adaptasyonu olarak sınırlandırılmış ve tek yönlü olarak kalmıştır. Ancak günümüzde literatürde bu eski dönem (özellikle işçi göçlerinin kitlesel yaşandığı dünya savaşları sonrası) politikalarının aksine göçmenin uyumunun tek yönlü olması değil, birçok aktörü içinde barındıran çok boyutlu entegrasyon kavramı geçmektedir. Bahsedilen çok boyutluluk ev sahibi olan çoğunluğun yeni gelenleri kabul etmesi ve yeni gelenlerin de çoğunluğa dahil olma konusundaki gayretleri ile formüle edilmektedir (Çetin, 2016a: 200). Uyum aynı zamanda göçmenlerin ve ev sahiplerinin insani hak ve görevlerinin birbirleri tarafından karşılıklı olarak tanımlanması anlamına da gelmektedir (Phillimore ve Goodson, 2008).

Türkiye henüz net bir entegrasyon politikası geliştirmiş olmasa da YUKK kapsamında bazı sınırlar çizilmiştir. Göçmenin onurlu bir yaşam sürebilmesi için çalışabilmesi, diğer vatandaşlar gibi temel insani haklarından yararlanabilmeleri öncül koşullardandır. Göç eden bireyin yaşamını bağımsız şekilde idame ettirebilmesi için rızaya dayalı çeşitli beceriler edinmeleri ve bu edinimler neticesinde katıldıkları Türk iş – eğitim piyasaları sayesinde ev sahibi komüniteler ile sağlam ilişkiler geliştirmeleri ve bu ilişkiler güçlendikçe iki grubun birbirlerini tanıması ve karşılıklı kabulün sağlanacağı öngörülmektedir (Yıldırım ve Yürür, 2019: 32-33).

Ancak göçmen sayısının yoğunluğu ve kültürler arasındaki farklılıklar düşünüldüğünde geçici koruma statüsü ile Türkiye’de yaşayan Suriyeliler çeşitli tartışmalara neden olmaktadır. Suriyelilerin ülke içindeki yoğun dağılımları gelecek dönemde çeşitli toplumsal sorunlar yaratma potansiyeli taşımaktadır (Harunoğulları ve Cengiz, 2014).

Castles ve Miller (2008) tarafından göç süreci birçok farklı boyutu içinde barındıran dinamik bir olgu olarak tanımlanmıştır ve özellikle uyum sorunları, gettolaşma, mimari bozulmalar, psikolojik problemler ve suç oranlarının yükselmesi gibi çeşitli olumsuzlukların göçe bağlı olarak yaşanabileceği ifade edilmiştir. Bu bağlamda düşünüldüğünde Türkiye toplumunun büyük çoğunluğunun cemaat tarzı bir toplum yapısında olması ve cemaat tarzı toplumlarda sıkça görülen biz – öteki ayrımı bu sorunların yaşanmasında önemli bir faktör olarak düşünülmektedir (Çetin, 2016a: 201-202). Çetin’in çalışmasının yanı sıra Suriyelilerin Türk toplumuna entegre olması hususunda yaşanacak sorunların nedeni farklı çalışmalarda da ortaya konulmuştur. Entegrasyon sorunlarının da entegrasyon sürecinin olduğu gibi çift yönlü olması ve hem ev sahibi hem de göçmen gruplar için birçok farklı sebepten kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Yerellerin işsiz kalma endişesi, göçmenlerin ahlaklarını bozacağı kaygısı, dil bariyeri, karşılıklı güvensizlik duyulması, göçmenlerin iş piyasaları başta olmak üzere birçok alanda istismar edilmesi ve savaş ortamından gelen kişilerin çeşitli psikolojik travmalara sahip olması gibi çeşitli nedenler bulunmaktadır (Yılmaz, 2019: 292-293). Ercoşkun da ev sahibi ve göçmen toplulukların birbirinden farklı diller konuşmalarını, kültürel farklılıklar ve yaşam

stillerindeki değişikliklerin entegrasyon sürecinde çeşitli toplumsal etkiler doğurabileceğini ifade etmiştir (Ercoşkun, 2015). Ancak geçici koruma statüsünün kalıcılığa dönüşmesi, bu hususta politikalarda yapılacak değişiklikler, gün geçtikçe Suriyelilerin emek piyasalarına daha çok dahil olması ve Türk toplumuyla ilişkilerini geliştirecek yeni özellikler edinmeleri entegrasyon sürecinde pozitif etkiye neden olacaktır (Çetin, 2016a: 201-202). Bu bağlamda entegrasyonu irdelerken çeşitli boyutları olduğu ifade edilmiş ve göstergeler ışığında entegrasyon sürecinin ölçülebilir bir olgu olduğu ifade edilmiştir (Castles, Korac, Vasta & Vartovec 2002: 131-132; Berry 1997; Ager & Strang 2004; Fielden 2008).

Pennix (2005: 139) yine bu entegrasyon alanlarını çalışan araştırmacılar arasındadır ve entegrasyonun boyutlarının görüldüğü alanları yasal / politik, sosyo-ekonomik ve dinsel / kültürel olmak üzere 3 ana başlık altında toplamıştır. Başlıklar bunlar olsa da çoğu zaman bu entegrasyon alanları birbirleri ile alakalı, iç içe geçmiş ve birbirini tamamlar niteliktedir. Özellikle sosyo – ekonomik entegrasyonun literatürdeki önemli yerini anlamak tezimize konu olan mültecilerin adaptasyon süreçlerindeki ilerlemeyi anlamayı da kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda mülteci bireylerin emek piyasalarına katılımları, mültecilerin en yoğun biçimde eklemlendiği enformel piyasaların ülke içindeki konumunu ve göçmen emeğinin nitelikleri tez çalışmamızla ilgili diğer anahtar kavramlardır.

2. Dünya Savaşı sonrası dönemde mülteciler ve daha iyi ekonomik koşullara sahip olmak için göç edenler arasında keskin bir ayrım yapılmıştır. Ancak günümüzde bu ayrım belirsizleşmiştir ve kişiler tek bir nedenden ötürü değil birçok faktörü göz önünde bulundurarak göç kararı almaktadır (Kubal, 2016'dan akt. Korkmaz, 2018: 98). Standing (2014) göçmen grupların ve kadınların sürekli sayıca artan prekarya sınıfının en önemli kaynağı haline geldiğini ifade etmiştir. Bu prekarya terimi 20. yüzyılda güvencesiz ve düzensiz çalışan sınıfları tanımlamak için kullanılmaktadır. Çeşitli yazarlar ise prekarya sınıfını oluşturan koşulları yalnızca göçmen emeği üzerinden tanımlamaz, bu sınıfın oluşmasında neoliberal iş piyasalarının ve sert göç yönetimi politikalarının da önemli roller üstlendiğini ifade ederler (Kooy & Bowman, 2019: 693-710).

Bu bağlamda düşünüldüğünde Suriyeli mültecilerin emek piyasasına eklenmesi de farklı bir olgu değildir. Türkiye de sanayinin gelişmesiyle birlikte 1990’lardan sonra yoğun bir şekilde emek göçü ile karşılaşmaya başlamıştır, özellikle komşu ülkelerden gelenler Türkiye üretim piyasasının ilk göçmen işçi gruplarını oluşturmaktadır (Lordoğlu, 2010; Türkmen, 2019: 62). Özellikle insan emeğine dayalı üretimin yaygın olduğu sektörlerde, sermaye sahipleri karlarını maksimize edebilmek için ucuz emekten yararlanmayı tercih etmektedirler. Bu noktada göçmen emeği ucuz işgücü talebine karşılık veren büyük bir kaynak haline gelmektedir (Ulukan, 2015). Yıllarca çeşitli etnik kökenlerden ve ülkelerden gelen göçmenlerin iş arzarlarından yararlanan dokuma sanayii, tekstil, inşaat, demir doğrama, oto tamirciliği gibi sektörler başta olmak üzere birçok “enformel” alanda artık Suriyeliler görülmektedir (Lordoğlu ve Aslan, 2018: 723). Çünkü Suriyeliler çalışmaları karşılığında aldıkları ücretten daha çok, artık geri dönecekleri bir yer olmaması nedeniyle geleceği düşünerek “çalışma hayatına katılım” ile ilgilenmektedir. Bundan kasıt Suriyelilerin parayı daha az önemseydiği değil aksine bu paraya kavuşma arzusuyla herhangi bir işte çalışmaya karşı duydukları arzudur (Şahankaya Adar, 2018: 14). Suriyeli mülteciler de diğer tüm mülteci grupları gibi emek piyasalarının en alt tabakasında bulunan, hizmet sağlayıcı mekanizmalardan yararlanamayan, kayıtsız, korunmasız, örgütlenme bilincinden uzak şekilde uzun saatler boyunca zor şartlarda çalışan kesimi oluşturmaktadır (Paksoy ve arkadaşları, 2015; Akkuzu, 2015; Williams, 2015; Korkmaz: 2018). Ancak tüm zor şartlarına rağmen Suriyeli işçiler, kayıtdışı ekonomide çalışmaktan vazgeçmemektedirler. Sektörün esnek yapısı, sahip oldukları sosyal sermayeler ile bu işleri bulmanın kolay olması ve en önemlisi bu sektörlerde çalışmak için nitelik gerekmediğinden hayatta kalmalarını kolaylaştırması mültecileri bu alanlara itmektedir (Korkmaz, 2018: 102).

Suriyeli mültecilerin iş piyasalarına katılımları tüm dezavantajlarıyla beraber, uyum süreçlerinin ilerlemesini de sağlayacak kilit bir basamaktır. Çünkü mülteciler ve göçmenler çalışma hayatına atıldıkça, ekonomik bağımlılıkları azaltmakta, dışlamanın ve marjinalleşmenin önüne geçilmektedir (Çetin, 2016b: 1011).

Tüm bu değerlendirmelerin yanı sıra literatürde “mülteci kadın emeği” farklı bir noktada bulunmaktadır. Göçmen işçiler, işçi sınıfının en altında yer alırken, kadın

göçmen işçiler çok daha zor şartlarda ve daha ucuza çalışmaya razı gelmektedirler. Çünkü kadınlar hane içinde üstlendikleri temizlik, çocuk ve hasta bakıcılığı, yemek yapmak gibi görünmez roller neticesinde ücretsiz emekçi damgasını taşıdıkları için piyasada daha kırılgan olarak görülmektedirler (Yaman, 2018: 309). Özellikle kültürel farklardan ve gelenek göreneklerden ötürü karşılaşılabilecek durumların, Suriyeli kadın mültecileri erkek mültecilerden daha fazla etkileyeceği öngörülmektedir (Harunoğulları ve Cengiz, 2014: 23-44). Bir diğer çalışmada ise yine kadın ve LGBTI+ mültecilerin diğer gruplara göre daha kırılgan olduğu ifade edilmiş hatta bu gruplar göç sürecindeki sürgünler olarak tanımlanmıştır, sürgündeki yaşamlarının ise şiddet ve istismar ile dolu olduğu ifade edilmiştir (Bakıcıoğlu ve Kıvılcım, 2015).

Suriyeli kadınların Türkiye’de ve Suriye’de yaşadıkları hayatları arasındaki çok önemli farklılıklar bulunmaktadır. Rollerin önceden belli olduğu Suriye’de kadınlar üzerinde tahakküm kuran sistemin çok daha belirgin hissedildiği ifade edilmiştir, bu nedenle Suriyeli kadınlar Suriye’de bulundukları süre içerisinde yaşamlarını aynı düzende sürdürmüşlerdir (Topçu, 2020: 119). Ancak savaşın sonra yaşanan yoğun göç dalgaları ile beraber Suriyelilerin geleneksel rolleri değişmeye başlamaktadır. Özellikle artık hanenin geçimini tek başına sağlamakta zorlanan Suriyeli erkeklerin rolleri hanelerindeki Suriyeli kadınlar tarafından paylaşılmaya hatta doldurulmaya başlanmıştır. ILO’nun istatistiklerine göre de bu durum doğrulanmıştır. Göçmen kadınlar göçmen olmayan hemcinslerinden yaklaşık %16’lık bir farkla işgücü piyasalarına daha fazla katılım göstermektedir (ILO, 2015: 6). Bunların göz önünde bulundurulmasıyla yapılacak olan entegrasyon çalışmaları; kadınların toplum içerisindeki bakım veren, çocuğu yetiştirip toplumların dönüşmesine öncülük eden konumlarından ötürü önemli olacaktır (Lokot, 2018: 33-35).

Bu bağlamda Barın (2015); Suriyeli kadınların toplumla tam uyum içerisinde olmasının gerekliliğini ifade etmiştir. Barın’ın çalışması mülteci kadınların istihdam piyasasına katılımının adil bir şekilde desteklenmesi ile ekonomik gelişmenin sağlanacağını savunmaktadır, bu yönüyle tez çalışmamızda vurgulanan kadın istihdamının öneminin altını çizmektedir.

Kadınların göç sürecinden daha yoğun şekilde etkilendiği göz önüne alındığında göçmen kadınların; göçmen erkeklere göre çok daha dezavantajlı olduğu birçok çalışmada belirtilmiştir (Genç ve Öztürk, 2016: 84; Özden ve Ramadan, 2019; Uçar, 2020: 43). Göçmen kadının görece eğitimsiz olması ve içinde bulundukları zor şartlardan ötürü farklı kalifikasyonlar edinmemesi işgücünü hizmet piyasalarına yöneltmelerine neden olmuştur. Suriye'deyken çalışan kadınların iş piyasalarına özellikle beyaz yakalı pozisyonlarda katıldığı düşünüldüğünde göç süreci sonrası yaşamlarının son derece değiştiği açıktır (Duruel, 2017: 209). Tekstil atölyeleri, güvencesiz işçi çalıştıran üretim haneler, mevsimlik tarım bölgeleri Suriyeli kadınların sıkça görüldüğü alanlardandır. Mülteci kadınların çalıştığı bu iş kolları nitelik gerektirmeyen ve daha zor şartları barındıran bir biçimde olsa da Suriyeli göçmen kadınların büyük çoğunluğu iş piyasalarına dahil olmalarıyla, normal koşullarda kazanamayacakları ücretleri kazanmaya başlamıştır (Dedeoğlu, 2019: 187-197). Bu da kadınların ekonomik entegrasyonunu ve varış ülkeleri ile kurdukları bağları pozitif yönde etkilemektedir. Kadınların göç sürecinde edindikleri bağımsızlık, kendilerine duydukları güven, yeni nitelikler ve hane içinde daha fazla söz sahibi olması da bu pozitif bağları destekleyen farklı olgulardır (Kaya, 2021: 336). Ancak literatürde göçmen kadınların çalışma hayatına katıldıktan sonra yaşadığı olumlu değişime odaklanan çalışmalar oldukça sınırlı kalmıştır. Bu nedenle tez çalışmamız bu konuya odaklanmaktadır. Tekstil sektörü ise yıllardan beri çarklarını göçmen işçiler sayesinde döndürdüğünden ötürü tabii olarak çalışma alanımız olarak belirlenmiştir. Çünkü tekstil sektörü, kayıt dışı istihdamdaki payının büyüklüğü, bilgi ve beceriye dayanmaması ve yoğun ve değişken mesai saatleri nedeniyle çalışmamıza konu olan Suriyeli kadınları anlamak ve işgücü piyasalarına katılmayıp varlığını hane içinde sürdüren kadınların yaşantılarındaki farklılıkları görebilmek için önemli verilerin elde edilebileceği bir alan sunmaktadır (Erol ve arkadaşları, 2017: 74).

Literatürde Suriyeli kadınlarla ilgili çalışılan alanların başında ise basında yer alma şekilleri gelmektedir (Elmas ve Paksoy, 2018; Kam, 2017 Karataş, 2015). Suriyeli kadınların evlilik deneyimleri (Gönül, 2020; Harunoğulları, 2021; Yurtman, 2017) ve evlilik içerisinde yaşadıkları kuma dramı (Çelik ve Vural, 2018), entegrasyonlarının

din ile ilişkileri (Ayten ve Sağır, 2014; Erdoğan ve Özudoğru, 2014; Yılmaz, 2019) , doğurganlık durumları ve üreme sağlıkları (Aksu ve Yılmaz, 2020; Yağmur ve Aytekin, 2018; Çiftçi, Değer ve Ertem, 2018; Civelek ve Koylan, 2020) insani güvenlik açısından değerlendirilmeleri (Özdemir Ö ve Özdemir E, 2018; Kaya ve Aras, 2021) ve psikolojik durumları (Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013; Ceylan ve arkadaşları, 2017; Aktan, 2021) diğer inceleme alanlarını oluşturmuştur.

ÜÇÜNCÜBÖLÜM

SURİYELİ GÖÇMEN KADINLARIN ÇALIŞMA DENEYİMLERİ ÜZERİNE NİTEL ALAN ARAŞTIRMASI: BAĞCILAR ÖRNEĞİ

Çalışmanın bu bölümünde önce araştırmanın amaçları açıklanmış, saha araştırmasının nasıl yapıldığı, izlenen metot, belirlenen temalar, araştırma yapılan saha, araştırmayı sınırlayan nedenler ve çalışma grubunun özellikleri anlatılmıştır. Ardından çalışan kadınların çalışma deneyimlerine ilişkin kısa bir değerlendirme sunulmuş, son olarak her iki grup tarafından verilen cevaplar ilgili temalar altında paylaşılmıştır.

3.1. Saha Araştırmasına Dair

3.1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, İstanbul’da yaşayan Suriyeli kadınların tekstil sektörüne eklemlenmesi ve entegrasyon düzeyleri ile iş piyasalarına katılmayan Suriyeli kadınların yaşamlarında farklılık olup olmadığını anlamaktır. Araştırmanın bir diğer amacı ise bu iki grup arasındaki entegrasyon düzeylerine bakarak; çalışma hayatının entegrasyonun çeşitli boyutlarına farkedilir bir etki yapıp yapmadığını anlamaya çalışmaktır.

3.1.2. Araştırmanın Metodu

Gözlem, mülakat ve belgelerin incelenmesi gibi çeşitli nitel veri toplama yöntemlerinin benimsendiği, olayların ve olayları anlayış biçimlerinin kendi doğal ortamlarında gerçekçi ve kapsayıcı bir şekilde sunulması için kullanılan araştırma metodu nitel araştırma olarak adlandırılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Nitel araştırma disiplinler arası tamamlayıcı bir yaklaşımı benimsemektedir.

Nitel araştırma bir diğer şekilde kişinin kendi gizlerini açıklamak, anlamlandırmak ve toplumsal sistemlerin yoğunluklarını aktarmak için bulduğu bilgi taratma yolu olarak tanımlanmıştır (Özdemir, 2010: 323- 343).

Araştırmacının objektif olma kaygısı nedeniyle araştırmadan uzak kalması yerine araştırmaya katılım sağlayarak bir parçası olması, bağlamların doğal ortamından

uzaklaşmaması, kapsayıcı ve bütüncül bir yaklaşımı benimsemesi ve nicel araştırmadan farklı olarak esnek olması nitel araştırmanın diğer belli başlı özelliklerindendir (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011: 96). Nitel araştırmalarda araştırmacı, araştırmaya konu olan “özne”yi anlamaya ve öznenin bakış açısına önem verir. Nitel araştırmalarda sayısal veriler ve istatistikler sınırlı, sözel ve yorumsal analizler ise geniş yer tutar.

Görüşme ve gözlem nitel araştırmanın en önemli veri toplama tekniklerindendir. Görüşmelerde ele alınan konu hakkında katılımcıların görüşleri, tecrübeleri, yorumlayışları, kavrayışları ve konu hakkındaki bakış açıları öğrenilmeye çalışır (Karataş, 2015: 71). Ancak bu noktada araştırmacı, araştırma grubunu tedirgin etmeden ve doğal tavırlarını etkilemeyecek şekilde iletişim kurar. Araştırmacının düşünceleri, anlatış biçimi dolayısıyla araştırma esnasındaki olaylar araştırmacıdan etkilenmez (Uzuner, 1999: 179).

Saha araştırmamızı yürütürken nitel araştırma tekniklerine bağlı kalarak; ilçedeki mülteci yoğunluğu ve tekstil faaliyetlerinin yaygınlığı nedeniyle Bağcılar’da yaşayan 30 Suriyeli kadın ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu yarı yapılandırılmış görüşmelerdeki sorular literatür taraması yapılarak ve çalışmamızın çerçevesi neticesinde açık uçlu, anlaşılması kolay ve yargılamalardan / yönlendirmelerden uzak olarak hazırlanmıştır. Saha çalışması 2020 yılının Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında yürütülmüştür. Hedeflenen görüşme sayısına amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme ile ulaşılmış; bazı atölyelere ise İstanbul Gömlekçiler Odası’nın desteği ile ulaşılmıştır.

Görüşmeler boyunca farklı STK’larda profesyonel olarak da çalışan 2 kadın Suriyeli tercümandan destek alınmıştır. Tercümanlar gizlilik prensipleri ve etik konusunda saha çalışmasına başlamadan önce bilgilendirilmiştir. Ayrıca her bir katılımcı mülakata başlamadan önce bu çalışmanın neden yapıldığı konusunda bilgilendirilmiş ve istemedikleri sorulara cevap vermeyebilecekleri yahut görüşmeyi istedikleri anda durdurabilecekleri veya sonlandırabilecekleri hususunda bilgilendirilmiştir. Özellikle tercümanların Suriyeli olması ve benzer göç deneyimlerine sahip olmaları katılımcı kadınları konuşmaya ve özel durumlarını paylaşmaya açık hale getirmiştir.

Katılımcıların izin verdiği durumlarda görüşmeler ses kaydına alınmış, aksi durumda ise görüşme esnasında not alınmış daha sonra her görüşmenin transkriptleri hazırlanmıştır. Mülteci kadınların mahremiyetini ve güvenliklerini korumak adına hiçbir görüşme esnasında video kaydı alınmamış yahut fotoğrafları çekilmemiştir. Fakat çalışma koşullarını ve Bağcılar ilçesini okuyabilmek adına bazı atölyelerin ve göçmen nüfusun yoğunluklu yaşadığı alanların fotoğrafları çekilmiştir.

Tercüman eşliğinde konuşmak istemeyen katılımcılar ile yalnız görüşülmüştür. Türkçe konuşurken rahat hissedenler Türkçe dilini kullanırken, bazı sorularda kendini ifade etme bakımından yetersiz olduğunu hissedenler Arapça görüşmeyi sürdürmüşlerdir. Bazı katılımcılar ise kendilerini en iyi şekilde ifade edebilmek adına zaman zaman her iki dili de kullanmışlardır. Bazı atölye sahiplerinin misafirperverliği ve iyi niyetli yaklaşımları sayesinde mesai saatlerinde izin alınarak görüşülmüştür. Görüşmenin daha sonra kadınların iş hayatları için sorun yaratabileceği durumlarda ise sosyal bilimlerin en önemli prensiplerinden olan “zarar vermeme ilkesine” uyarak görüşme gerçekleştirilmemiştir. Bazı katılımcıların istekleri doğrultusunda görüşmeler onların kişisel mekanları olan evlerinde yahut kamuya açık kafe, park gibi alanlarda gerçekleştirilmiştir. Bu kamusal mekanlarda ve danışanların kişisel alanlarında görüşmeler yapılırken önemli bir diğer veri toplama yöntemi olan gözlemden çokça yararlanılmıştır. Görüşmeler boyunca katılımcıların anlattıklarının da ötesine odaklanılmaya; onları derinden görmeye ve duymaya odaklanılmıştır. Görüşmeler boyunca toplanan tüm veriler düzenli şekilde transkript edilmiştir. Çünkü sağlam bir yorumlama yapabilmek için yazıya dökme son derece önemlidir (Mayring, 2011).

Görüşmelerin aktarımları yapılırken ise çevirinin izin verdiği ölçüde katılımcıların söylemleri olduğu gibi bırakılmaya çalışılmıştır. Özellikle tekrarlar ve katılımcıların görüşme esnasında verdikleri tepkiler; kelimelerin ötekisindekini ifade etmesi nedeniyle mümkün olduğunca sunulmuştur..

3.1.3. Araştırmanın Temaları

Görüşmeler boyunca elde edilen veriler belirli temalara ayrılmıştır. Bu temalar görüşmeler öncesinde Castles ve arkadaşlarının hazırlamış olduğu ölçülebilir

entegrasyon göstergelerinden ve araştırmamızın çerçevesinden yararlanarak belirlenmiştir. Ancak görüşmeler gerçekleştirildikçe ve elde edilen veriler detaylı şekilde incelendikçe söylemlerdeki benzerlik yeni temalar eklemeyi zorunlu hale getirmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucu belirlenen nihai temalar şu şekildedir:

- Ekonomik koşullar
- Dil kullanım becerileri
- Yaşam pratiklerindeki değişim
- Sosyal ilişkiler (Türkler ile kurulan)
- Hizmetlere bakış
- Hak ve adalete bakış
- Gelecek beklentileridir.

Oluşturulan bu temalarda temelde tekstil sektöründe çalışanlar ve çalışmayanlar olarak ayrılmış 2 kadın grubunun entegrasyon sürecinde kat ettikleri yolları kıyaslamak için farklılıklar ve benzerlikler tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.1.4. Araştırma Sahası

Araştırmanın yapıldığı il olan İstanbul en fazla sayıda mülteciye ev sahipliği yapmakta ve enformel piyasaların yoğunluğunu barındırmaktadır. Özellikle seçilen Bağcılar ilçesi ile çevre ilçelerden biridir ve uzun yıllardır göçmen grupları himayesi altına almıştır (Bölüm 2.6.3'te Bağcılar ilçesine ilişkin detaylı bilgi verilmiştir).

Bu durumda merdiven altı atölyelerin yoğunluğu, niteliksiz göçmenlerin ekonomiye katılabileceği fırsatlara sahip olması etkili olmuştur. Yüzlerce fason tekstil atölyesi ucuza çalışan mülteci işçiler sayesinde dışlilerini döndürmektedir.

Bugün bizim atölyeden çıkıp, etrafa baksan diğer atölyelerde de hep Suriyeliler ile Türklerin beraber olduğunu göreceksin. Burada çalışırken hepimiz aynıyız, hepimizin paraya ihtiyacı var. (Z.O, 49)

Araştırmamız için tekstil sektöründe faaliyet gösteren birçok oda başkanı ve oda temsilcisi ile görüşülmüş, ancak oda başkanları çoğunluklara odaya bağlı olan atölyelerinin bilgisini paylaşmak istememiş yahut böyle örgütlü bir yapılarının olmadığını ifade etmiştir. İstanbul Gömlekçiler Odası ise İstanbul ilinde tekstil

atölyesi sahipleri içinde en güçlü bağlara ve meslek örgütlenmesine sahip odalardandır. Özellikle Avrupa yakasında kendi alanlarında faaliyet gösteren neredeyse tüm atölyelerin bilgilerini elinde bulundurmakta hatta hangi atölyelerde yabancı çalışanların olduğunu bilmektedir. Bu nedenle Gömlekçiler Odası'ndan atölyelere girmek, çalışan mülteci kadınlara ulaşabilmek ve doğal alanlarında gözlem yapmak için destek istenmiştir.

Gömlekçiler Odası'ndan temin edilen adres ve iletişim bilgileri aracılığı ile saha araştırmasının en başında birkaç atölye ziyaret edilmiş ve görüşme ağırları oluşturulmaya başlanmıştır. Her atölye sahibinin tutumu aynı olmamış, bir kısmı atölye içi görüşmeleri onaylamış hatta içlerinden bazıları görüşme yapacak işçinin rahat edebilmesi için görüşme alanı tesis etmiştir. Bazı atölye sahipleri ise bu gözlem ve görüşmeleri mesai saatinde çalışanların dikkatinin dağılması olarak yorumlamış ve atölyeye girişi dahi uygun bulmamıştır.

Çalışan kadınlardan bir kısmı ise görüşmeleri mesai saati dışındaki kamusal mekanlarda gerçekleştirmek istemiştir. Bu durumlarda kadınların kendilerini rahat hissetmeleri için onların özellikle daha önce gittiklerini söyledikleri park ve kafeler tercih edilmiştir.

Çalışmayan mülteci kadınlara ise daha çok kişisel bağlantılar sayesinde ulaşılmış, bu şekilde güven ortamı sağlanmış ve görüşmeler çoğunlukla kadınların kendi evlerinde gerçekleştirilmiştir. Bunun en önemli nedeni görüşmelerin katılımcı kadınların hayatlarında olumsuz etki oluşturmamasının hedeflenmesidir.

Evimde görüşmeyi tercih ettim, çünkü şimdi bir yere gelsem seninle etraftakiler gezdiğimi söyler, eşimin pek hoşuna gitmez. (E.O, 37)

3.1.5. Çalışma Grubu

Saha araştırmasına başlamadan önce çalışma grubunun sahip olması gereken nitelikler belirlenmiştir. Öncelikle çalışma grubu 2 farklı gruba bölünmüş; bir grup sadece tekstil sektöründe çalışan Suriyeli kadınlardan oluşurken diğer grup emek piyasalarına katılmayan Suriyeli mülteci kadınları barındırmaktaydı. Yaş, medeni hal, geldikleri bölge yahut eğitim durumları gibi farklı özellikleri ayırt edici olarak

kullanılmamış ancak araştırmamızı mümkün olduğunda doğrulanabilir kılmak için çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır.

Toplam 33 kadın ile görüşme yapılmış ancak kendisini rahat hissetmeyen ve araştırmanın amacını net olarak anlamadığını ifade eden 3 kadın görüşmeyi sonlandırmak istemişlerdir. Bu nedenle 3 görüşme çalışmaya dahil edilmemiş, 30 görüşmenin verileri analiz edilmiştir. Görüşme süresi çalışan kadınlarda ortalama 45 dakika iken, emek piyasasına katılmayan kadınlarda ortalama 35 dakika civarındadır. Bu farkın temel nedeni çalışan kadınlara görüşmeler esnasında çalışma koşullarını da anlamak maksadıyla daha fazla soru sorulmasıdır. Ayrıca genellikle çalışan kadınların daha çok bilgi verdiği de görüşme kayıtlarından tespit edilmiştir. Kamusal alanda yapılan görüşmelerde çeşitli uyaranların görüşmeleri etkilediği görülmüştür çünkü çocuk sesleri, çalışma ortamında çıkan makine sesleri veya üçüncü bir kişinin zaman zaman görüşme alanına girmesi çalışma grubundaki kadınların dikkatini zaman zaman dağıttığı gözlemlenmiş fakat kısa süre içerisinde katılımcıların odağının görüşmeye çevrilmesi sağlanmıştır.

Katılımcıların gizliliklerini korumak maksadıyla isimleri kısaltılarak kullanılmış ve yaşlarıyla birlikte her katılımcı için kod oluşturulmuştur. Örneğin katılımcımızın ismi Ayşe Fatma ve yaşı 60 olsaydı, kodu (A.F, 60) düzeninde olacaktı.

Son olarak katılımcıların sosyo–demografik özelliklerini anlamak için onlara bir takım sorular sorulmuştur. Katılımcı kadınların tamamı bu sorulara yanıt vermiştir. Katılımcı kadınların genel özellikleri şöyledir:

- 15'i tekstil sektöründe çalışmakta ve 15'i ise emek piyasalarının dışında bulunmaktadır. Grupların eşit sayıda düzenlenmesi ile analiz sürecindeki değişken sayısını azaltmak hedeflenmiştir.
- En genç katılımcı 18, en büyük katılımcı ise 52 yaşındadır. Yaşlarının ortalaması ise 32, 833 tür. Bu nedenle katılımcıların genç bir profilde olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca iş piyasalarına katılan kadınlar grubunda yalnızca iki kişi 40 yaş ve üzeri gruptayken; çalışmayan kadınlardan altısı 40 yaş üzeridir. Bu farklılığa bakarak çalışan kadınların daha genç olduğunu da söylemek mümkündür.

- Katılımcı kadınların ortalama İstanbul’da bulunma süreleri 5,5 yıldır. Ancak çalışma grubuna ilk göç dalgası ile gelen kadınlar da 2019 yılında yeni gelen kadınlar da dahildir.
- Katılımcı kadınların 22’si partnere sahip (18’i evli, 4’ü nişanlı), 3’ü bekar, 3’ü dul ve 2’si boşanmıştır. Katılımcı kadınların medeni halleri ile çalışmaya katılma / katılmama durumları birlikte değerlendirildiğinde, toplumda yaygın olarak bulunan “Suriyeliler kadınlarını çalıştırmaz” söylemini doğrulayacak bir tablo ortaya çıkmamıştır.
- Katılımcı kadınların eğitim düzeylerine bakıldığında ise 9’unun ilkokul eğitimi, 11’inin ortaokul eğitimi, 4’ünün lise eğitimi ve 2’sinin lisans eğitimi aldığı görülmüştür. 4 kadın ise hiç eğitim almadığını ve okur yazar olmadığını ifade etmiştir.
- Son olarak katılımcılara hangi şehirlerden geldikleri sorulmuştur. Katılımcı kadınların geldikleri bölgeler değerlendirildiğinde son derece heterojen bir grup oluştuğunu söylemek mümkündür. 9’u Halep’ten, 3’ü Afrin’den 3’ü İdlip’ten, 3’ü Kamışlı’dan, 3’ü Şam’dan, 2’si Hasiçi’nden, 2’si Humus’dan, 2’si Lazkiye’den, 1’i Rakka’dan ve 1’i Dera’dan gelmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Geldikleri Şehirler

Gelinen Şehir	Kişi Sayısı
Halep	9
Afrin	4
İdlip	3
Kamışlı	3
Şam	3
Hasiçi	2
Humus	2
Lazkiye	2
Rakka	1
Dera	1

3.1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmamızın ilk sınırlılığı dil bariyeridir. Mülteci kadınlar ile benim farklı ana dillere sahip olmamız görüşmeler için üçüncü bir kişiyi zorunlu hale getirmiştir. Tercümanlar her ne kadar profesyonel çevirmenlik yapsalar da beraberinde bir takım zorlukları getirmiştir. Özellikle görüşme esnasında bağ kurma ve görüşme hiyerarşisi oluştururken önemli bir sınırlılık oluşturmuştur. Bunun yanı sıra, araştırmanın hazırlık ve veri olgunlaştırma süreçleri 2019 yılında başlamış olsa da saha çalışmasına tam olarak 2020 yılında çıkmıştır. Saha çalışmasının bu döneme denk gelmesi, tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisinin getirdiği olağanüstü kısıtlamalar, sokağa çıkma yasakları ve sağlık kaygıları altında mülakatların yapılması zorunluluğunu doğurmuştur. Pandemi döneminin getirdiği bu zorlu koşullarda sahada bulunmak ve verileri toplamak, hem katılımcılara ulaşma noktasında hem de tezin yazım sürecinde önemli bir kısıtlılık yaratmıştır. Diğer sınırlılık ise saha çalışmamızın sadece tekstil sektöründe çalışan mülteci kadınlar ve iş piyasasına katılmayan mülteci kadınlar ile yürütülmüş olmasıdır. Farklı sektörlerde çalışan mülteci kadınların çalışmaya dahil edilmeyişi farklı kontrol gruplarının oluşturulmasının önüne geçmiştir. Ancak bu çalışmada amaç entegrasyon süreçleri üzerinde karşılaştırmalı analiz yaparken çalışan ve çalışmayan kadınlardan homojen gruplar oluşturularak; değişken sayısını en aza indirmektir. Bu nedenle bu sınırlılık çalışmamız için önemli bir sorun teşkil etmemiştir.

3.2. Çalışan Kadınlar ve Tekstil Sektörü

Öncelikle Suriyeli kadınların tekstil sektöründe çalışma nedenleri, genel olarak hangi şartlarda ve hangi haklara sahip olarak çalıştıkları sorularına cevap aranmıştır. Çalışan kadınlar için genel bir tablonun oluşmasıyla birlikte katılımcı grupların sınırları çizilmiştir.

Castles'ın göstergeleri ışığında kadınların entegrasyonunu yorumlamadan önce tekstil sektöründe çalışan Suriyeli kadınların hayatına da kısa bir projeksiyon tutmak önemlidir. Çünkü çalışma şartları birçok meslek grubuna göre daha ağır olmasına rağmen, bu çalışma hayatının Suriyeli kadınları değiştirmesi öngörülmektedir. Bu

değişim de çalışan ve çalışmayan kadınların entegrasyon seviyelerini kıyaslarken önemli rol oynayacaktır.

Suriye'deki savaş ve çatışma ortamından kaçıp, Türkiye'ye sığınan göçmen nüfus özellikle toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden paylaştırılması bağlamında derin bir değişim yaşamaktadır. Değişim özellikle Ortadoğu toplumlarında daha belirgin şekilde görünmektedir.

Suriyeli kadınların çok büyük bir kesimi Suriye'de çalışma hayatına katılmamışken, Türkiye'de farklı sebeplerle çalışma hayatına girmeye başlamışlardır. Tekstil sektörü de 2. bölümde detaylı biçimde açıklandığı üzere enformel bir iş piyasası olması sebebiyle Suriyeli kadınların tutundukları bir sektör olmuştur. Özellikle Suriyeli genç kadınların savaşın da etkisiyle ana akım eğitimden kopmaları nitelikli işler bulmalarını zorlaştırmaktadır. Yaşça daha büyük olan kadınların çoğunluğu ise ya belirli kalıplar nedeniyle ya da çalışmaya Türkiye'ye gelene dek ihtiyaç duymamaları gibi ekonomik nedenlerle iş piyasalarına katılmamıştır.

Aşağıdaki bölümlerde tüm bu argümanların detaylı şekilde açıklanması için araştırma kapsamında görüştüğümüz Suriyeli kadınların eski çalışma deneyimleri, tekstil sektöründe çalışma sebepleri, çalışma şartları ve çalışma ortamları detaylı şekilde anlatılmıştır.

3.2.1. Eski Çalışma Deneyimleri ve Tekstil Sektöründe Çalışma Sebepleri

Çalışan kadınlar grubunda bulunan kadınların tamamına daha önceki çalışma deneyimleri sorulmuştur. Kadınlardan yalnızca 4'ü Türkiye'ye göç etmeden önce çalışma deneyimi olduğunu ifade etmiştir. Bu 4 kişinin yapmış olduğu işler ise; evden parça başı dikiş, tarım işçiliği, aile lokantalarında yemek yapmak ve hemşireliktir.

“Ben Türkiye'ye gelmeden önce de çalışıyordum, arazilerimiz vardı. Toprak işleri yapıyordum. Ailem sadece ilkokul 3. sınıfa kadar gönderdi. Ama hurma bahçemiz çok büyüktü, işçi gerekiyordu ben de zaten büyümüştüm. Sonra okuldan aldılar, bahçede çalışmaya başladım. Bazen çalışan işçiler için yemek hazırlardım, bazen hurma toplardım bazen paketleme işi yapardım. Yani ne gerekiyorsa onu... Biz de öyle yok kızlar okula gitsin, dışarıda çalışsın. Ama başka yerlerde bazı aileler izin veriyor.

Kızlar hem üniversiteye gidiyor hem de farklı işlerde çalışıyor. Ama buraya gelince şartlar değişti, Suriye’de ailemin izin vermeyeceği bir işi burada yapıyorum.” (E.A, 21)

Çalışan kadınlardan biri olan E.A. önceki çalışma deneyiminden bahsederken, eski hayatının toplumun yargılarına göre şekillendiğini de açıklamıştır.

“Şimdi desem hayatım zor değil, güzel. Ben yalan söylemiş olurum. Kusura bakma hayat çok zor. Suriye’de hiç çalışmadım evim vardı, her işimi yapıyordum. Kocam da bize bakıyordu. Orada kadınların çalışması pek uygun değil. Şimdi durumum sıfır, zero.” (Z.O, 49)

Z.O. da cinsiyet temelli yaklaşımın kendi hayatını nasıl yönlendirdiğini anlatmıştır. Bu cevaplara baktığımızda görüyoruz ki Suriyeliler için kadınların çalışma hayatına sahip olması pek de sık karşılaşılan bir durum değildir. Özellikle göçten önce Suriyeli kadınların çalışması beraberinde toplum baskısını da getireceği için aileler için “kızlarının, eşlerinin, kardeşlerinin” çalışması kabul etmesi zor bir durumdur. Türkiye’ye gelmeden önce çalışma deneyimi bulunmayan F.E. de işe başladıktan sonra komünitesinde kendisine karşı olan yargıyı ifade etmiştir.

“Ben işe girince akrabalarından bazıları bunu hiç iyi karşılamadı. Hatta bazı erkekler eşlerine, kızlarına artık benimle konuşmamalarını söylemiş. Sanki ben kötü bir şey yapıyormuşum gibi. Ama bu onların kötü düşüncesi.” (F.E., 31)

Fakat bu durum bölgesel, sınıfsal ve eğitim düzeylerine göre değişebilmektedir.

“Suriye’de iken hemşirelik yapıyordum. Benim ablam var o da hemşireydi. Ailem istiyordu biz eğitim alalım, faydalı olalım. Ama buraya gelince yeniden hemşire olamadım. Denklik için çok belge gerekiyordu. Ama yaşamak için çalışmak lazım, o nedenle tekstilde çalışmaya başladım.” (A.İ, 36)

Türkiye’de Suriyeliler için sıkı bir koruma politikası oluşmaması onları enformel sektörlere muhtaç hale getirmiştir. A.İ gibi kendi mesleği olan kadınlar dahi yasal prosedürler nedeniyle Türkiye’de alanları dışında çalışmak zorunda kalmaktadır.

Katılımcı kadınlara eski çalışma deneyimlerinin yanı sıra neden tekstil sektöründe çalışmaya başladıkları da sorulmuştur. Kadınlar kendilerini çalışmaya iten birçok farklı durumdan bahsetmişlerdir. Ekonomik sıkıntılar, savaş sonrası hastalıklar, evlilik hazırlıkları, yeni yaşama kavuşma arzuları, gelecekteki yaşamı düşünmek Suriyeli kadınları çalışmaya iten başlıca sebeplerdendir.

“Kocam da tekstil de çalışıyor eğer ben de çalışmazsam kocamın maaşı yetmez. İstanbul pahalı Ev kirası, faturalar, masraflar çok fazla şey var... Kimse burada bize yardım etmiyor, destek olmuyor. O yüzden çalışıyorum.” (Y.A, 29)

“2 çocuğun masrafları, kaynanamın ilaçları, ev kirası, faturalar, ihtiyaçlarımız... Hayat pahalı, her gün yeni bir şey lazım oluyor. Nasıl alacağız, nasıl yaşayacağız? Eşim hepsini tek başına ödeyemez. Ben ona yardım ediyorum.” (F.B, 27)

“1 abim üniversiteye gidiyor, o çalışmıyor. Başka abimin bacağı koptu Suriye’de savaşta. Babam da öldü. O yüzden başımızda baba da yok. 2 abim ve ben eve bakıyoruz. Çalışmak istiyorum ya da istemiyorum demek gibi bir hakkım yok. Çalışmaya mecburum.” (H.M, 21)

“Mecbur çalışıyorum tekstilde. Başka bir iş yapmayı bilmiyorum, burada yaptığım iş başka şeylere göre daha kolay. O yüzden bu işte çalışıyorum yoksa aç kalırız. Ben de şeker var, tansiyon var hatta korona oldum 1 ay boyunca hastalık çektim. Ama yine çalışmak zorunda kaldım. Hayat çok zor. Gelin gelecek nerede yatacağım? Evde 8 kişiyiz. Ev küçük, bir odada kızım yatıyor çocuklarıyla, diğer odada oğlum işten geliyor dinleniyor. Sigara içiyor, rahatsız oluyoruz. Balkon çok kötü, yağmur yağıyor. Su içeri giriyor.” (Z.O, 49)

Y.A, F.B, H.M ve Z.O neden çalıştıklarını anlatırken yaşam masraflarının çokluğu, İstanbul’da hayatın pahalılığı, alım gücünün düşük olması, hane içinde bir kişinin çalışmasının yeterli olmaması ve herhangi bir yerden ekonomik destek göremedikleri gibi ekonomik sebeplerden bahsetmişlerdir. Ayrıca hanelerinde bakmakla yükümlü oldukları çocuklar, yaşlılar, savaşzedeler ve çeşitli kronik hastalıklara sahip kırılgan bireylerin olması da yine bu kadınları çalışmaya mecbur bırakmıştır

“Çalışıyorum mecbur, şimdi evde 15 kişi yaşıyoruz eğer para biriktirirsek kocam ve çocuğumla başka eve taşınacağız. Evde bir sorun olduğunda, işte yorulduğunda ya da canım sıkıldığında hep bunu düşünüyorum. Yeterli paramız olursa kendi evimize taşınacağız!” (E.A, 21)

“Kendime çeyiz alıyorum, para biriktiriyorum, annem ve babam hasta ve yaşlı. Onlar çalışamaz ve benim ihtiyaçlarım için para veremezler. Kardeşlerim ve ben çalışıyoruz, kazandığımız paraları da ev ihtiyaçları dışında kendimiz için saklıyoruz.” (İ.S, 19)

Gelecek hayalleri ve yeni yaşam beklentileri de E.A’nın söylediği gibi zaman zaman bu kadınların çalışma motivasyonlarını oluşturmaktadır.

Nişanlı bir kadın olan İ.S ve evli bir kadın olan E.A’nın da anlattığı gibi, gelecek hayalleri ve yeni yaşam beklentileri bu kadınların çalışma motivasyonlarını oluşturmaktadır. Bu ifadelerden de görüyoruz ki Suriyeli genç kadınlar; ekonomik

sıkıntılarının yanı sıra geleceklerine hazırlık yapmak, daha iyi bir yaşam sürdürmek maksadıyla da çalışmaktadır. Çalışma hayatlarında karşılaştıkları birçok zorluğa ve sıkıntıya geleceğe dair umutları sayesinde dayanabilmektedirler.

Çalışma grubumuzdaki kadınların birçoğu Suriye'deyken ev içi görevleri dışında farklı sorumluluk yüklenmemişlerdir. Bu nedenle ilk kez içine karıştıkları çalışma hayatı zaman zaman onlar için fazlaca negatif deneyimi barındırmaktadır. Fakat tüm olumsuz deneyimlerine rağmen çalışma hayatına katılmalarının bu kadınlar üzerinde dönüştürücü etkileri olduğunu söylemek mümkündür.

Katılımcı kadınlara ayrıca çalışma hayatına katılımlarındaki rızaları sorulmuştur. Kadınların neredeyse tamamı çalışmalarını rıza yahut zorlama ile ilgili değil ancak şartların getirdiği bir mecburiyet ile ilişkilendirmiştir.

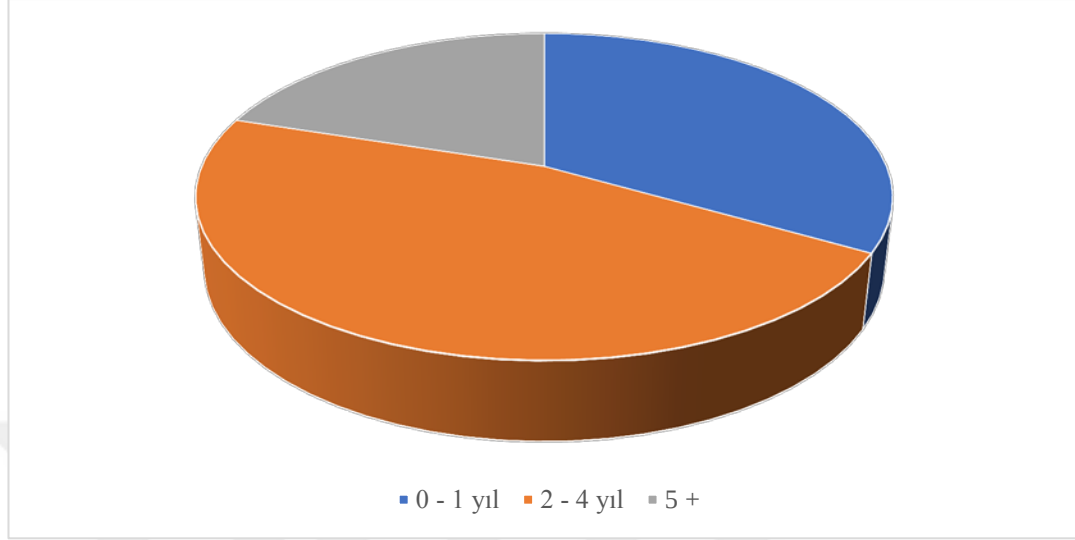
“Yarın gidip çalışacağım demedim, eşim de işe gidip eve para getireceksin bize bakacaksın demedi. Bir akrabamız çalışıyordu tekstilde, Suriyelileri de işe alıyorlar sen de gelsene evinin ihtiyaçlarını görürsün, kiranızı ödersiniz dedi. Ben de eşimle konuştum, ilk başta çok hoşuna gitmedi ama sonra baktık geçinmek çok zor. Akrabamı aradım, tamam bana da iş bul, ben de çalışayım dedim. Öyle oldu benim için işe başlamak.” (G.A, 24)

Son olarak tekstilde çalışan kadınların bir diğer ortak özelliği de işe ulaşma biçimleridir. Katılımcıların çoğu işi bir tanıdıkları, akrabaları yahut arkadaşları vasıtası ile bulmuştur. Tekstil sektörünün her daim ucuz çalışacak göçmen işçiyi bünyesine kabul etmesi nedeniyle kadınlar kolayca çalışma fırsatı bulabilmişlerdir.

3.2.2. Katılımcıların Tekstil Sektöründe Çalışma Süreleri

Katılımcılara ne kadar zamandır tekstil sektöründe çalıştıkları sorulmuştur.

Grafik 5. Katılımcıların Tekstil Sektöründe Çalışma Sürelerine Göre Dağılımı

Katılımcılarımızdan 5'i 0-1 yıl arasında, 7'si 2-4 yıl arasında ve 3'ü 5 yıldan uzun süredir tekstil sektöründe çalıştığını ifade etmiştir (Grafik 5). Katılımcı kadınların çalışma süreleri göç etme tarihlerine göre farklılık göstermektedir. Ancak görüşmelerde kadınlara çalışma süreleri sorulduğunda verdikleri cevaplar neticesinde bir ortak noktaları fark edilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu ancak ekonomik dayanma sınırları zorlandığında iş piyasalarına katılmaya karar vermişlerdir.

"Ben Türkiye'ye geleli 7 yıl oldu ilk zamanlar çalışmadım. Ama git gide daha fazla zorlanmaya başladık, eşimin ailesine borcumuz oldu, ödeyemedik. Çocukların da ihtiyaçları arttı, kira da arttı... İlk 2 sene idare edebildik ama sonra edemedik. 5 yıldır çalışıyorum." (S.A, 37)

"Türkiye'ye geleli çok oldu. Ben hemen çalışmadım zaten ailem izin vermezdi. Sonra burada evlendim, dayımın oğlu ile. Dayımlarla birlikte yaşamaya başladık, çocuğum oldu. Kocam bi fabrikada çalışıyordu işten çıkarıldı. Mecbur ben başladım çalışmaya." (M.A, 23)

3.2.3. Tekstil Sektöründe Çalışma Şartları

Mülakat yapılan 15 Suriyeli kadın farklı tekstil atölyelerinde farklı işlerde çalışmaktadırlar. Katılımcıların çalıştığı atölyeler gömlek dikimi, çorap üretimi, çamaşır dikimi, penye imalatı ve kot imalatı gibi farklı işler yapmaktadır.

Görüşülen kadınların 2'si kontrolcü, 6'sı ilik/düğme/overlok makinesi gibi farklı makinaları kullanıp makineci olarak çalışmakta, 4'ü ortacı, 2'si ütücü ve 1'i

temizlikçi olarak çalışmaktadır. Makineci olarak çalışan kadınlar işi atölyede öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

“İlk işe başladığımda ortacı olarak çalışıyordum ve çok az bir para alıyordum. Sonra atölyede gördüm ki makinede çalışanlar fazla para alıyor. Sağ olsun ilk çalıştığım yerdeki patronum bana öğretti. Şimdi burada daha fazla kazanıyorum.” (Y.A, 29)

Y.A’nın da dediği gibi makineci olarak çalışmak işçilere daha fazla kazanç getirmektedir ve sektöre uzun süreler boyunca tutunmalarında kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca atölyeler kadınların makineleri öğrenmeleri, mesleki niteliklerini geliştirmeleri için fırsat sunmaktadırlar. Özellikle genç yaşta çalışmaya başlayan kadınlar yaşı ileri olanlara göre işi daha hızlı öğrenmekte ve daha yüksek maaşla çalışma imkânı kazanmaktadırlar. Katılımcıların aldıkları maaşlar sadece yaptıkları işlerle değil aynı zamanda çalıştıkları atölyelere ve deneyim yılına da bağlı olarak değişmektedir.

Katılımcı kadınlara maaşları sorulmuştur. En düşük ücretin 1500 TL olduğu ve en yüksek ücretin 2800 TL olduğu ortaya çıkmıştır. Makineciler diğer işleri yapanlardan daha fazla ücret alırken, temizlik işçisi olarak çalışan ve ortacılık yapan kadınlar sıralamanın en altında yer almaktadır. Kadınlardan bazıları Türklerin ve erkeklerin kendilerinden daha fazla ücret aldığını ifade etmiştir.

“Ben makineci olarak çalışıyorum ve haftalık 600 TL alıyorum ancak atölyede benimle aynı işi yapan Türkler 800 – 1000 TL alıyor. Bu haksızlık. Patrona söyledim bir kez işine gelirse dedi. Ben de tekrar bir şey söylemedim.” (A.A, 21)

Bu bulgulara baktığımızda görüyoruz ki, göçmen kadınlar kesinlikle emeklerinin karşılığını alamamaktadırlar. Daha önce de bahsettiğimiz kırılma olgusu dikkat çekmektedir. Tekstil atölyesinde çalışan bu kadınlar mültecilik statüleri ile ekstra kırılma olarak görülmektedir. Özellikle merdiven altı imalathaneler için bir denetim mekanizmasının bulunmaması neticesinde Suriyeli kadınların çoğu asgari ücreti dahi kazanamamaktadırlar.

Katılımcı kadınların tamamı mülakatlarda merdiven altı atölyelerde sigortasız olarak çalıştıklarını belirttiler. Devlet güvencesi altında olmayan göçmen kadınlar, işverenler tarafından işten kolaylıkla çıkartılabilmektedirler. Fakat Bağcılar

semtindeki tekstil atölyelerinin sayıca fazla olmasından ötürü herhangi bir atölyeden ayrıldıktan sonra diğer bir atölyede iş bulmak oldukça kolaydır. Ucuz işgücü ile ayakta duran merdiven altı atölyelerde sürekli işçi ihtiyacı bulunmaktadır.

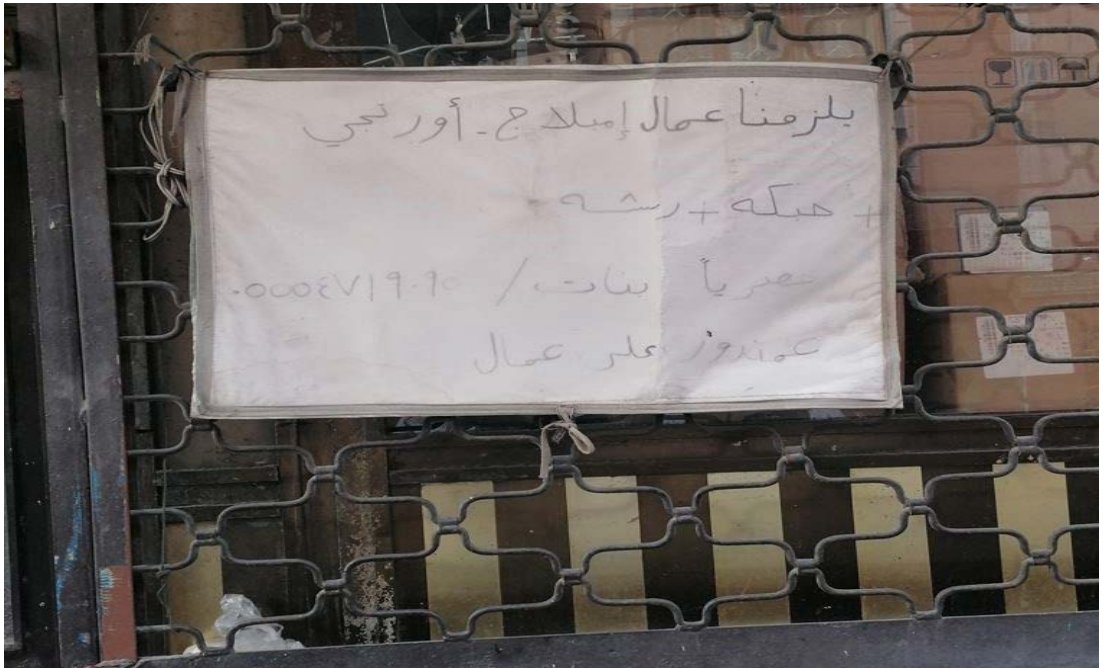
Fotoğraf 1. Bağcılar'daki Bir Sokak Arasındaki Atölyenin Önündeki Arapça İş İlanı

Bağcılar ilçesinin ara sokaklarından birinde çekilmiş Fotoğraf 1'de görebileceğimiz gibi işverenler işçi arayışlarını dahi Arapça bildirmektedir. Çünkü sosyal güvenliklerini önemsemeyen daha doğru ifadeyle sigortasız çalışmaya razı olan Suriyeli işçileri çalıştırmak ekonomik açıdan işverenler için son derece uygundur.

Bu atölyeler çoğunlukla binaların bodrum katında, güneş ışığından uzak, havasız ve dış ortamdan izole mekanlardır. Ayrıca bu atölyelerde gözlem yaparken fark edilen bir diğer husus da sürekli olarak yüksek sesli arabesk müziğin genel bir müzik sistemiyle çalınmasıdır. Arabesk müzik atölyelerde hem Suriyeli işçiler hem de yerli işçiler için birleştirici durumdadır.

Dışarıdan bakıldığında kepenkleri kapalı, karanlık ve boş görülen atölyeler içerideki loş ışık ve müziğin bir araya gelmesiyle tamamen farklı bir atmosfer oluşturmaktadır.

"Atölyede görüyorsun şartlarımızı, buraya ilk gelince çok tuhaf hissettim. İçeride yüksek sesli müzik

var, hele çalışırken yanındaki arkadaşını bile duyamazsın, konuşamazsın. Zaten ufak bir şey sormak istesen bile patron hemen kızar. Bizim atölyede mesela kamera var. Patron burada durmadığında da odasında her şeyi izler. Kısacası işe sabah geldiğimde nasıl akşam olduğunu anlamam.” (A.K, 40)

Katılımcı kadınlardan A.K’nın da bahsettiği gibi atölyedeyken dış dünya ile bağlantının koptuğu hissedilmektedir. Ayrıca bu kopukluk zamanın nasıl geçtiğinin farkedilmemesini de sağlamaktadır. Bu durumda işçiler ne kadar çalıştıklarını anlamakta zorluk çekmekte ve yaptıkları işe çok daha kolay odaklanmaktadırlar. Birkaç atölyede kamera görüldükten sonra diğer atölyelerdeki kameralara da bilhassa dikkat edilmiş, merdiven altı atölyelerde bile bu kamera sistemleri aracılığı ile atölye sahiplerinin zaten piyasanın son derece altında şartlarda çalıştırdığı işçiler üzerinde tahakküm kurma çabaları gözlemlenmiştir.

Katılımcı kadınlara çalışma şartlarını anlamak için sorulan bir diğer soru ise mesai günleridir. Grubumuzdaki 15 kadından 3 tanesi atölyelerinde cumartesi çalışmasının da olduğunu söylediler. Diğerleri ise hafta sonu çalışmasının olmadığını fakat yoğunluğa bağlı bazen yarım gün işe gittiklerini ifade ettiler.

“İş çok yoğun, biz burada kadın çamaşırı dikiyoruz. Sabah 8’den akşam 6’ya kadar çalışıyoruz. Hafta sonu çalışma yok. Cuma günleri ise en yoğun günümüz. O gün kamyon geliyor, haftalık siparişlerimi teslim etmek gerekiyor. Normalde bizim iş yeri iyi, patron kötü davranmaz ama cuma günleri hep sinirli olur. Acele etmek gerekir.” (A.A, 21)

A.A’nın da söylediği gibi merdiven altı atölyeler, büyük firmalar için fason üretim yapmaktadırlar. Bu sebeple atölyelerde yoğun bir iş sirkülasyonu bulunmaktadır. Yapılan işler sipariş usulü olduğundan sürekli yoğun bir çalışma ortamı vardır.

Çalışma grubuna mesai saati içindeki mola sistemleri ve beslenme şartları sorulmuştur.

“Benim çalıştığım yerde yemek çıkıyor, N... abla yapıyor yemeğimizi, genel temizliği de o yapıyor. Karnımız doyuyor. Allah razı olsun.” (F.B, 27)

Atölyelerin bir kısmında işçilerin yemekleri işverenler tarafından karşılanmaktadır. Fakat bu ek ücret şeklinde değil tüm personele dağıtılan tabldot yemeklerdir. Yemeğin karşılanmadığı durumlarda ise işçiler kendi başlarının çaresine bakmaktadır.

Öğlen yemekleri saati dışında yine atölyelerde genel olarak benimsenen bir paydos sistemi bulunmaktadır. Öğleden önce ve öğleden sonra olmak üzere toplam 2 adet 15'er dakikalık molalar bulunmaktadır. Birçok iş kolunun hatta beyaz yakalıların da dahil olduğu iş kollarının aksine işçiler paydos saatlerine son derece önem vermektedirler. Patronlar da mola vakti geldiğinde işçilere herhangi bir iş dayatmamaktadır. İşçileri mesailerinden fazla hatta mesai günü dışında çalıştırmak için molalara sadık kalınması adeta tarafların sessizce imzaladığı bir anlaşmadır. Çünkü varlığını bu teslim tarihlerini düzenli takip ettikleri işlerle sürdüren fason atölyeler için dışarıda çalıştırmak üzere bitmeyen bir göçmen işçi stoku olsa da sipariş yetiştirme aşamasında herhangi bir sorun çıkmaması adına işçilerin huzurunu kaçırmamak ve hatta işten ayrılmalarına neden olacak tatsız olayları önlemek önemlidir.

Görüşmede çalışan kadınlara atölyedeki sosyal ortamları ve iş arkadaşları ile olan ilişkileri soruldu.

“Bu atölyede çoktan çalışıyorum, galiba 4-5 yıl oldu. Saatleri uygun. O yüzden iyi. Başka işlere göre daha iyi. Hafta sonları ailemle gezebiliyorum. Atölyede de arkadaşlarımla aram iyi. Zaten kötülük olsa bu kadar zamandır çalışamazdım.” (S.A, 37)

“İnsanlar çok efendi. Bizim aramızda o Suriyeli o Türk yok. Hepimiz işçiyiz çalışıyoruz. Önemli olan iyi insan olmak.” (F.E, 31)

“İlk çalıştığım atölyede sorun vardı orada çok erkek çalışıyordu kadın azdı rahat edemiyordum. Çünkü ben şeker hastasıyım sürekli tualete gitmem gerekiyor ama burada kadın patron. İşçiler de hep benim gibi kadın. 3 Suriyeli 7 Türk çalışıyoruz. Abla kardeş gibiyiz.” (Z.O, 49)

Kadınlar çalışma şartlarından ya da atölyelerin fiziki ortamlarından şikâyet etseler de genellikle işyerlerindeki bağlarından memnun olduklarını belirttiler. Zaman zaman göçmen işçilerin, Türk işçilerin ellerindeki işi aldıkları gibi söylemler duyulsa da çalışma grubumuzdaki Suriyeli kadınların çoğu Türk işçilerin kendilerinden daha yüksek ücretle çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu ücret farkı da aradaki olası gerilimleri engelleyen bir unsur olarak görülmektedir.

Ayrıca Bağcılar semti uzun yıllardan beri Kürt, Özbek, Afgan göçmenlerin yaşam noktası olduğundan; işçiler arasında yerli yabancı ayrımı bulunmamaktadır. Çünkü dertler ve sistemin içinde yaşanan zorluklar ortaktır. Atölyede sorun yaşayan

kadınlara bakıldığında ise çalışma tecrübelerinin az olduğu, hatta çalışmaya yeni başladıkları yahut Türkçe konuşma becerilerinin diğerlerine göre düşük olduğu gözlemlenmektedir.

3.2.4. Çalışan Kadın Olmak: Yük mü Özgürlük mü?

Toplumsal roller paylaştırılırken kadına ev içi görevlerin atfedilmesi dünyanın her yerinde görülmektedir. Ancak özellikle Ortadoğu toplumları için kaçınılmazdır. Suriyeli kadınlar da bundan nasibini almıştır. Göç sonrası yeni görevler edinmeye ve farklı hayatlar yaşamaya başlasalar da ev içi rollerinde pek değişim olmamıştır. Kadınlar iş hayatları ve ev hayatları arasında denge kurarken, aslında daha fazla yük almaya başlamışlardır. Katılımcı kadınlara çalışmanın hayatlarını nasıl değiştirdiği ve çalışan kadın olmanın zorlukları sorulmuştur.

“Daha da zorlaştı. Çünkü evin kızı benim dışarıda çalıştıktan sonra evde de çalışmam gerekiyor. Yemek gibi daha kolay şeyleri annem yapıyor o zaten evde ama temizlik için beni bekliyor. Evi yine ben silip süpürüyorum, yemekten sonra ben topluyorum.” (T.M, 18)

“Eskiden sadece ev işlerini yapıyordum vaktim yetiyordu her şeye. Şimdi daha erken kalkıyorum, hem evde çalışıyorum hem işte. Çok yoruluyorum ama kimse yardım etmiyor. Çocuklar küçük, kayınvalidem yaşlı, eşim de erkek...” (Y.A., 29)

Suriyeli kadınlar çoğunlukla ev işleri ve çocuk bakımı konusunda kimseden destek görememektedirler. Hem dışarıda hem de evde çalışan kadınlar çok yorulmaktadırlar.

“Çalışan bir kadın olmak çok zor. Biz Suriye’de böyle görmedik. Orada kadınların eve para getirmesine gerek yoktu, bir kadının ailesiyle ve eviyle ilgilenmesi yeterlidir. Ama burada şartlar değişti eve ben bakıyorum. Ev işlerini de sorarsan artık onları yapmama gerek yok. Kızım eşinden boşandı bizimle yaşıyor çocuğuyla birlikte, evin işlerini o yapıyor ben eve gelince dinleniyorum.” (Z.O, 49)

Ancak hanelerinde sağlıklı genç ve çalışmayan kadınlar varsa çalışan kadınlar yüklerini paylaşabilmektedir. Bu da onlara bir nebze de olsa dinlenme imkânı vermektedir.

“Tabi yoruluyorum çalışmak kolay değil. Desteğim var mı diye soruyorsan benim 13 yaşında bir kızım var, o sağ olsun ev işlerinde bana yardım ediyor, evde erkek kardeşleri var onlara bakıyor. Ben çok erken evlendim, o yüzden kızım benim gibi olmasın okula gitsin onun yaşındakiler ne yapıyorsa o da yapsın istiyorum ama imkanlar böyle.” (S.A, 37)

S.A'nın ifadelerine bakarak sadece annelerin değil çocukların da bu süreçten etkilendiğini ve çalışan kadın olmanın yükünü taşıdıklarını görmekteyiz. Annelerinin çalışması küçük yaştaki Suriyeli çocukları erken olgunlaşmaya itmektedir. Çocuklar anneleri işten gelene kadar kendi başlarının çaresine bakmakta, özellikle büyük yaşlardaki kız çocukları ev işlerinin yanı sıra kendilerinden küçük kardeşlerinin de bakımına yetişmeye çalışmaktadır. Çalıştığı atölye evine yakın olan anneler ise çocuklarını ihmal etmemek için her öğle arasında ve bazen de çay molasında çocuklarına bakmaya gittiğini söylemektedirler. Kısacası dinlenmek için kendisine ayıracak vakti maalesef bulunmamaktadır.

İş hayatı kadınlara fazladan iş yükü getirirse de daha önce çoğunun sahip olmadığı bir özgürlüğü de onlara sağlamıştır.

“Çalışmaya başladıktan sonra kimseden bir şey istemedim, kocamdan bile. Ne istersem kendim alıyorum, evin ihtiyacını getiriyorum. Ben de çalıştığım için diğer Suriyelilere göre rahat yaşıyoruz.” (F.E., 31)

Maddi olarak kendi ihtiyaçlarını karşılamaya başlayan ve ev ekonomisine katkıda bulunan kadınlar, kendi hayatlarındaki karar mekanizmaları üzerinde söz sahibi olmaya başlamışlardır. İş hayatına katılmadan önce en ufak konuda eşlerinden ya da ailelerinden izin istemek zorun olan kadınlar, maddi olarak özgürleşmenin gücüyle istekleri ve beklentileri hakkında söz sahibi haline gelmişlerdir. Katılımcılardan Z.Ş. de bunu kendi hayatından örnek vererek açıklamaktadır:

“Benim kız kardeşimin kocası çok hayırsızdı. Hem onu hem de çocukları dövüyordu hiç rahat bırakmıyordu. Suriye’deyken kardeşim ayrılmayı çok istedi ama kimse ona destek olamadı. Ailemiz fakirdi, çocuklarına ve ona bakamazlardı. Bir de hep insanların ne düşüneceğini önemsiyorlardı. Türkiye’ye gelince kardeşim de çalışmaya başladı, kendi parasını kazanınca ben artık istemiyorum bu adamı dedi. Kesin karar verdi, babamıza söyledi ben maaşımı size getiririm siz de beni geri alın, çocuklarıma bakın ben iteyken dedi. Babam da bunu kabul etti kardeşim 3 senedir çocuklarıyla birlikte ailemle yaşıyor.” (Z.Ş., 34)

Görülmektedir ki; zorluğunun yanı sıra, çalışmak Suriyeli sığınmacı kadınlar için dönüştürücü ve aynı zamanda güçlendirici bir olgudur. Kadınlar bu süreçte çok yorulsa ve birçok fedakarlıkta da bulunsa iş hayatına katılımları Suriyeli kadınların özgürlüğü ve entegrasyonları ile doğrudan ilintilidir.

3.3. Ölçülebilir Göstergeler Işığında Suriyeli Kadınların Entegrasyonunun Çalışma Deneyimi ile İlişkisi

Çalışmanın bu bölümünde entegrasyonun ölçülebilir bir olgu olduğundan yola çıkılmıştır. 2. bölümünde bahsedilen entegrasyon göstergeleri belirli başlıklar altında toplanmıştır ve katılımcılara bu başlıklarla alakalı entegrasyon seviyelerini ortaya koyacakları sorular sorulmuştur. Sorulara verilen cevaplar belirli ekonomik, sosyal, hukuksal ve siyasal temalarla gruplandırılmış ve iki çalışma grubunun benzeştikleri ve ayrıştıkları noktalar belirtilerek entegrasyon süreçlerindeki durumları kıyaslanmıştır.

(Aşağıdaki bölümlerde katılımcı kadınların cevapları aktarılırken okuyucuya kıyaslama hususunda kolaylık olması adına katılımcıların isim kısaltmalarının yanında çalışıp, çalışmadıkları da belirtilmiştir. Önceki bölümdeki katılımcı grubun tamamı çalıştığı için böyle bir ayırt edici ifadeye gerek duyulmamıştır.)

3.3.1. Ekonomik Koşullar

Ekonomik entegrasyon sürecine dahil olmak içinde bulunan topluma aidiyet duygusunun gelişmesini sağlar ve ekonomik koşulların iyileşmesi göçmenin dayanıklılık halini arttırır. Çalışmada emek piyasalarına katılan ve katılmayan kadınlar arasında bir karşılaştırma yapabilmek adına çalışan kadınlara iş hayatına girmeden önceki ve sonraki ekonomik durumları sorulmuştur. Ayrıca her iki çalışma grubunun üyelerine de ekonomik koşulları ve beklentileri sorulmuştur.

Çalışan 15 kadının 13'ü işe başladıktan sonra aile ekonomilerinin olumlu anlamda değiştiğini, 2 kadın ise çalışma hayatının ekonomik koşullarını değiştirecek şekilde etkilemediğini, finansal problemlerinin devam ettiğini ancak bu problemlere karşı dayanıklılıklarının arttığını ifade etmiştir.

“Sadece kocam çalışırken, kirayı ödüyorduk, faturaları ödüyorduk biraz da mutfak masrafına ayırıyorduk. Sonra para bitiyordu. Ama şimdi ben de çalışıyorum ve gezmek için de paramız oluyor istediklerimizi almak için de. Çok paramız yok, zengin değiliz ama Allah’a şükür, geçiniyoruz.” (F.E., 31, çalışıyor)

Genç bir kadın olan F.E. söylemleriyle bunu desteklemiştir. Çalışmaya başlayan kadınların özellikle de hanelerinde başka bir çalışan daha varsa hem temel ihtiyaçlarını karşılamadaki sıkıntıları azalmakta hem de az da olsa sosyal aktiviteler için bütçe bulabilmektedirler. Bu aktiviteler özellikle mülteci bireyler için çok değerlidir. Bu sayede mülteci kadınlar yaşadıkları bölge ve toplumla uyumlanmaktadır.

“Ben ve kızım çalışmadan önce hayat çok zordu. Sadece büyük oğlum çalışıyordu, inşaatlarda amelelik yapıyordu, iş oldukça başka kimse çalışmıyordu evde. Buraya geldik ama çok fakirlik yaşadık, kirayı aylarca ödeyemedik. Bunu söylemek çok ayıp geliyor ama bazen yemek için ekmeğimiz olmazdı. Ama işe başladıktan sonra evdeki çocukların karnı doydular. Kaynanam çok yaşlı ve hasta onun ilaçlarını alabiliyoruz artık. Çalışmak bu bakımdan iyi oldu diyebilirim. Sadece oğlumla olmazdı, benle de olmazdı. Kızım da çalışınca biz evde çalışan 3 kişi olduk, rahatladık.” (S.A., 37, çalışıyor)

Kalabalık bir ailenin mensubu olan S.A. ise çalışmadan önceki hayatlarının çok zor olduğunu, yoksulluktan dolayı çok sıkıntı çektiklerini ama bir arkadaşının ona ve kızına iş bulmasından sonra hayatlarının değiştiğini söyledi. Kısacası görüyoruz ki iş piyasalarına katılmak bu kadınları kesinlikle değiştirmiş ve hayatlarını daha iyi bir noktaya getirmiştir.

Çünkü iş bulmak, ekonomik anlamda daha çok kazanmak, Suriye’deki savaşın kucağından gelen kadınların güçlenmesinde etkili olmuştur. A.K ile yaptığımız görüşme esnasındaki cümleleri bunu desteklemektedir:

“İşe girdikten sonra diyorum ki iyi ki gelmişiz Türkiye’ye. Hem savaştan hem açlıktan kurtuldum. Suriye’deki savaş sadece bombalar silahlarla değildi, elektrikler, sular kesildi. Günlerce aç kaldık ama buraya gelip bir düzen kurduktan sonra kurtulduk diyebilirim.” (A.K,40, çalışıyor)

Çalışmayan kadınlara ekonomik koşulları sorulduğunda ise İstanbul’un çok pahalı olduğunu, geçinmenin çok zor olduğunu, sadece kocalarının yahut evlerindeki erkeklerin çalışmasının rahat yaşamalarına yetmediğini söylemişlerdir.

“Maddi durumumuz çok kötü, çok sıkıntı çekiyoruz. Evde sadece bir oğlum çalışıyor o da evli ve 2 tane bebeği var. Bir tek onun çalışması hiçbir şeye değmiyor. Bazen diyorum ki acaba Suriye’den gelme miydik? Günah oluyor belki, yaşıyoruz sonuçta ancak hayatımız gerçekten çok zor.” (F.A, 52, çalışmıyor)

“Yani ekonomik olarak sıkıntı çekiyoruz. Çoğu zaman akrabalarımız bize yardım ediyor, ben nişanlıyım ama hep düşünüyorum nasıl olacak evlilik işleri, ailem nasıl yapacak diye. Allah hayırlı yola yardım eder diyorlar, ona güveniyorum.” (A.A, 18, çalışmıyor)

Fakat Suriyeli kadınlarda da diğer Ortadoğu toplumlarında olduğu gibi yaşadıkları zorluklara rağmen genel bir şükretme halinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Çünkü inançları onlara sıkıntılarına karşı sabırlı olmayı ve hayatlarındaki her şey için şükretmeyi öğütlemektedir. Ayrıca savaş ortamından, savaşın getirdiği kıtlıktan ve şiddetten kaçan bu kadınlar daha önceki deneyimlemiş oldukları travmaları düşünerek ekonomik zorluklarla baş etme mekanizmaları oluşturmaktadırlar. Bu mekanizmalar oldukça kırılgan olsa sığınmacı kadınlar için zaman zaman işlevsel olabilmektedir.

Kadınların ekonomik olarak beklentileri sorulduğunda ise her iki katılımcı grubunda da yanıtlar oldukça benzer olmuştur.

“Ekonomik beklentilerim öyle çok değil ama daha çok kazanmak istiyorum, biraz borçlarım var akrabalarım onları ödemek istiyorum, çocuklara güzel bir hayat vermek istiyorum ki ileride benim durumuma düşmesinler, evimize güzel eşyalar almak istiyorum. Eğer bu şekilde çalışsam ve ileride daha çok kazanırsam istediklerimi yapabileceğimi umut ediyorum.” (Y.A, 29, çalışıyor)

“Çok bir şey beklemiyorum, insan gibi bir hayat yaşamak istiyorum. Ailem için iyi bir gelecek istiyorum.” (E.O, 37, çalışmıyor)

“Çocuklarımın istediği her şeyi yapmak istiyorum, kira ödemek o kadar zor ki ev almayı isterim, o zaman hayatımız daha kolay olurdu.” (D.M, 31, çalışmıyor)

“Kimseye muhtaç olmadan güzel bir hayat yaşamak istiyorum, yoksa tabi ki televizyonlardaki gibi bir hayat istemiyorum (gülüyor). Suriye’de her şey değişti artık yeni bir hayat kurduk. Ekonomik olarak daha iyi şartlarda yaşamak istiyorum bundan sonra.” (Z.Ş, 34, çalışıyor)

Her iki gruptaki katılımcıların yanıtlarına baktığımızda da annelik ve aile kavramlarının Suriyeli kadınlar için son derece önemli olduğu görülmektedir. Ekonomik beklentilerini açıklarken çoğu kadın “çocuklarının isteklerini karşılamak, ailelerinin refahını arttırmak, borçları ödemek ve eski zorluklardan kurtulmak” gibi ifadeler kullanmıştır.

Ancak iki çalışma grubunun ekonomik beklentileri konusundaki farklılık bu kadınların gelecek umutlarında görülmektedir. Çalışan kadınlar beklentilerini daha

somut ve planlanabilir şekilde ifade ederken, çalışmayan kadınlar beklentilerini soyut ve ulaşılması zor görmektedir.

3.3.2. Dil Kullanım Becerileri

Göçmenler için yerleşilen bölgenin dilini konuşmak önemli bir entegrasyon göstergesidir. Çünkü bir dili kullanabiliyor olmak, o dilde konuşanlarla sosyal ağlar kurabilmek ve toplumsal süreçlere katılabiliyor olmak demektir. Suriyeli tekstil işçisi kadınlar ve çalışmayan kadınlar arasında dil kullanım becerileri arasında bir karşılaştırma yapmak oldukça kolay olmuştur. Kadınlardan Türkçe dil kullanım becerilerini iyi, orta ve kötü olarak derecelendirmeleri istenmiştir.

Çalışan kadınların 11'inin Türkçe konuşma becerileri kendileri tarafından iyi olarak derecelendirmiş ve Türkçe olarak sohbet ederken zorlanmadıkları yahut ufak duraksamalar veya hatalarla konuşmayı kolaylıkla sürdürebildikleri gözlemlenmiştir, 3'ü konuşma becerilerini orta olarak tanımlamış ve günlük konuşma diline hâkim oldukları görülmüştür. 15 kadından yalnızca 1'i ise Türkçe dil becerilerini zayıf olarak ifade etmiştir.

İş piyasalarına katılmayan mülteci kadınlar için ise oran oldukça farklıdır. Kadınların yalnızca 2'si Türkçe konuşma becerilerini iyi olarak tanımlayıp görüşmede kolayca ilerleyebilirken, 5'i dil becerisini orta, 8'i ise zayıf olarak tanımlamıştır.

Yine kadınların dil becerilerini gösteren önemli bir diğer durum da görüşme esnasında çalışan kadınların tercüme ihtiyacının diğerlerine göre daha az olmasıdır. Krashen'in da önemli bir temsilcisi olduğu dil bilimciler tarafından yeni bir dil öğrenilirken, yabancının bu dilin konuşulduğu ortamlarda bulunup, anlaşılır girdiye maruz kalmasının dilin öğrenilme sürecine ve hızına olumlu yönde etki ettiği ifade edilmektedir (Kurt ve Çakmakçı, 2018). Bu bağlamda çalışan kadınlar, ekonomik faaliyetlerine katılmayanlara göre oldukça avantajlıdır. Çünkü çalışan kadınlar iş ve sosyal ortamlarında farklı birçok yeni Türkçe kelime, ifade öğrenmekte ve pratik yapabilme imkânı bulmaktadırlar. Kadınlara bu görüşün doğruluğunu anlamak amacıyla Türkçeyi nasıl öğrendikleri sorulmuştur. .

“Türkiye’ye gelmeden önce hiç Türkçe bilmiyordum. Buraya taşındığımızda kimse ile anlaşılamıyordum. Bazen dışarı çıkmak bile zor geliyordu. Sonra biraz sokakta öğrendim. Markette, pazarda siz neyi nasıl söylüyorsunuz onları duydum. Ama esas işe girince öğrendim. İlk başta sadece işle ilgili kelimeleri öğrendim sonra iş yerindekiler ile tanışmaya başladık, sorular sormaya başladılar o zaman öğrendim.” (S.A., 37, çalışıyor)

Tekstil işçisi S.A. dili öğrenirken maruz kalmanın önemini kendi sürecini anlatarak örneklendirmiştir. Özellikle iş hayatında her gün Türkler ile birlikte çalışması ve iletişim kurmak zorunda olması kendisini dil öğrenim sürecinde beslemiştir. Türkçe öğrenmesinin sebebini çalışması olarak gösteren bir başka katılımcı ise 19 yaşındaki İ.S.’dir. Atölyedeki arkadaşları sayesinde ve dinlediği müzikler sayesinde Türkçeyi iyi konuştuğunu ifade etmiştir:

“Çalışırken aralarda sohbet ediyoruz, buradaki kızlarla konuşuyoruz. Abla bir de bizim atölyede hep Türkçe şarkılar çalıyor, ben beğendiklerimi evde de açıp dinliyorum. Sonra öğreniyorum.” (İ.S., 19, çalışıyor)

Dil kullanım becerisini zayıf olarak tanımlayan 40 yaşındaki tekstil işçisi A.K. ise İstanbul’da sadece 1 senedir bulunduğunu ve henüz öğrenmek için fırsat bulamadığını söylemiştir.

“Ben henüz 1 yıldır Türkiye’deyim. İlk geldiğimde pek öğrenmek istemedim açıkçası çünkü ailem benim yerime sokaktaki işlerimi yapıyordu. Ama 2 aydır çalışmaya başladım o nedenle artık Türkçe öğrenmek zorundayım. Tabi işyerinde bir şeyler duyuyorum ancak henüz ben kendim konuşamıyorum.” (A.K., 40, çalışıyor)

Çalışmayan kadınların ise çoğunluğu Türkçe becerilerini zayıf olarak tanımlamıştır. Nedeni sorulduğunda ise 31 yaşındaki D.M. hiç Türk arkadaşı olmadığını söylemiştir.

“Benim zamanım hep evde geçiyor. Evin ihtiyaçlarını genellikle aşağı sokaktaki büyük marketten kocam alıyor, acil bir şey olursa çocukları yolluyorum ya da ben Suriye marketinden alıyorum. Türk komşular var ama pek birbirimizi anlamadığımız için konuşamıyoruz. Türk arkadaşlarım olsaydı belki öğrenirdim ama böyle zor.” (D.M., 31, çalışmıyor)

32 yaşındaki M.S. de aynı D.M. gibi Türkçe öğrenmek için uygun bir ortamı olmadığını ve Türkler ile ilişki kurmadığını bu nedenle de Türkçe dil bilgisinin pek zayıf olduğunu ifade etmektedir.

“Çocuklar okulda öğreniyor, mesela benim kızım çok güzel konuşuyor Türkçeyi. Ama ben kiminle konuşayım, nerede konuşayım? Benim konuştuğum, görüştüğüm herkes zaten Suriyeli. Bazı sebzelerin isimleri, al, gel, kaç para, teşekkürler... Böyle şeyleri biliyorum. Onları da pazarda duydum.” (M.S., 32, çalışmıyor)

Sonuç olarak kadınların çalışma hayatına katılmasını dil öğrenim süreciyle ilişkilendirmek mümkündür. Çünkü sığınmacı kadınlar çalıştıkları yerlerde sosyal ilişkiler kurmakta ve kurdukları bu ilişkiler neticesinde dili kullanmaya başlamaktadırlar. Çalışmayan kadınlar ise özellikle dil becerilerini pratik edecek bir alan bulamamakta, ilişki kuramamaktadır. Ancak Türk dizilerini izlemek, alışverişe gitmek gibi sınırlı aktivitelerle temel kelimeleri öğrenebilmektedirler. Bu da çalışmayan kadınların entegrasyon süreçlerinde geri kalmasındaki bir diğer neden olmaktadır. Çünkü bu kadınlar ev dışına çıktığında dil becerilerinin düşük olması nedeniyle ancak yanlarında kendilerini tercüme edebilecek bir kişi bulunduğunda iletişim kurabilmektedirler. Maalesef bu zorluklar Suriyeli kadınların Türkiye’ye aidiyet hissetmesinin önünde engel oluşturmaktadır.

3.3.3. Yaşam Pratiklerinde Değişim

Göçmen gruplar, bulundukları toplumla uyum sağlamaya başladıklarında yaşam pratiklerinde değişimler ve dönüşümler olmaktadır. Yerel toplumun adetlerini, geleneklerini benimsemeye başlayan göçmenler bunları kendi hayatlarında uygulamaya başlamakta hatta zaman zaman da eski alışkanlıklarını terk etmektedirler. Bunu incelemek için katılımcılara Suriye’deki yaşamları ve Türkiye’deki yaşamları arasında farklılıklar sorulmuştur.

“Eskiden nasılsam, şimdi de öyleyim. Benim hayatım çocuklarım. Suriye’deyken de hep evdeydim, ev işlerini yapardım, bahçemize bakardım. Burada da bütün gün evdeyim, çocuklara bakıyorum, onları okula hazırlıyorum. Tek fark burada bahçem yok.” (N.H, 35, çalışmıyor)

35 yaşındaki N.H da çalışmayan kadınların çoğunluğu gibi hayatında değişiklik olmadığını ifade etmiştir. Kadınlar evde bulunduklarından ötürü hayatlarını yalnızca ev işi, çocuk bakımı ve ailelerinin arzularıyla geçirdiğini anlatmışlardır. Kendilerine ait özel alanlarının olmayışı ve kamusal alanda sıklıkla vakit geçirmemeleri bu kadınları aynı hayat düzenine mahkûm etmektedir.

“Fark yok. Benim hayatımda nasıl fark olsun? Kararları kocam verir, onun dedikleri olur. Bizde böyledir. Ama Suriye’deyken en azından komşularım ile kardeşlerim ile akrabalarım ile görüşürdüm. Maalesef buraya taşınınca bu da pek fazla kalmadı.” (F.A., 52, çalışmıyor)

Çalışma hayatlarının olmaması bu kadınları evlerine daha çok kapatmakta ve bu kadınların dışarıdaki hayatı kaçırmaya sebep olmaktadır. Çünkü kadınlar yeni sosyal ağlara tutunamamaktadırlar, ayrıca göçmenliğin getirdiği olumsuzluklardan biri olarak da eski ilişkilerini arkada bırakmışlardır. Ayrıca kadınların hayatları üzerinde söz sahibi olmaması ve kararları eşlerine, babalarına kısacası “yetkili” aile bireyleri olan erkeklere bırakmaları da entegrasyon süreçlerindeki ilerlemeyi sekteye uğratmaktadır. 37 yaşındaki E.A. da hayatında değişiklik olarak göç sürecinden sonra sosyal aktivitelerinin kısıtlanmasını göstermiştir.

“Suriye’deyken hayatım güzeldi, kocam çalışıp eve bakıyordu. Yetiyordu bize her şey. Ailemin evi ile biz yakın oturuyorduk. Birbirimize gidip geliyorduk. Komşularım, akrabalarım, arkadaşlarım vardı. Benim çevremden hayatını kaybeden, orada kalan çok oldu. Burada yalnız kaldım. Bir de oradayken çocuklarımla, komşu kadınlarla çarşıya gezmeye gidiyorduk. Burada maalesef öyle bir imkanımız yok kocamın çalıştığı ancak yetiyor bir de hiçbir yeri bilmiyoruz o yüzden kocam pek izin vermiyor bir yere gitmeye.” (E.A., 37, çalışmıyor)

Bir başka katılımcı ise hayatlarında meydana gelen değişikliğin olumsuz manada olduğunu ifade etmiştir.

Benim yaşantım aynı fakat kızım buraya gelince daha rahat olmak istedi, çünkü okulda mahallede arkadaşlarında görüyor ben de onu anlıyorum genç sonuçta ama babası çok kızıyor. Maalesef hayatımızdaki değişikliğin daha çok maddi konularda olduğunu söyleyebilirim. Mesela orada kendi evimizde oturuyorduk, durumumuz çok iyiydi, burada zorluk çekiyoruz. (S.S., 47, çalışmıyor)

Savaş trajedisini yaşamış ve sahip olduğu şeyleri kaybeden birçok mülteci gibi çalışma grubumuzdaki S.S de yaşamında ekonomik olarak olumsuz değişimlerin yaşandığını ifade etmiştir. Bu olumsuz değişimin yanı sıra genç jenerasyonun değişime daha açık olduğunu ve akranlarının yaşamlarından etkilendiği görülmektedir. Ancak kapalı bir toplumda katı normlarla yetişen aile büyükleri bu değişim sürecinde gençlerin önünde zaman zaman engel oluşturabilmektedir.

Çalışan kadınlar ise bu soruya omuzlamak zorunda kaldıkları yeni yüklerin yanı sıra olumlu değişimleri de anlatarak cevap vermişlerdir. Aslında burada bahsedilen

olumluluk mülteci kadınların “güç kazanması” ve “karar alma hakkına sahip olması” ile ilgilidir.

“En farklı şey orada çalışmıyordum, burada çalışıyorum. Yorucu oluyor ama şimdi ben her istediğimi alabiliyorum. Bazı şeylere ben karar verebiliyorum. Suriye’deyken öyle istediğim gibi çarşıya pazara gitmek olmazdı ama buraya geldikten sonra kendi isteklerimi yapabiliyorum. Arkadaşlarımla çocukları alıp; alışveriş merkezine, deniz kenarına gidebiliyoruz. Birisi bir şey derse çalıştığım için çok yoruluyorum, dinlenmek hakkım diyebiliyorum.” (G.A., 24, çalışıyor)

Küçük yaşta Türkiye’ye gelen tekstil işçisi bir katılımcı ise kendi hayatını yaşıtı olan Türk genç kadınların hayatlarından çok da farklı görmediğini ifade etmiştir.

“Biz Türkiye’ye geldiğimizde ben 12 yaşındaydım. Suriye’de savaş artınca biz geldik. Belki annem babam için fark çoktur ama benim için öyle değil. 7 senedir buradayım. Her şeyi öğrendim diyebilirim. Yani arkadaşlarım ne yapıyorsa ben burada onu yapabiliyorum. Yalnız bir şey farklı Suriye’de ve buradaki giyinme şeklimiz aynı değil. Burada Türkler gibi yapabiliyoruz, daha rahat.” (İ.S., 19)

Kadınların anlatımlarında da görüldüğü üzere çalışan kadınlar yerel toplumun günlük yaşam pratiklerini, giyinişlerini, konuşmalarını hatta davranışlarını daha kolay öğrenirken iş piyasalarına katılmayanlar için bu değişim süreci daha yavaş ve görece zor olmaktadır. Onlar çalışanlara göre değişim konusunda daha muhafazakâr davranmaktadırlar.

3.3.4. Türkler ile Aile Kurmak: Evlilik

Göçmen ve yerel halkların uyumunun tesis edildiği toplumlarda; iki grup arasında uluslararası evliliklerin gerçekleşmesi yoluyla akrabalık kurulmaktadır. Bu evliliklerden ise melez çocuklar dünyaya gelmekte ve daha kompleks bir toplumun temelleri atılmaktadır.

Çalışmada bunu irdeleyebilmek için kadınların tamamına Türkler ile evlilik yapıp yapmayacakları yahut diğer aile üyelerinin (çocukları, kardeşleri, kuzenleri vs.) Türk ile beraber olması durumundaki fikirleri sorulmuştur.

15 tekstil işçisi kadından 1’i soruya cevap vermek istememiştir. Evli bir kadın olduğu için bu sorunun kendisine sorulmasını uygun bulmamıştır ve akrabalarını düşünerek fikrini açıklamayı da reddetmiştir. 12 kişi Türkler ile evlilik gerçekleştirmeyi yahut

akrabalarının Türkler ile evlenmesini uygun bulmuştur. 2 kişi ise bu şekilde evliliklerin onlar için uygun olmadığını ifade etmiştir.

“Ben aşirete bağlıyım. Mümkün değil bizde böyle bir şey. Çok fazla adet farkımız var. Bırak Türk’ü Suriye’dekilerle bile evlenmek bizler için çok zor. Biz kendi insanımızla evleniriz sadece, bu tamamen benim fikrim değil biraz da aile büyüklerim yüzünden böyle düşünüyorum. Ama bizde başkasıyla evlilik yapmak zor.” (E.A., 21, çalışıyor)

E.A farklı milletten biriyle evliliği uygun bulmama nedeni olarak bağlı bulunduğu aşiretin kararlarını referans olarak göstermektedir. Ayrıca gelenek farkının da görüşlerini etkilediğini açıklamıştır. Ancak bu kararın tamamen kişisel olduğunu değil özellikle üst kuşaklarının fikirleri doğrultusunda şekillendiğini ifade etmiştir.

Kültürlerarası evliliği uygun bulanlardan Z.O. ise karşı tarafın tutumunun da bu kararları şekillendireceğini anlatmıştır:

“Bekar olsaydım ben Türk ile evlenirdim. Türklerden kız alırım, veririm sorun yok. Bu Türk, bu Suriyeli ne demek? İnsan değil mi? O insansa ben de insanım.

Ama kusura bakmayın nasıl Suriyelilerin hepsi güzel, hepsi iyi değilse Türkler de öyle. Her devlette böyle hem güzel insanlar var hem de pis (kötü) insanlar var. O yüzden evlilik karşıdaki kişiye bağlıdır.

Mesela benim kızım var, ismi F... şu an kocasından boşanıyor. Malatyalı bir Türk genç vardı. İyi biriydi, çok iyi, kızım da aynı yaşıydı. Ben istedim onunla evlensin diye kızım da istedi evlenmeyi, o genç de istedi. Hatta 2 - 3 ay konuştular. Ama onun annesi izin vermedi Suriyeli olduğumuz için. O da vazgeçti.” (Z.O., 49)

Buradan da anlıyoruz ki mülteci gruplar bu ilişkiler konusunda pozitif tutum sergilese de yerel halktan direnç görebilmektedir.

19 yaşındaki İ.S. ise iş yerinde tanıştığı Türk nişanlısından bahsetmiş ve aynı çalışma ortamını paylaşmanın kültürlerarası evlilikleri kolaylaştırmasına bir örnek olmuştur.

“Benim nişanlım Türk, kendisi Mardinli. Burada atölyede tanıştık. Bence sadece iyi insanlar ve kötü insanlar var. Nişanlım çok iyi birisi, ailem de karşı çıkmadı. Evleneceğiz inşallah. Şimdi biz beraber çalışıyoruz, para biriktiriyoruz. Birlikte hayat kuracağız. İleride çocuklarımız olunca onlar da istedikleri kişilerle evlensinler isterim” (İ.S., 19, çalışıyor)

Çalışmayan Suriyeli kadınların ise 5 tanesi Türkler ile evliliği uygun bulurken, 10 tanesi uygun bulmadığını ifade etmiştir. Olumsuz düşünen katılımcılar; kültür

farklılıkları, Türklerin gelenek göreneklerini yeteri kadar tanımadıkları ve Türkler ile yakın ilişkilere sahip olmadıkları gibi nedenlerle görüşlerini açıklamıştır.

“Türkler ile evlenmek bizim ailemiz için olmayacak bir şey. Dilimiz, adetlerimiz her şeylerimiz farklı. İyi insanlar vardır her millette olduğu gibi. Ama evlilik başka bir şey.” (N.A., 24, çalışmıyor)

Ayrıca yerel halk ile entegrasyon sürecine girmeyen kadınlar evlilik konusunda ayrımcılığa uğrayabileceklerini düşünmektedirler. Katılımcılardan 22 yaşındaki M.K. evlilik hakkındaki düşüncesinin sadece kendinden ya da sosyal çevresinden değil aynı zamanda Türklerin onlara bakış açıları tarafından da şekillendiğini ifade etmiştir.

“Yani ben evlenenlere bir şey diyemem, herkes farklı düşünebilir. Ama ben istemem ailem de istemez. Kültürümüz çok farklı. Biz Türkiye’de yaşıyoruz ama Türk değiliz. Onlar bizim için hep iyi düşünüyor mu? Bizimle evlenmek ister mi? Bazen sokakta bile kötü davrananlar oluyor, evlilikte nasıl iyi olsun?” (M.K., 22)

İki grubun görüşleri karşılaştırıldığında, farklı eğilimlerin baskın olduğunu görmek oldukça kolaydır. Türkler ile arkadaşlık, komşuluk ilişkileri geliştirenler için evlilik kurma fikri uzak değilken; Türkler ile uyumlu yaşamadıklarını düşünenler için evlilik kurma fikri olası değildir. Özellikle çalışma ortamında Türkler ile vakit geçirilmesi ve iki toplumun birbirine ait farklılıkları ve benzerlikleri tanınması sonucunda çalışan kadınlar Türkler ile evlilik yoluyla akrabalık ilişkileri kurmak konusunda iş piyasasına katılmayanlara göre oldukça isteklidir.

3.3.5. Sosyal İlişkiler: Arkadaşlık, Komşuluk ve Yardımlaşma

Şüphesiz ki entegrasyonun en temel göstergelerinden biri yerel halk ile göçmen komüniteler arasındaki sosyal ağlar bütünüdür. Bir toplumda uyumun tesis edildiğini söyleyebilmek; o toplumdaki aidiyet ve toplumsal kabulün varlığıyla mümkündür. Aidiyet ve toplumsal kabul mevcut olduğunda iki grup arasında bireysel ve grupça ilişkiler kurulmaktadır.

Çalışmada yerel halk ile sosyal ilişki düzeylerini ölçmek için tekstil işçisi Suriyeli kadınlara ve iş piyasalarına katılmayan Suriyeli kadınlara Türk arkadaşlarının olup olmadığı, Türkler ile kurdukları komşuluk ilişkileri ve ihtiyaç halinde Türkler ile yardımlaşma hakkındaki düşünceleri sorulmuştur.

Çalışan kadınların tamamı Türk arkadaşlarının olduğunu ifade etmiştir. İş yerindeki Türkler ile arkadaş olmaları onlar için toplumsal aidiyet geliştirmeleri açısından son derece değerlidir.

“Türk arkadaşlarım var. Bizim bir kız grubumuz var onlarla bazen iş dışında da buluşuyoruz hem Suriyeli hem de Türk arkadaşlar var grupta, atölyede tanıştık. Bazıları etraftaki başka atölyelerden, işte birinin kardeşi, birinin halasının kızı filan. Öğle yemek saatinde birlikte yiyoruz genelde, ya da yemekten sonra bazen parka gidiyoruz, çay kola filan içiyoruz.” (A.A., 21, çalışıyor)

“Arkadaşlık ilişkilerim çok iyi. Çünkü patronumuz abi gibi davranıyor. İş yerindeki herkes birbiriyle arkadaş.” (H.M., 21, çalışıyor)

Çalıştıkları atölyeler bu kadınlar için sadece ekmek kapısı değil aynı zamanda ilişki geliştirdikleri sosyal mekanlar haline gelmiştir. Fakat Türkler ile arkadaşlık kurmak konusunda iş piyasasına katılmayan kadınların verdikleri cevaplar oldukça farklıdır.

Çalışmayan katılımcıların 11’i Türk arkadaşı olmadığını söylerken, yalnızca 4’ü Türk arkadaşına sahip olduklarını söylemişlerdir. Olumsuz yanıt veren katılımcılara neden Türkler ile arkadaş olmadıkları sorulduğunda 33 yaşındaki Z.Y. arkadaşlık kurmak için uygun bir çevresi olmadığını ifade etmiştir.

“Ben arkadaşlık yapmak isterim ama tanışmadım kimseyle. Benim görüştüğüm herkes Suriyeli, zaten geldiğim gittiğim bir yerde yok. Koronadan önce çocukları okuldan alırken orada Türk kadınlarla selamlaştırdık, o kadar. Yani sokakta biriyle arkadaş olmak uygun olmaz.” (Z.Y., 33, çalışmıyor)

Kısıacı kamusal alanda kısıtlı sürelerde zorunlu ilişkiler kurmak maalesef bu kadınlar için sosyal çevrelerini genişletecek imkânı sağlamamaktadır. Başka bir katılımcı ise farklı milletten biriyle arkadaşlık kurabilmek için ortak bir dilin gerekliliğini savunmuştur.

“Türk arkadaşım yok. Çünkü Türkler ile arkadaş olmak için Türkçe bilmek lazım. Ben bilmiyorum, böyle olunca da nasıl konuşup anlaşalım.” (F.A., 52, çalışmıyor)

F.A. ile aynı çalışma grubunda bulunan birçok kadın da benzer cevabı vermiştir. Dil becerilerini geliştirememek kadınların sağlıklı ilişkiler kurabilmesinin önüne geçmektedir.

Komşularıyla ilişkileri sorulduğunda ise her iki grupta ilişkilerini iyi olarak tanımlamıştır.

“Komşularımla aram iyi. Birbirimizi görünce selamlaşıyoruz, çocuklarımız beraber oynuyor. Bazen de birbirimize yiyecek gönderiyoruz. Geçen kurban bayramında biz kurban kesememiştik, sağ olsunlar ondan da gönderdiler.” (M.A., 40, çalışmıyor)

“Ben uzun süredir aynı evde oturuyorum. 8 sene bitti. Bizim apartmanda her gün kadınlar, kızlar bir araya gelir. Çiğ köfte yapıyorlar, yemek yapıyorlar birlikte. G... abla gel, Z... abla gel, A... gel. Hep birbirimize haber veriyoruz, çağırıyoruz.” (Z.O., 49, çalışıyor)

Çalışan kadınların bazıları ise çalışma zamanlarından ötürü evde geçirdikleri vaktin kısıtlı olduğunu, kısıtlı vakitlerini de daha çok aile hayatları, çocuklarının bakımı ve ev işleri gibi meselelere ayırdıklarını ifade etmiştir. Bu da komşuluk ilişkilerinin derinleşmeden yüzeysel olarak kalmasına sebep olmuştur. Ancak bu noktada çalışan kadınların iş yerlerinde kurdukları ilişkiler onları sosyal açıdan tatmin etmektedir.

“Yani aram kötü değil ama çok yakın da değiliz. Sabah çıkıp akşam geliyorum, sonra ev işleri filan. Hayatım daha çok atölyede geçiyor, evde fazla zamanım yok. Daha doğrusu evdeki zamanımı eşimle geçiriyorum ya da ev işlerini yapıyorum. Ama komşularımla görünce selam veriyoruz birbirimize, kötü şeyler yok aramızda dediğim gibi.” (F.A., 27, çalışıyor)

“İşe sabah gidip akşam dönüyorum o yüzden komşularımı görmüyorum. Ama kötü bir şey yok. Bir kez oldu. Birisi bana Suriyeli olduğum için bir şeyler dedi. Ben de ona aynı olduğumuzu, onun yaptığının ayıp olduğunu söyledim, belki ben sussaydım ya da onun beni ezmesine izin verseydim farklı olurdu. Ama öyle yapmadım, galiba o da anladı yaptığını, sonra onunla da konuşmaya başladık.” (Z.Ş., 34, çalışıyor)

Konu yardımlaşma olduğunda ise katılımcı kadınlar genel olarak çekimser yanıt vermişlerdir. Birçoğu yardım etmeye hazır olduğunu söylerken, yardım isteme konusunda rahat olamayacaklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca yardımlaşmaya bakış açılarındaki bir diğer husus da yardım istemek manevi konularda katılımcılar tarafından uygun bulunurken, maddi istekleri barındıran yardımlaşmalar tasvip edilmemektedir.

“Evimde bir şey olmasa kimseden isteyemem, ayıp geliyor bana, çok utanırım bana bunu ver şunu ver diyemem. Ama başkaları benden bir şey isterse, elimden ne gelirse yaparım. Yani biliyorum atölyedekiler çok iyi insanlar bana destek oluyorlar. Ama maddi bir şey, mesela para - eşya istemek ayrı” (S.A., 37, çalışıyor)

“Yardımlaşmak tabii güzel bir şey, iyi bir şey. Suriye’deyken komşularla, akrabalarla hep birbirimize yardım ederdik. Ama burada öyle bir şey yok. Herkes kendi içinde. Suriyeliler ile yine birbirimize yardım ediyoruz ihtiyaç olunca ama Türkler ile tam olarak öyle değil.” (M.S., 32, çalışmıyor)

Bu rahatsızlığın nedeni ise göçmen olma olgusunun kendinden kaynaklanmaktadır. Katılımcı kadınları birleştiren bu cevaptan anlıyoruz ki; kadınlar artık ikincil planda olan, yardım edilen, aşağıda görülen “sığınmacılar” olmak istemiyorlar. Onlar artık yardım eden, değiştiren, kendine ve ailesine yeten kişilere dönüşmek istiyorlar. Burada geçmiş yaşamlarına duydukları özlemi de görmek mümkündür.

Yardımlaşma noktasında iki çalışma grubunun yanıtları arasında gözle görünür bir farktan söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle entegrasyon süreci bağlamında yardımlaşma hususunu değerlendirmek uygun görünmemektedir.

3.3.6. Hizmetlere Erişim

Göçmenlerin entegrasyonu sadece bireysel ilişkiler ve sosyal ağlarla değil aynı zamanda göç ettikleri ülkenin, bölgenin yerel otoriteleriyle kurdukları ilişkilerle de ölçülür. Belediyelerin, valiliklerin, bölgede çalışan STK’ların hizmetleri hakkında bilgi sahibi olmak ve bu hizmetlerden yararlanmak göçmenlerin içinde bulundukları topluma daha güçlü ve sağlıklı bağlanmasını sağlar. Her iki grup katılımcının da hizmetlere erişim düzeyini ölçmek için onlara hizmetler hakkında sahip oldukları bilgiler ve bu hizmetlerden yararlanıp yararlanmadıkları sorulmuştur.

Çalışan kadınların 5’i İstanbul’da yerel otoriteler ve STK’lar tarafından sağlanan hizmetleri iyi bildiğini, 6’sı orta düzeyde bilgiye sahip olduğunu, 4’ü ise bilgi düzeyinin düşük olduğunu yahut hiçbir fikri olmadığını ifade etmiştir.

Hizmetlere erişim konusunda bilgili olanlara, bilgi edinme kaynakları sorulmuştur. Katılımcılar işyerlerinde; iş arkadaşlarından ve patronlarından, kişisel ortamlarında ise; akrabalarından, aile dostlarından yahut komşularından bilgi aldıklarını ifade etmiştir. 49 yaşındaki tekstil çalışanı Z.O sağlanan hizmetlere ve maddi yardımlara oldukça hâkim olduğunu anlatmıştır.

“Kızılay’ı ve ASAM’ı biliyorum. Kızılay aylık yardım maaşı veriyor. Belediyenin yardımlarını biliyorum. İlk işe başladığımda durumumuz çok kötüydü. Patron bana belediyenin yardım ettiğini

söylemişti. Komşulardan valilikten yardım alan var. Yani dışarı çıkan kadınlar, her şeyi bilir. Ben bu yaştayım bak biliyorum. Gençler bizden daha iyi. Onlar da öğreniyor her şeyi.” (Z.O., 49, çalışıyor)

Bir kısmı ise ilçelerinde bulunan aktif sivil toplum kuruluşlarının onlara bilgilendirme toplantıları düzenlediğini ifade etmiştir.

“Mahalleye bazen derneklerden çalışanlar geliyor, daha çok çocuklar için faaliyetler yapıyorlar. Bayramda kıyafet, okul yardımı filan. Ama geldiklerinde bizlere de anlatıyorlar. Şuraya gidebilirsiniz, buraya gidebilirsiniz, işte bu kurum yiyecek veriyor burası para veriyor diye. Ben kendim çalıştığım için katılamıyorum böyle faaliyetlere, ama duyuyorum arkadaşlardan.” (F.A., 27, çalışıyor)

İş piyasalarına katılmayan katılımcıların ise yalnızca 2’si hizmetler hakkında iyi derecede bilgiye sahip olduğunu söylerken, 4’ü orta, 9’u ise bilgi düzeyinin zayıf olduğunu yahut hiçbir bilgisinin olmadığını ifade etmiştir.

Katılımcılardan E.O hizmetler hakkında neden bilgisi olmadığını açıklarken kendisinin evden çıkmadığını ve ev dışı tüm işlerle onun adına eşinin ilgilendiğinden bahsetmiştir.

“Ben evden çıkmıyorum ki, nasıl bileyim. Bizde böyle şeyleri erkekler yapar. Dışarıdaki her türlü işi kocam takip eder, zaten ben anlamam yapmaya çalışsam da. Ben evdeki işleri yaparım.” (E.O., 37, çalışmıyor)

Başka bir katılımcı ise Türkçe bilmediği için bu işleri beceremeyeceğini düşünmektedir, o sebeple ilgilenmediği söylemiştir.

“Ben Türkçe bilmiyorum. Şimdi bak seninle konuşabiliyoruz çünkü tercüman var. Ama belediyeye nasıl gideyim ya da o dediğiniz diğer kurumlara? Eğer komşulardan, akrabalarından bir şeyler duyarsam kocama anlatıyorum. O gidip ilgileniyor. Bir de oğlum internete çok bakar bazen oralardan bir şey okur, burada şöyle bir şey varmış diye bana anlatır.” (D.M., 31, çalışmıyor)

Katılımcılara hizmetlerden yararlanıp yararlanmadıkları sorulduğunda ise; çalışan kadınların tamamı hiçbir hizmetten yararlanmadığı, çalıştıkları için yardım almadıklarını söylemiştir.

“Biz zaten iki kişiyiz. İkimiz de çalışıyoruz sigortamız yok ama çalışıyoruz. O yüzden hiçbir yardım almıyoruz. Almak da istemiyorum. Allah korusun eğer ihtiyacımız olursa o zaman nereye gideceğimi biliyorum. Ama şimdi birinden bir şeyler almak helal olmaz.” (F.E., 31, çalışıyor)

Burada katılımcıların dini hassasiyetlerinin öne çıktığını söylemek mümkündür. Ayrıca çalışan bireyler için mülteci gruplarda genel olarak görülen aksine yardım / hizmet bağımlılığının olmadığını söylemek mümkündür.

İş piyasalarına katılmayan katılımcıların ise 4'ü yardım aldığını 11'i ise hiçbir yerden yardım almadığını söylemiştir. Fakat yardım alanların 2'si bu yardımların çok az olduğunu ve düzenli olmadığını ifade etmiştir. Kızılay'ın aylık para yardımından yararlanan katılımcılar ise onlar için faydalı olduğunu ifade etmiştir.

İki grup katılımcıyı karşılaştırdığımızda görüyoruz ki, çalışan kadınlar hizmetlerden ve yardımlardan çalışmayanlara göre daha çok haberdardır. Bunun nedeni ise çalışan kadınların sosyal becerilerini diğerlerine göre daha fazla güçlendirebilmiş olmalarıdır. Çalışmayan kadınlar için bu süreçleri eşleri yahut evlerindeki erkek bireyler takip etmektedir. Kısacası çalışmayan kadınlar için geleneksel toplumsal rolleri doğduklarında edindikleri biçimde devam etmektedir. Bu nedenle ihtiyaçlarına cevap verebilecek hizmetleri dahi takip etmekte zorlanmakta daha doğrusu takip etmeyi kendi “vazifelerinin” dışında görmektedirler.

3.3.7. Hak ve Adalet Kavramlarına Bakış: Türkiye bizi korur!

Bireyler savaşlar, çatışmalar, aşırı yoksulluk gibi nedenlerle göç etmek zorunda kaldıklarında çoğu zaman devletlerine ve mevcut hükümetlerine olan güvenlerini kaybederler. Kendilerini haksızlığa uğramış, adil bir yönetimden mahrum ve olası negatif durumlarda güvencesiz hissederler.

Göçmenin entegrasyon göstergelerinden biri de göç ettiği ülkedeki haklarının korunacağından emin olması ve devletin göçmenlere de adil davranacağına inancının olmasıdır. Göçmen hak ve adalet mekanizmalarına dahil olabiliyorsa ve bu sistemlere inancı varsa bütünleşme sürecinin varlığından söz edilebilir. Ayrıca bu erişimin sosyal dışlanma, marjinalleşme ve radikalleşmenin de önüne geçtiği düşünülmektedir (Ulutaş, 2020: 631).

Araştırma kapsamında katılımcılara Türkiye'deki haklarını bilip bilmedikleri ve adalete olan inançları sorulmuştur. Çalışan kadınların 5'i haklarını bildiğini, 1'i hakları hakkında orta düzeyde bilgi sahibi olduğunu ve 9'u ise haklarını bilmediğini

ifade etmiştir. Katılımcılardan G.A. haklarını bilmemesinin sebebi olarak sığınmacılık statüsünü işaret etmiştir.

“Suriye’de biliyordum, her şeyi biliyordum. Ama burada ben kör gibiyim sanki, hiçbir şeyi bilmiyorum. Çünkü ben Türk değilim, Suriyeliyim yani sığınmacıyım, yabancıyım.” (G.A., 24, çalışıyor)

Türkiye’de kimliksiz yaşadığını ifade eden bir katılımcı ise durumunun çok zor olduğunu, haklarının ona bir faydası olmadığını söylemiştir.

“Bilsem de önemli değil. Birkaç kere kimlik için başvuru yaptım ama onu bile alamadım. O yüzden hastaneye bile gidemiyorum. Her şey sorun. Hatta sokağa çıkmak bile benim için zaman zaman sorun haline geliyor. Keşke bunu çözebilseydim. Eğer çözebilseydim hayatım daha iyi olurdu. O zaman rahatlıkla söyleyebilirdim haklarımı bildiğimi. Ama şimdi ben sanki bu dünyada yokum bu nedenle haklarımı bilmek bana fayda sağlamıyor.” (A.A., 21, çalışıyor)

Haklarını bildiğini ifade eden bir katılımcı ise haklarına sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve dünyanın her yerinde geçerli olduğunu ifade etmiştir.

“Haklarımı biliyorum. Yabancıyım ama istediğimi yaparım. İstedğim yere giderim. Kimse bana kötü bir şey söyleyemez. Hem de haklarım her yerde geçerli sadece Türkiye’de değil. Dünyanın neresine gidersem gideyim, özgürüm ben bunu biliyorum. Suriye’de savaş olduğu için haksızlığa uğradık.” (F.E., 31, çalışıyor)

İş piyasalarına dahil olmayan katılımcıların ise 2’si haklarını bildiğini, 2’si hakları hakkında biraz bilgisi olduğunu ve 11’i haklarını bilmediğini söylemiştir. Haklarını bilmeyenler bulundukları ülkeye yabancı olduklarını ve ilgilenmediklerini ifade etmişlerdir.

“Ben haklarımı bilmiyorum. Zaten nasıl bileyim Suriye’deyken okul yüzü görmemişim, burada desen yabancıyım. Kimse bana anlatmadı böyle şeyleri artık ben de öğrenecek akıl da kalmadı.” (S.S., 47, çalışmıyor)

Bu noktada katılımcı kadınlar tarafından ana akım eğitime katılmamış olmak yahut eğitim süreçlerinin sekteye uğraması da haklarını bilmemeleri için büyük bir neden oluşturmaktadır.

Haklara dair bilgi bağlamında katılımcı gruplar karşılaştırıldığında çalışan kadınlar ve emek piyasasına katılmayan kadınlar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı açıkça görülmektedir. Sığınmacı kadınlar emek piyasasına katılsalar da katılmasalar

da genel olarak hakları üzerinde bilgi sahibi değillerdir. Yahut bilgi sahibi olsalar dahi bunu kullanma konusunda çoğunlukla çekimser kalmaktadırlar.

Doğu toplumlarına özgü haklar için mücadele etmekten korkma göç sonrası süreçte de etkisini sürdürmektedir. Özellikle savaştan kaçıp, kendisine sığınacak bir ülke bulan bu kadınlar yaşadıkları travmalardan ötürü daha pasif davranmaktadır. Çünkü kendilerini zaten farklı bir ülke, farklı bir toplum tarafından “kabul edildiği” için şanslı olarak ifade eden kadınlar olası bir durumda sorun yaratacak durumların içine girmeyi en baştan reddetmektedirler.

Katılımcılara hakları ve hakları doğrultusunda sergileyecekleri tutumları dışında bir de Türk adalet sistemine bakışları sorulmuştur. Katılımcı kadınlar bu soruya daha önceki kriter olan “haklarımı biliyorum”dan oldukça bağımsız cevaplar vermişlerdir. Adalet mekanizmasının kendisini ve devletin koruyuculuğunu kendi bilgi düzeylerinden ayırtmışlardır.

Tekstil işçisi katılımcılardan 12’si adalete inandıklarını, 3’ü ise adalete güvenmediklerini ifade etmiştir. Adalete inanmayan genç tekstil işçisi A.A. kimliksiz yaşamanın düşüncelerini nasıl etkilediğini şöyle açıklamıştır:

“Dediğim gibi benim kimliğim yok. Burada bir hakkım yok. Bana bir şey olsa kim nereden bilecek, nasıl olacak? Başkası benim yerimde olsa adalete güvenebilir mi? Eğer durumum farklı olsaydı eminim ben de Türkiye’ye güvenirdim. Bizi koruyor, bizi buraya kabul ettiler derdim.” (A.A., 21, çalışıyor)

Türkiye’deki adalete oldukça inanan katılımcılardan Y.A. ise devletin ne olursa olsun kendilerini koruyacaklarından emin olduğunu, özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın himayesi altında olduğunu ifade etmiştir.

“Ben Suriye’den üniversite son sınıfta ayrıldım. Cahil bir kadın değilim. Savaş çıkınca Türkiye bizi sahip çıktı. Ben bunu biliyorum. Bu ülkede adalete çok güveniyorum, Erdoğan bize bir şey olmasına izin vermez. Başıma bir şey gelse Türkiye beni korur.” (Y.A., 29, çalışıyor)

Çalışmayan katılımcıların ise 11’i adalete inandıklarını, 4’ü ise adalete güvenmediğini söylemiştir.

“Tabi ki Türkiye’deki adalete güveniyorum. Türk devleti bizi savaştan kurtardı eğer Yunanistan’ın yaptığı gibi yapsaydı biz belki de şimdiye ölmüş olurduk. Allah Türkiye’den razı olsun.” (I,A, 43, çalışmıyor)

Adalete inanan kadınların ortak söylemi başlarına bir şey gelirse Türkiye’nin onları koruyacağına olan güveniydi. Adalete inanmayan kadınlara ise sebepleri sorulduğunda başlarına gelen olumsuzluklar ve savaş sonrası yaşanan travmalar olduğunu söylemek mümkündür.

“Ben Suriye’de doğdum, büyüdüm. Bütün hayatım orada geçti bir kere bile kendi şehrimden dışarı çıkmamıştım. Ama savaş oldu bizim hayatımız bitti. Bir anda her şey değişti. Buraya geldik, şimdi ben nasıl söylerim burada adalete inanıyorum, başıma bir şey gelmez diye.” (I.A., 43, çalışmıyor)

Katılımcıların çalışıp çalışmama durumunun hak ve adalet kavramlarına ilişkin yanıtlarında bir fark yarattığından bahsedilemez. Suriyeli göçmen kadınlar genel olarak haklarını bilmemekte ve yapılan bilgilendirici çalışmalar yeterli gelmemektedir. Buna rağmen kadınlar Türkiye’nin adil bir devlet olduğuna son derece inanmaktadırlar. Çünkü sığınmacı kadınların tabirleriyle Türkiye onları savaştan kurtaran, koruyan ve onlara güvenli alanı veren devlettir. Ayrıca Suriye Krizi patlak verdiğinde, şimdiki Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan başbakandı. Ulusal ve uluslararası arenalarda Suriye meselesine sahip çıkmış ve Türkiye’nin Ortadoğu için en önemli aktörlerden biri olmasını sağlamıştır. Bu da Erdoğan’ı Suriyeli sığınmacılar için çok etkili ve güvenilir bir lider haline getirmiştir.

3.3.8. Türkiye’de Kalmak mı Suriye’ye Dönmek mi?

Bir ülkenin sınırları içerisinde yaşama isteği, bireylerin ülke hakkındaki tüm düşüncelerini yansıttığı temel noktadır. Çünkü bireyler; can güvenliklerinden endişe etmedikleri, geleceklerini tasarlayabildikleri, umutlarını sürdürebildikleri ve kendilerini ait hissettikleri yerlerde yaşama isteği duyarlar.

Katılımcılara entegrasyon sürecinin hangi aşamalarında olduğunu ölçmek için gelecekte yaşantılarını nerede devam ettirmek istedikleri sorulmuştur.

Çalışan kadınların 14’ü soruyu cevaplamıştır, 1’i ise kararı ancak aile reisi olan eşinin verebileceğini ve kendisinin böyle bir konuda müdahalesinin olamayacağını belirterek fikir beyan etmemiştir. İş piyasalarına katılmayan kadınların ise tamamı

soruyu yanıtlamıştır. Tekstil işçisi olan katılımcıların 9'u Türkiye'de kalmak istediklerini, 3'ü Suriye'ye dönmek istediklerini ve 2'si de Avrupa'ya gitmek istediğini ifade etmiştir. İş piyasalarına katılmayan kadınların ise 5'i Türkiye'de kalmak istediklerini, 7'si Suriye'ye dönmek istediklerini ve 3'ü de Avrupa'ya gitmek istediğini ifade etmiştir.

Her iki grubun yanıtlarını karşılaştırdığımızda Avrupa'ya gitmek istemenin en düşük seçenek olduğu görülmektedir. Hatta bu oranın azlığı düşünülenin altında kalmıştır. Alanda yapılan eski çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda Suriyeli mültecilerin Avrupa'ya göç etme isteğiyle sıkça karşılaşılmıştır (Şimşek, 2019). Ancak ilk göç dalgasının üzerinden seneler geçmesi ve Suriye göçünün yıllardır süregelmesinin bu ivmeyi şekillendirdiğini düşündürmektedir. Fakat çalışan kadınlar ile iş piyasalarına katılmayan kadınlar arasında Suriye'ye dönmek ile Türkiye'de yaşamak arasında fark bulunmaktadır. Çalışan kadınlarda Türkiye'de kalmak istiyorum cevabı daha fazla iken, iş piyasalarına katılmayan kadınlarda Suriye'ye dönmek istiyorum cevabı daha fazladır.

Çalışma hayatının getirdiği yeni düzen neticesinde ve çalışan kadınların toplumsal rollerinin değişimiyle Türkiye'de kurdukları hayatı seçmeleri oldukça normaldir. Çalışmayan kadınlar ise yüzyıllardır süregelen rollerine son derece kapalı bir alanda devam etmektedirler. Çünkü dil bilmeme, ekonomik hayata girememe ve eski sosyal ağları ve imkanlarına da sahip olmamalarının neticesinde iş piyasalarına katılmayan kadınlar evlerinin içinde hapis kalmaktadır ve eski hayatlarına özlem duymaktadırlar.

Türkiye'de kalmak isteyen katılımcıların bu seçimleri için oldukça fazla nedeni bulunmaktadır. Kurdukları yeni düzenden mutlu olmaları, tekrar düzen kurmanın risklerini almak istememeleri, ülkelerinde sahip oldukları şartların artık mevcut olmaması, Türkiye'de geçirdikleri zaman sonucunda aidiyet bağlarının oluşmuş olması, çocukları için iyi bir gelecek kurma hayali (kız çocuklarının ana akım eğitime kavuşması vb.) bu nedenlerin başında gelmektedir.

“Büyük çocuğum burada okula başladı, şimdi bir düzen kurduk. Orada kimse kalmadı ki... Hem de ben Türkmen olduğum için Türkiye benim vatanım gibi. O yüzden savaşın içine dönmek istemem. Hayatımı artık Türkiye'de yaşamak istiyorum.” (F.A., 27, çalışıyor)

“Ben zaten evlenince Türk vatandaşlığı için başvuru yapacağım. Artık benim evim burası. Ailem, akrabalarım, sağ kalan herkes burada. Suriye’den gelirken 12 yaşındaydım. Burada büyüdüm. Türkiye’de kalmak isterim.” (İ.S., 19, çalışıyor)

“Savaşta kocam öldü, evim mahvoldu, hayatımız çok değişti. Suriye artık eskisi gibi değil. Güzel olan her şey bitti. Şimdi dönmeye kalksak orada çocuklarımızı askere alırlar. İstemem dönmeyi, Türkiye’de kalmak bizim için daha iyi.” (İ.A., 43, çalışmıyor)

Suriye’ye dönmek isteyen katılımcılarda ise yoğun bir geçmişe özlemin bulunduğunu söylemek mümkündür. Tekstil işçisi Y.A. dönme isteğinin nedeni sorulduğunda hayallerinin yarım kaldığını anlatmıştır.

“Ben Suriye’deyken üniversiteyi bitirmek üzereydim. Öğretmen olacaktım, çok güzel bir hayatım olacaktı. Ama şimdi durumlarımız zor, hayat zor. Eğer savaş biterse yeniden dönmek istiyorum. Çünkü orada öğretmenlik yapmak istiyorum. Türkiye güzel, yıllardır buradayız ama herkesin kendi toprağı başka olur. Sonuçta bizim vatanımız Suriye.” (Y.A., 29, çalışıyor)

52 yaşındaki ev hanımı F.A ise Suriye'deki rahat hayatını hatırlayarak, dönmek istediğini ifade etmiştir.

“Kızım ben Suriye’de doğdum, büyüdüm. Evlendim, çocuklarım orada doğdu. Bütün hayatım orada geçti. Kocamın, oğullarımın hepsinin işi gücü vardı. Hayatımız rahattı. Savaş başlayınca ölümden korktuk. Yoksa Suriye’yi bırakmazdım. Ama mecbur kaldım. Eğer savaş biterse, vatanıma geri dönmek isterim.” (F.A., 52, çalışmıyor)

Suriye’ye dönmek isteyen kadınların Suriye’de yaşadıkları hayatın diğerlerine göre daha varlıklı olduğunu söylemek mümkündür. Bu cevabı veren kadınlar, Suriye’deki eski düzenlerinden bahsederken; hane reislerinin Suriye’deyken işsizlik sıkıntısı yaşamadığını ve hayatlarının rahat olduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenle eski hayat şartlarına dönmek arzusunu taşımaktadırlar.

Avrupa’ya gitmek isteyen katılımcıların ise aile bireylerinden Avrupa ülkelerinde yaşayanlar vardır. Aile bireyleri sayesinde oradaki hayat standartlarının kendi yaşadıkları hayata göre yüksek olduğunu öğrenmişlerdir ve bu standartlara kavuşmak istemektedirler. Ayrıca ailelerini yeniden birleştirmek isteği de Avrupa’ya gitmek istemelerinin nedenlerindendir.

“Doğruyu söyleyeceğim, inşallah kusura bakmazsın. Ben Avrupa’ya gitmek istiyorum. Çalışan torunum, okula gitsin istiyorum, çocuğum okula gitsin istiyorum. Ben okula gitmek istiyorum, orada

okuma yazma öğrenirim belki. Rahat olurum. Ben boş kalmayı, rahat olmayı istiyorum. Yani Türkiye’de kalmak istemiyorum, çok zor. Türkiye çok güzel seviyorum, ama... Benim oğlum var Almanya’da. Okula gidiyor çok rahat. Diğer çocuklarım da öyle olsun istiyorum.” (Z.O., 49, çalışıyor)

“Benim kız kardeşim ve onun ailesi Almanya’ya gitti. Annem de onlarla gitti. Biz Türkiye’ye geldik. Sürekli konuşuyoruz kardeşimle, diyor ki keşke buraya gelebilseydik. Onlar çok rahatlar, orada devlet onlara yardım ediyor, hayat zor değil. Ben de ailemle öyle yaşamak istiyorum.” (N.H., 35, çalışmıyor)

3.3.9. Gelecek Beklentileri: Çocuklarım rahat bir hayat yaşasın!

Katılımcı kadınların tamamına gelecek beklentileri ve hayalleri sorulmuştur. Görüşme gerçekleştirdiğimiz 30 kadından 22’si anneydi ve anne olan tüm katılımcılar gelecek beklentilerini, çocukları üzerine kurgulamışlardı. Hepsinin ortak beklentisi çocuklarının iyi bir hayat yaşamalarıydı.

“Çocuklarımın iyi bir hayat yaşamasını istiyorum, bizler gibi sıkıntı çekmesinler. Eğitimli, büyük insanlar olsunlar istiyorum. Kendim için bir şey istemiyorum. Allah’a şükür. Ama çocuklar çok farklı. Bilmiyorum senin çocuğun var mı? Ama anneler hayatlarını çocuklar için yaşar. Ben de onlar için yaşıyorum, okula gitsinler güzel yaşamları olsun diye.” (A.K., 40, çalışıyor)

“Çocuğum okulunu bitirsin istiyorum. Ailemle rahat bir hayat yaşayalım, istediklerimizi alalım, mutlu olalım. Böyle şeyler istiyorum gelecekte.” (F.A, 27, çalışıyor)

“Geleceği hayal ederken hep güzel bir ev düşünüyorum. Çocuklarımın istediği şeyleri alabildiğimizi, eşimin mutlu olduğunu düşünüyorum. Ben de rahatça yaşamak isterim. Ama en önemli şey çocuklarım! Zaten Türkiye’ye de çocuklarım için geldim.” (E.O, 37, çalışmıyor)

Henüz evlenmemiş olanlar ve çocuksuz olanlar ise tüm çatışmalardan uzak bir hayat yaşamak isteklerini dile getirmişlerdir. İki farklı katılımcı grubundan 18 yaşındaki nişanlı kadınların gelecek beklentileri birbirine son derece benzerdir.

“Artık savaş bitsin istiyorum, Suriye için mutluluk istiyorum. Kendim de güzel bir evim olsun, kendi iş yerim olsun istiyorum. Kimseye muhtaç olmadan rahat şekilde yaşamak istiyorum.” (T.M., 18, çalışıyor)

“Ben mutlu bir hayat yaşamak istiyorum, ailem sağlıklı olsun istiyorum. Bir daha savaş olmasın istiyorum.” (A.A., 18, çalışmıyor)

Bunlar dışında kadınlar farklı beklentilerini de dile getirmişlerdir. Kalabalık şekilde yaşayan kadınlar çekirdek aileleriyle ayrı evde yaşamayı, maddi zorluklarla

boğuşanlar daha rahat yaşamayı, ailelerinde hasta bireyler olanlar sevdikleri için sağlık, çalışmaya devam etmek isteyenler daha fazla para kazanmayı yahut kendi işlerinin sahibi olmayı beklediklerini ve aile bireylerinden ayrılmak zorunda kalanlar eskisi gibi bir arada olmayı istediklerini söylemişlerdir. Ayrıca Türkiye’de kalmak isteyen katılımcılardan da Türk Vatandaşlığı almak istediğini ifade edenler olmuştur.

Bu bölümde saha araştırmasına ilişkin metodolojik bilgi verilmiş; önce katılımcı grubun sosyo-demografik özelliklerine ilişkin ardından çalışan kadınların çalışma deneyimlerine ilişkin değerlendirmeler sunulmuştur. Son olarak ekonomik koşullar, dil kullanım becerileri, yaşam pratiklerindeki değişim, sosyal ilişkiler, hizmetlere bakış, hak ve adalete bakış ile gelecek beklentileri başlıkları çerçevesinde çalışan ve çalışmayan kadınların entegrasyon süreçlerini anlamaya yönelik sorulan sorulara verdikler cevaplara yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise katılımcılardan elde edilen bu veriler ilgili literatür ve gözlemler eşliğinde özetlenecek ve öneriler sunulacaktır. Fakat kısaca katılımcıların tüm cevapları değerlendirildiğinde; isteklerinin insan onuruna yakışacak şekilde, herhangi bir zulüm görmeden aileleriyle birlikte yaşamak olduğunu söylememiz gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Suriye’de Mart 2011’de gösterilerle başlayan isyan hareketlerinin büyümesi ve Nisan 2011’de ülke geneline yayılmasıyla Suriye için en çetin dönem başlamıştır. Suriye Ordusu, Suriye Hükümeti ve isyancılar arasında başlayan bu savaş; zamanla Kürt, Sünni, Süryani, Türkmen ve Dürzi gibi çeşitli etnik ve dini grupları da içine çekmiştir. Bölgesel aktörlerin de etkisiyle Suriye İç Savaşı dünyanın gördüğü en kanlı sonuçları doğurmuştur. Fakat diğer savaşlarda da olduğu gibi en büyük bedelleri Suriye’nin sivilleri ödemek zorunda kalmıştır. Suriye Politika Araştırma Merkezi’nin (SCPR) Suriye savaşının bilançosuyla ilgili yayınladığı rapora göre Suriye nüfusunun %11’i hayatını kaybetmiş yahut yaralanmıştır. 13 milyondan fazla Suriyeli ise göç etmek zorunda kalmıştır. Yaklaşık 6.5 milyon insan ülke içinde yerinden edilirken, 7 milyondan fazla insan başka ülkelere sığınmışlardır.

Türkiye ise Suriye Savaşı’nın en önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir. Savaşın yayılmasıyla ve insan onuruna yakışacak yaşam koşullarının Suriye’de var olmaması nedeniyle Türkiye açık kapı politikasını benimsemiştir. Fakat aynı tutum diğer önemli ekonomi büyüklüğüne sahip devletler tarafından benimsenmemiştir. Başta Avrupa Birliği Devletleri olmak üzere, ev sahipliği yapabileceği kapasitenin çok daha altındaki sayıda Suriyeliyi ülkelerine kabul etmişlerdir. Ayrıca kabul edilen insanlar niteliklerine göre ayrılmıştır. Avrupa Devletleri görece daha eğitimli olanları ve istihdam etmek için kullanabilecekleri insanları tercih etmiştir. Türkiye ile yapılan geri kabul anlaşması neticesinde Avrupa’ya Türkiye üzerinden gittiği tespit edilen Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye geri gönderilmesi meselesi de ortaya çıkmıştır.

Türkiye örneği görülmemiş bir inisiyatif olarak yaklaşık 4 milyon Suriyeli Vatandaşı kabul etmiştir. Kayıtsız nüfusla beraber ise 5,5 milyon Suriyelinin ülke içinde bulunduğu söylenmektedir. Türkiye tarih sahnesinde göçlerin sürekli mevcut olduğu bir devlet olsa da bugüne kadar yaşanan en büyük kitlesel göç akını Suriyeliler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu kadar büyük sayıda göçmene ev sahipliği yapmanın elbette oldukça komplike sorunlara yol açması doğaldır. Bu sorunların başında ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel entegrasyon gelmektedir. Fakat entegrasyon süreçlerinde geline nokta bireylerin etnik kimlikleri, kişilik özellikleri, eğitimleri, çalışmaları ve ekonomik şartları başta olmak üzere çok fazla etkene göre

değişmektedir. Ülke içindeki Suriyeli nüfusunun büyük çoğunluğunu kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Göç öncesinde, sürecinde ve sonrasında yaşanan istismarlar ve travmalar bu kilit gruplar üzerinde oldukça derin hasarlar bırakmaktadır. Ayrıca sürdürdükleri toplumsal rollerin Türkiye’de kaybolmaya başlamasıyla Suriyeli kadınlar erkeklere ve çocuklara göre daha da zorlu bir kültürleşme süreci yaşamaktadır.

Akademi dünyasında göçmenlerin entegrasyonu en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Özellikle 20. yüzyıl ve sonrasında yaşanan kitlesel göçler, dünyayı değiştirmeye başlamıştır. Yakın gelecekte de dünyanın dönüşümü devam edecektir. Suriyeli vatandaşların entegrasyonu ise Türkiye için oldukça değerli bir konudur.

“Tekstil İşçisi Suriyeli Kadınlar ve Entegrasyon Sürecini Kadınların Çalışma Deneyimleri Üzerinden Anlamak: Bağcılar İlçesi” başlıklı tez çalışmamızda, enformel iş piyasalarının lokomotifi tekstil sektöründe çalışan kadınlar ile iş piyasalarına dahil olmayan kadınların entegrasyon süreçlerine katılımları arasında fark olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Bu çalışmada yapılan analiz yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular ve saha gözlem notları neticesinde ortaya çıkmıştır. İstanbul tekstil sektörünün en yoğun konumlandığı ve en fazla sayıda Suriyeliye ev sahipliği yapan şehirdir. Bağcılar ise kozmopolit özelliği ve İstanbul’un görünmeyen yüzünü temsil etmesi bakımından oldukça önemli bir ilçedir. Konuyu sınırlandırmak için saha çalışması Bağcılar ilçesi sınırlarında yürütülmüştür.

Çalışmanın ilk bölümünde göç ile ilgili temel kavramlara, göç mevzuatına, uluslararası göç teorilerine ve entegrasyon olgularına yer verilmiştir. Bahsedilen göç kavramları çalışmamız boyunca kullanılmıştır ve ilk bölümde bu kavramlar ayrıntılı açıklanarak olası soru işaretlerinin önüne geçmek hedeflenmiştir. Ayrıca yine göç mevzuatını anlamak, teze konu olan Suriyeli kadınların durumlarını bilmek açısından değerlidir. Tezin ikinci bölümünde; Suriyelilerin Türkiye’deki yaşama şartları, kadın göçmenin özel durumu ve Suriyeli kadınların iş piyasalarına dahil olması anlatılmıştır. Çalışmanın son kısmı olan saha araştırmasının bulguları analiz edilmiştir. Birinci bölümde detaylı şekilde açıklanan Castles, Korac, Vasta ve

Vartovec'in (2002) yayınladığı rapordaki entegrasyon göstergeleri ise saha çalışmasına katılan kadınların entegrasyon düzeylerinin karşılaştırılması konusunda bir parametre olarak kullanılmıştır.

Bağcılar ilçesinin yoğun bir göçmen nüfusa sahip olmasının nedenleri vardır. Önemli uluslararası göç teorilerinden biri olan göçmen ilişkiler ağı teorisinde bahsedildiği gibi, göç etmeyi tamamlayan bireyler arkada kalanlara yol göstermektedirler. Yani ilk gelen kitlesel akının kamplardan şehirlere dağılmasıyla; göçmenler için yaşaması daha az maliyetli ve kolay olan yerler ortaya çıkmaya başlamıştır. Çalışmamızın saha bölgesi olan Bağcılar İlçesi bunlardan biridir. İlk grup göçmen kendi ağlarını kullanarak; enformel sektörün geliştiği, maliyetlerin görece daha az olduğu bu ilçeye sonradan gelen Suriyelileri de çekmiştir. Bu mekânsal yoğunlaşmayı ve gettolaşmayı açıkladıktan sonra bahsedilmesi gereken diğer bir nokta da Suriyeli kadınların tekstil sektörüne nasıl eklemlendiğidir.

İkiye bölünmüş emek piyasası kuramına göre sermaye yoğun sektörler ile emek yoğun sektörlerin varlığından kaynaklanan ikili bir yapı bulunmaktadır. Sermaye yoğun sektörde çalışan işçiler; eğitilmiş ve kalifiye elemanlardan oluşmaktadırlar. Bu işçiler kendilerine çeşitli yatırımlar yapılan, emek harcanılan çalışanlardır ve işverenler yani sermaye sahipleri tarafından kolayca gözden çıkartılamazlar. Fakat istikrarsızlığın başat düzeyde olduğu emek yoğun sektörlerde durum böyle değildir. Emek yoğun sektörlerde çalışan işçiler niteliksiz işler yapmaktadırlar. Çalışma şartlarının zorluğu ve işin ağırlığı nedeniyle bu tip işleri yerlilerin yapmasındansa göçmen grupların yapması daha kolay hale gelmektedir. Özellikle çalışmamıza konu olan Suriyeli kadınlar, hem kadın olmanın hem de göçmen olmanın doğası gereği oldukça kırılgan bir grubu oluşturmaktadırlar. Birçok Suriyeli kadın, ülkesindeki ataerkil anlayış nedeniyle yeterli eğitimi almamış yahut meslek edinmemiştir. Fakat Türkiye'ye geldiklerinde yaşadıkları ekonomik sıkıntılar bu kadınları çalışmak durumunda bırakmıştır. Böylece Suriyeli kadınlar emek yoğun sektörün önemli bir emek kaynağını oluşturmaya başlamışlardır.

Fakat Suriyeli kadınlar için çalışma hayatına dahil olmak, çalışma şartlarının zorluğuna ve yaptıkları işin koşullarına göre dezavantajlar taşısa da entegrasyon

konusunda bazı avantajları da beraberinde getirmiştir. Çalışan sığınmacı kadınlar, çalışmayanlardan farklı olarak yerel toplumla sosyalleşme sürecine girmekte, ilişki ağlarını geliştirmekte, sokak hayatını tanımakta, hizmetlere erişimleri kolaylaşmakta ve haklarını öğrenmektedir. Bunlar ve benzeri yeni pratikler çalışan göçmen kadınların entegrasyon göstergeleri bağlamında pozitif artış sağlamalarına neden olmaktadır. Ekonomik entegrasyon sürecine dahil olan kadın çalışma sektöründen bağımsız olarak; gelişmekte, değişmekte ve yeni özellikler kazanmaktadır.

Çalışan Suriyeli kadınlar, iş piyasalarına katılmayanlara göre kültürleşme sürecinde daha öndedirler. Çünkü içinde bulundukları toplumu tanıyabilme ve kendi geleneklerini, adetlerini tanıtabilme fırsatına sahiptirler. Ayrıca özellikle daha önce çalışmayan bir kadın, çalışmaya başladığında kendi kişisel özelliklerinin de farkına vararak güçlenmektedir.

Sahada edinilen veriler, çalışmaya başlarken hazırlanan temalar ışığında gruplandırılmış, özetlenmiş ve incelenmiştir.

Her iki katılımcı grubuna da sosyo-demografik (yaş, medeni durum, eğitim seviyesi, gelinen şehir, Türkiye’de bulunma süresi) özelliklerini ortaya koyacak sorular sorulmuştur. Ortaya çıkan sonuca göre her iki katılımcı kadın grubu için de profil çeşitliliği söz konusudur.

İlk olarak çalışan kadınların tekstil sektöründe çalışma sebepleri ve çalışma şartları araştırılmıştır. Tekstil işleri katılımcı kadınlar tarafından öğrenilmesi ve yapması kolay olarak görülmektedir. Çalışma günleri özellikle koronavirüs pandemisi nedeniyle acil iş olmadığı sürece hafta içi ile sınırlandırıldığı için, mesailerinde hafifleme yaşanmıştır. Fakat çalışılan ortamın merdiven altı olması, maaşlarının genellikle asgari ücretin altında olması ve tamamının sigortasız çalışması büyük birer sorundur. Devlet tarafından yeterli düzenleme ve denetlemenin olmaması işverenlerin ve sistemin istismarını kolaylaştırmaktadır. İş arkadaşları ve işverenleri ile genellikle uyum içinde çalıştıklarını iletmişlerdir. Özellikle 3 yıl ve üzeri çalışma tecrübesine sahip olanlar, artık bölgenin ekonomisinin işleyişine hâkim ve bu işin getirdiklerinin bilincinde olarak çalışmaktadırlar. Geleneksel rollerin esnese bile tam anlamıyla değişmemesi sonucu çalışan Suriyeli kadınların yükü iki katına çıkmıştır.

Önceden sadece ev içi işler ve çocuk bakımı görevlerini üstlenen kadınlar, iş hayatına girişten sonra daha fazla işi daha kısa zamanda yapmak zorunda kalmaktadır.

Ekonomik koşulların artışı göçmenin içinde bulunduğu ülkeye tutunmasını sağlar. Bu sebeple çalışan ve iş piyasalarına katılmayan kadınlara ekonomik koşulları sorulmuştur. Genel olarak, çalışmayan kadınlar ve onların ailelerinin sahip olduğu şartlara göre çalışan kadınlar ve hanelerine giren gelir daha fazlaydı. Bu da çalışan kadınların Türkiye'ye tutunmasını kolaylaştırmaktadır. Fakat yukarıda bahsedilen kayıt dışı istihdamın önüne geçilirse ve göçmenlerin sahip olmaları gereken haklar onlara tesis edilirse, entegrasyonun pozitif yönde ilerleyeceği de oldukça açıktır.

Her iki grup arasında entegrasyon seviyelerindeki en önemli farklardan biri dil kullanımı becerilerindeydi. Çalışan kadınların çoğunluğu; özellikle işte ve iş çevrelerinde Türkçe bilgilerini geliştirirken, iş piyasalarına katılmayan kadınlar bu konuda oldukça geri kalmaktadır.

Yine yaşam pratiklerinde değişim her iki grup arasında önemli farkların gözlemlendiği bir parametreydi. Çalışan kadınlar, kamusal alanlara daha fazla katılmaları ve edindikleri Türklerden oluşan ağlar sayesinde Türk kültürü, gelenekleri ve yaşam pratikleri hakkında, iş piyasalarına katılmayanlara göre daha çok bilgi sahibi olmuşlardır. Bu da kendi hayatlarında ufak da olsa değişimler yaşamalarına ve yeni beceriler kazanmalarına neden olmuştur.

Diğer bir karşılaştırma Suriyeli kadınların Türkler ile akrabalık kurmak hakkındaki fikirleri üzerindiydi. Türkler ile çalışma ortamına sahip ve sosyal ilişkiler edinmiş olan kadınlar çoğunlukla kültürlerarası evliliğe sıcak bakmaktadır. Fakat Türk kültürünü daha az bilen kadınlar bu konuda farklı cevaplar vermiştir. Çalışmayan kadınlar aralarındaki gelenek ve görenek farklarından endişe duydukları için böyle evlilikleri genellikle onaylamayacaklarını belirtmişlerdir.

Sosyal ilişkiler konusunda ise kültürlerarası evlilikte olduğu gibi bir sonuç ortaya çıkmıştır. Çalışan kadınların tamamı Türk arkadaşına sahip olduklarını söylerken, iş piyasalarına dahil olmayan kadınların Türklerle arkadaşlık kurabilmesi daha zordur. Komşuluk konusunda ise her iki grup da özellikle dini inançlardan ötürü olumlu

tutum sergilese de Türkçe kullanımı konusunda daha geride olan, iş piyasalarına katılmayan kadınlar istedikleri yakın ilişkileri kuramamaktadır. Bu noktada da yine sosyal entegrasyon bağlamında çalışan Suriyeli kadınların diğerlerine göre entegrasyon sürecinde daha ileride olduğunu söylemek mümkündür.

Yardımlaşma konusu ise, Arap toplumunun geleneksel yapısında da olduğu gibi her iki katılımcı grubu için de oldukça değerliydi. Bu bağlamda kadınlar arasında çalışma deneyimleri ile alakalı bir farklılık olduğunu söylemek mümkün değildir. Katılımcı kadınların tamamı İslamiyet inancını taşıdıkları için yardımlaşmayı sadece sosyal bir alanda değil, aynı zamanda da dini vecibe olarak görmekteydiler. Fakat yardım isteme konusunda aynı derecede istekli olduklarını söylemek mümkün değildir. Özellikle göç sırasında ve göç ettikleri ilk yıllarda yaşadıkları travmalardan sonra kadınlar artık daha fazla yardım edilen, muhtaç ve sığınmacı konumunda olmak istememektedirler.

Araştırma bulguları arasında en dikkat çeken konulardan biri ise hizmetlere erişim ile ilgili soruya verilen cevaplardaki farklılıktır. Çalışan kadınlar diğerlerine göre bu konuda daha aktif, hizmetler ve süreçle ilgili daha fazla bilgi sahibiydi. Çünkü yeni kurdukları ağlarda her zaman daha fazla öğrenme, sorma ve destek alma fırsatını bulmaktadırlar. İş piyasalarına katılmayan kadınlar için ise bu tarz dış dünya ile irtibat, araştırma ve başvuru gereken işleri hane içindeki erkek bireyler halletmektedir. Bu da işi olmayan kadınları sistemin daha da dışına atmaktadır.

Hukuki entegrasyonu ölçmek için ise sorulan hak ve adalet sorularına verilen cevaplar ise her iki grup için de benzerdir. Suriyeli kadınların doğu toplumuna ait olması, yüzyıllardan beri aynı inanç sisteminde yetiştirilmeleri ve en önemlisi de başka bir ülkede sığınmacı konumunda bulunmaları hak arama mekanizmaları geliştirememelerine sebep olmuştur. Suriyeli kadınların büyük çoğunluğu sahip oldukları hakları bilmemekte ve onlardan yararlanma konusunda tereddütler yaşamaktadırlar. Özellikle savaş ve savaş sonrası travmalar bu kadınların bu mekanizmalara karşı korku duymalarına sebep olmuştur. Ayrıca geçici koruma kimliğine sahip olmayan Suriyeliler birçok haktan yararlanamamaktadır. Özellikle bazı illerin kayda kapatılması ve sığınmacıların kayda kapatılan illeri terk

edemeyecek durumda olmaları çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. Bu konuda acil düzenlemeler yapılmalı ve kimliksiz kalma meselesinin önüne geçilmelidir. Adalet konusunda yine her iki grup aynı eğilimi göstermiştir. İslam inancında da adaletin çok önemli bir yere sahip olmasından ötürü, katılımcı kadınların büyük çoğunluğu adalete inançlarının olduğunu ifade etmişlerdir.

Gelecekte yaşantılarını nerede sürdürmek istedikleri sorulduğunda çalışan kadınlar çoğunlukla Türkiye'yi tercih ederken, iş piyasalarına dahil olmayanlar Suriye'ye dönmek istediklerini ifade etmişlerdir. Yine bu anlamda çalışan kadınların entegrasyonunun diğerlerine göre daha ileride olduğunu söylemek gerekir. Çalışan kadınlar yeni bir düzen kurmuş ve farklı bir hayat yaşamaya başlamışlardır. Kurdukları yeni düzeni tekrar bırakmak istememekte ve gün geçtikçe aidiyetleri artmaktadır.

Bağcılar'da yaşayan yoğun Suriyeli nüfusuna rağmen ilçede özellikle göçmen deneyimleri üzerine yapılan çalışma sayısı son derece azdır. Bu bağlamda gelecek dönemlerde bu bölgede alan çalışmalarının yapılması kıymetli olacaktır.

Sonuç olarak, çalışan Suriyeli kadınların, iş piyasalarına katılmayanlara göre entegrasyon düzeyleri özellikle ekonomik ve sosyal bağlamda daha yüksektir. Fakat entegrasyonun çok boyutlu ve uzun bir süreç olması nedeniyle uyumun sadece göçmenler tarafından sağlanmasını beklemek gerçekçi olmamaktadır. Misafir olarak kabul edilip, sonradan geçici koruma statüsü verilen bu insanların çok önemli bir kısmının Türkiye'de hayatlarını sürdüreceği kabul edilmelidir. Çünkü savaşın içinden kaçıp gelen insanların defalarca kez aynı göç travmasına maruz bırakılması insancıl ve etik değildir. Bu bakımdan devlete ve Türk vatandaşlarına da oldukça iş düşmektedir.

Öncelikli olarak devlet bu göçmen kitle için hukuki çalışmaları hızlandırmalıdır. Destek mekanizmalarını arttırmalı, kayıtsızlığın önüne geçilmeli ve Suriyelilerin başta eğitim ve sağlık alanında olmak üzere haklarını ele almaları sağlanmalıdır. Göçmen emeğinin sömürüldüğü enformel sektör için de katı denetimler ve düzenlemeler geliştirilmelidir. Ancak bu şekilde insanlar insan onuruna yakışacak şekilde ve sosyal güvenlik sistemlerine dahil olarak çalışabileceklerdir.

Ayrıca kadınlar için bilinçlendirme ve güçlendirme çalışmaları arttırılmalıdır. Kadınların erkek bireyler gibi sistemlere entegreleri sağlanmalıdır. Ekonomik gücünü kazanan kadınlar için bu daha kolayken diğerleri için biraz daha sancılı olabilmektedir. Çalışmak isteyip kendine uygun iş bulamayan yahut mesleği olmayan kadınlar için meslek edindirme kursları teşvik edilmeli, Türkçe dil öğrenimi yaygınlaştırılmalıdır.

Türk halkı da tarih boyunca sergilediği hoşgörü ve ev sahipliğini Suriyeliler için de göstermeli, ayrımcılıkların önüne geçilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2017). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa* (3. bs.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi* (Cilt 1). Nobel Akademik Yayıncılık.
- AFAD. (2014). *Türkiye’deki Suriyeli kadınlar*. <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>
- Akbaş, E. (2012). Göçmenler arasındaki dayanışmacı ağların dönüşümü: Göçmen sivil toplum örgütlerinin yeni misyonu. S. Ihlamur-Öner & A. Ş. Öner (Eds.), *Küreselleşme çağında göç: Kavramlar, tartışmalar* içinde. İletişim Yayınları.
- Akıncı, B., Nergiz, A. & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (2), 58–83.
- Akkuşoğlu, D. B. (2006). *Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerinde yasadışı göç sorunu* [Yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Akkuzu, İ. (2015). Göç ve kapitalizm. *DİSK-AR Dergisi*, (4).
- Alba, R. D. & Nee, V. (2003). *Remaking the American mainstream: Assimilation and immigration in contemporary America*. Harvard University Press.
- Amah, S. (1990). *Unorganized / unprotected workers in Asia Pacific: Labour laws and working poor* (ss. 9–11). ILO-ARPLA.
- Artan, T. & Arıcı, A. (2017). İstanbul’da yaşayan geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının değerlendirilmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1(1), 1–21.
- Aslantürk, O. & Tunç, Y. E. (2018). Türkiye’de yabancıların çalışma izinleri ve Suriyeliler. *Ombudsman Akademik*, 5(9), 141–180.

- Aygül, H. H. (2018). Mülteci emeğinin Türkiye işgücü piyasalarındaki görünümü ve etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(20), 68–82.
- Aygül, H. H. & Kaba, E. M. (2019). Suriyeli kadınların işgücüne katılımı ve deneyimleri (İstanbul – Sultanbeyli örneği). *Social Sciences*, 14(4), 1255–1275.
- Bartram, D., Poros, M. & Monforte, P. (2014). *Key concepts in migration*. Sage Publications.
- Bauder, H. (2005). Habitus, rules of the labour market and employment strategies of immigrants in Vancouver, Canada. *Social & Cultural Geography*, 6(1), 81–97.
- Bauman, Z. (2013). *Postmodernizm ve hoşnutsuzlukları* (İ. Türkmen, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5–34.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697–712.
- Biehl, K. & Danış, D. (2020). Toplumsal cinsiyet perspektifinden Türkiye’de göç araştırmaları. *Türkiye’de Göç Araştırmaları*, 11–44.
- Bimay, M. (2020). Onuncu yılında Suriyeli sığınmacıların kente entegrasyonu ve gelecek beklentileri: Batman örneği. *Mukaddime*, 11(2), 348–381.
- Birleşmiş Milletler. (1990). *Tüm göçmen işçilerin ve ailelerinin haklarının korunmasına yönelik uluslararası sözleşme*. http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilsoz/bm/bm_50.pdf
- Bostancı, P. & Şen, B. (2016). *Suriyeli mülteci kadınların işçileşmesi: Kanarya mahallesi tekstil sektörü örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Bourdieu, P. (2011). The forms of capital (1986). *Cultural Theory: An Anthology*, 1, 81–93.
- Bozbeyoğlu, E. (2015). Mülteciler ve insan hakları. *Moment Dergi*, 2(1), 60–80.
- Bozok, N. & Bozok, M. (2019). İstanbul’a dağılan refakatsiz Afgan göçmen çocuklar. *Toplum ve Hekim*, 34(3), 213–224.

- Buz, S. (2006). *Kadın ve göç ilişkisi: Sığınan ve sığınmacı kadınlar örneği* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Cankurtaran, Ö. & Albayrak, H. (2019). Suriye'den Türkiye'ye kadın olmak. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(43), 115–142.
- Castles, S. & Miller, J. M. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (B. U. Bal & İ. Akbulut, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çağlar, A. (2011). *Türkiye'de sığınmacılar: Sorunlar, beklentiler ve sosyal uyum*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Çağlar, A. & Onay, A. (2015). Entegrasyon / uyum: Kavramsal ve yapısal bir analiz. B. D. Şeker, İ. Sirkeci & M. Yüceşahin (Eds.), *Göç ve uyum içinde* (ss. 33–61). Transnational Press London.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67–91.
- Çakırer Özservet, Y. (2016). Uluslararası göç, yerel yönetimler ve toplumsal uyum. *TBB İller ve Belediyeler Dergisi*, 813, 48–55.
- Çetin, İ. (2016a). Suriyeli mültecilerin işgücüne katılımları ve entegrasyon: Adana-Mersin örneği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(4), 1041–1057.
- Çetin, İ. (2016b). Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların sosyal ve kültürel entegrasyonu. *Sosyoloji Dergisi*, (34), 197–222.
- Çiçeksöğüt, A. (2017). Uluslararası göç hukuku perspektifinde yerinden edilmiş Suriyeliler'in Türkiye'deki statüsü. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 1–20.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. & Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 4(1), 95–107.
- Danış, D. (2016). Konfeksiyon sektöründe küresel bağlantılar: Göçmen işçiler, sendikalar ve küresel çalışma örgütleri. *Alternatif Politika*, 8(3), 562–586.

- De Haas, H., Castles, S. & Miller, M. J. (2019). *The age of migration: International population movements in the modern world*. Bloomsbury Publishing.
- Dedeoğlu, S. (2019). Göç, prekaryalaşma ve kadın emeği: Türkiye’de Suriyeli kadınların mevsimlik tarımsal üretimdeki yeri. *Toplum ve Hekim*, 34(3), 187–197.
- Dedeoğlu, S. & Gökmen, Ç. E. (2020). Göç teorileri, göçmen emeği ve entegrasyon: Kadınların yeri. *Türkiye’de Göç Araştırmaları*, 18, 145–172.
- Demiröz, B. (2019). *Türkiye’de kadın yoksulluğunun tekstil sektöründe istihdam edilen kadınlar özelinde değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Demirtaş, M. (2019). *Suriyelilerin Türkiye’ye göç süreci ve ilişkiler ağı: Ulubey mahallesi* [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(1), 175–204.
- Dillioğlu, B. (2015). Suriyeli mültecilerin entegrasyonu: Türkiye’nin eğitim ve istihdam politikaları. *Akademik Orta Doğu*, 10(1), 121–142.
- Dinçer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K. & Çarmıklı, E. Ö. (2013). *Suriyeli mülteciler ve Türkiye: Sonu gelmeyen misafirlik*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK).
- DİSK / GENEL-İŞ. (2019). *Mülteciler ve çalışma hayatı*. <https://www.genel-is.org.tr/multeciler-ve-calisma-hayati,2,19627>
- Dursun, G. & Nizamoğlu, S. (2021). Türkiye’de işgücü piyasalarında Suriyeli kadın mülteciler: Konfeksiyon endüstrisi örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 109–130.
- Duruel, M. (2017). Suriyeli sığınmacıların Türk emek piyasasına etkileri: Fırsatlar ve tehditler. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 207–222.
- Düzel, B. & Alış, S. (2018). Düzensiz göçle gelen Suriyeli mülteci çocuklar bağlamında Türkiye’de refakatsiz göçmen çocukların durumu ve başlıca risklerin değerlendirilmesi. *Asia Minor Studies*, 6(11), 35–52.

- Erbaş, H. & Türker, Ö. A. (2019). Göç araştırmaları alanında kavramsal sorunlar ve etik/politik sorumluluk. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 59(2), 883–911.
- Erder, S. (2006). *Refah toplumunda getto*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli mülteciler*. Konrad Adenauer Stiftung.
- Erdut, Z. (2007). Enformel istihdamın ekonomik, sosyal ve siyasal etkileri. *Çalışma ve Toplum*, 12(1), 13–42.
- Eren, İ. (2012). 1. Yılında Türkiye'deki Suriyeli mülteci gerçeği. Yakın Doğu Haber. http://www.ydh.com.tr/HD10253_1--yilinda-turkiyedeki-suriyeli-multeci-gercegi.html
- Ergin, D. Y. & Ermeğan, B. (2011). Çok kültürlülük ve sosyal uyum. *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications* içinde (Cilt 27, p. 29).
- Erkal, M. (1998). Social integration. *Sosyoloji Konferansları*, (25), 131–138.
- Erkan, E. (2016). Suriyeli göçmenler ve dini hayat: Uyum, karşılaşma, benzeşme Gaziantep örneği. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 16(2), 145–178.
- Erselcan, F. (2009). Disiplinlerarası ortak bir çalışma alanı olarak sosyal sermaye. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(2), 248–256.
- Esser, H. (2006). *Migration, language and integration*. WZB Berlin Social Science Center. [https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/11349/ssoar-2006-esser-Migration, Sprache und Integration?sequence=1](https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/11349/ssoar-2006-esser-Migration,_Sprache_und_Integration?sequence=1)
- Fassmann, H. & Munz, R. (1992). Patterns and trends of international migration in Western Europe. *The Population and Development Review*, 18(3), 457–480.
- Gazanfer, K. (2018). Az gelişmiş bölgenin tekstil sektöründe kadın işçi olmak (Adıyaman örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68), 1502–1517.

- Gelekçi, K. A. & Meçik, O. (2021). Geçici Koruma kapsamındaki Suriyelilerin göç hareketlerinde sosyal sermaye etkisi: İzmir ve İstanbul örneği. *Journal of Social Policy Conferences*, (80), 199–229.
- Genç, H. D. & Öztürk, D. (2016). Türkiye’deki Suriyeli kadınlar: Mevcut durumları, sorunlar ve çözüm önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi*, (84), 67–91.
- Goularas, G. B. & Sunata, U. (2015). Türk dış politikasında göç ve mülteci rejimi. *Moment Dergi*, 2(1), 12–40.
- Guler, A. E. (2017). *Uluslararası hukuk perspektifinde Türkiye’de göç ve sığınmacı sorunu: Suriyeli sığınmacılar örneği* [Yüksek lisans tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Güllüpinar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 54–82.
- Gülmez, Ü. (2012). *Türk hukukunda kayıt dışı istihdam ve asgari işçilik uygulamaları* [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Günay, E., Atılgan, D. & Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37–60.
- Guterres, A. (2015). Preserving life amidst turmoil. *UNHCR Global Appeal 2015 Update*, 9.
- Harunoğulları, M. & Cengiz, D. (2014). Suriyeli göçmenlerin mekânsal analizi: Hatay (Antakya) örneği. *TÜCAUM-VIII. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 23–44). Ankara Üniversitesi.
- İçduygu, A. (2009). *International migration and human development in Turkey* (Human Development Research Paper No. 2009/22). UNDP.
- İncili, Ö. F. & Akdemir, İ. O. (2016). Yerinden edilmişliğin coğrafi analizi: Kilis’te Suriyeli sığınmacılar. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (34), 118–133.
- İpek, M. (2014). Kayıt dışı istihdamda küresel etkiler ve sosyal örüntüler. *Çalışma ve Toplum*, 40(1), 165–188.

- Kara, C. Ö. D. (2016). Türkiye’de yabancıların çalışma hakkı: Suriyelilerin işgücü piyasasındaki durumu. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 151–174.
- Kara, Ö. T., Yiğit, A. & Ağırman, F. (2016). Çukurova Üniversitesi Türkçe öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin Suriyeli mülteci kavramına ilişkin algılarının incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(4), 945–961.
- Kara, P. & Korkut, R. (2010). Türkiye’de göç, iltica ve mülteciler. *Türk İdare Dergisi*, 467(1), 153–162.
- Karataş, Z. (2015). Manevi temelli sosyal hizmet yaklaşım. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 3–15.
- Kartal, B. & Başçı, A. G. E. (2014). Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 275–299.
- Kaya, P. A. & Yilmazer, İ. (2016). Uluslararası insan hakları hukukunda çalışma hakkı. *Journal of Social Policy Conferences*, (70), 55–80.
- Kaya, S. (2016). *Suriyeli mültecilerin Türk işgücü piyasasına etkileri* (Ar-Ge Bülten). İzmir Ticaret Odası.
- Kaya, S. B. (2021). Türkiye’de çalışan göçmen kadınlarda toplumsal cinsiyet ve benlik algısı. *The Different Approaches of Academic Disciplines to the Phenomenon of Migration*, 335–354.
- Kaya, Y. (2019). Türkiye’de tekstil sektörü. Ekovitrin. <https://www.ekovitrin.com/turkiye-de-tekstil-sektoru-makale,1482.html>
- Kaygısız, İ. (2017). *Suriyeli mültecilerin Türkiye işgücü piyasasına etkileri*. Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Keskin, C. Y. (2019). Yerleşme ve seyahat özgürlüğü ile çalışma hakkı bağlamında şartlı mülteciler. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25(1), 388–433.
- Keskinel, B. & Coşkun, D. (2020). Göç, çokkültürlülük ve toplumsal uyum. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 51–58.

- Koç, M., Görücü, İ. & Akbıyık, N. (2015). Suriyeli sığınmacılar ve istihdam problemleri. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 63–94.
- Koçak, K. A. (2012). Yasemin Devrimi’nden “Arap Baharı”na Tunus. *Yasama Dergisi*, (22), 22–61.
- Korkmaz, A. (2012). Türkiye’de kadının işgücüne katılımının belirleyicileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 41–65.
- Korkmaz, M. (2018). Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasasına etkileri ve değerlendirmeler. *Sosyal Güvençe*, (13), 57–83.
- Körükmez, L., Karakılıç, İ. Z. & Danış, D. (2020). *Mecburiyet, müzakere, değişim: Suriyeli kadınların çalışma deneyimleri ve toplumsal cinsiyet ilişkileri*. GAR-Göç Araştırmaları Derneği.
- Kurt, B. & Çakmakçı, C. C. (2018). Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin Türkçeye maruz kalma durumları. *II. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu Tam Metin Kitabı* içinde. Türklerin Dünyası Enstitüsü Yayınları.
- Lordoğlu, K. (2007). Türkiye’deki çalışma hayatının bir parçası olarak yabancı çalışanlar. *Çalışma ve Toplum*, 3(14), 11–32.
- Lordoğlu, K. & Aslan, M. (2018). Görünmeyen göçmen çocukların işçiliği: Türkiye'deki Suriyeli çocuklar. *Çalışma ve Toplum*, 57(2), 643–672.
- Lortoğlu, S. C. & Kurtulmuş, M. M. (2020). Tekstil sektöründe Suriyeli çocuk emeği: İstanbul örneği. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 42(1), 124–156.
- Mahmud, H., Sabur, A. & Tamanna, S. (2009). International migration, remittances and development. *Journal of Sustainable Development*, 2(1), 147–155.
- Mancak, S. (2019). *Zorunlu göç ve Türkiye’de Suriyeli kaçak işçilerin durum analizi* [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.

- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466.
- Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş: Nitel düşünce için bir rehber* (A. Gümüş & M. S. Durgun, Çev.). Bilgesu Yayıncılık.
- MAZLUMDER. (2014). *Kamp dışında yaşayan Suriyeli kadın sığınmacılar raporu*. MAZLUMDER Yayınları.
- McConnell, A. (2016). Mülteci mi göçmen mi?. UNHCR. https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf
- Moralı, G. (2018). Suriyeli mülteci çocuklara Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde karşılaşılan sorunlar. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1426–1449.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası göçler ve Türkiye: Kurumsal ve ampirik bir alan araştırması - Denizli/Tavas*. Çantay Kitabevi.
- Mülteci Hakları Merkezi. (2017). *Suriye’den gelen sığınmacılar için Türkiye’de geçici koruma*. <https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-1.pdf>
- Mülteciler Derneği. (2021a). *Türkiye’deki Suriyeli sayısı*. <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- Mülteciler Derneği. (2021b). *Türkiye’de çalışma izni verilen Suriyeli sayısı*. <https://multeciler.org.tr/turkiyede-calisma-izni-verilen-suriyeli-sayisi/>
- Nizam, Ö. K. & Gül, S. S. (2019). Türkiye’deki Suriyelilerin sosyolojik “yabancı” olarak ele alınması üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(47), 97–115.
- ORSAM. (2014). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye etkileri raporu*. http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201452_189tur
- Özdemir, E. (2017). Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki algıları. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 16(1), 116–136.

- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323–343.
- Özdemir, Ö. & Özdemir, E. (2018). Suriyeli mülteci kadınlar ve insani güvenlik. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14(27), 113–145.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, kentlileşme ve kentsel değişme*. Ekim Kitabevi.
- Özkarlı, F. (2016). Mardin’de enformel istihdamda çalışan Suriyeli göçmenler. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 127–152.
- Öznay, G. (2019). *Suriyeli Arap mültecilerin ve Suriyeli Türkmen mültecilerin entegrasyon sürecinin karşılaştırmalı analizi: İstanbul örneği* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Özüdoğru, B. (2018). Yalnız yaşayan Suriyeli kadınlar: Adana örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1132–1162.
- Paksoy, A. F. & Şentöregil, M. (2018). Türk basınında Suriyeli sığınmacılar: İlk beş yılın analizi (2011-2015). *Selçuk İletişim*, 11(1), 237–256.
- Parlak, B. (2015). Türkiye iltica ve göç mevzuatının coğrafi kısıtlama uygulaması yönünden analizi. *TESAM Akademi Dergisi*, 2(2), 33–61.
- Phillimore, J. & Goodson, L. (2008). Making a place in the global city: The relevance of indicators of integration. *Journal of Refugee Studies*, 21(3), 305–325.
- Reçber, S. (2014). Hayatın yok yerindekiler: Mülteciler ve sığınmacılar. VI. *Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu* içinde (ss. 247–261).
- Saygın, S. & Hasta, D. (2018). Göç, kültürleşme ve uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 302–323.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. & Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1–13.
- Sirkeci, İ. (2012). Transnasyonal mobilite ve çatışma. *Migration Letters*, 9(4), 353–363.
- Sirkeci, İ. & Bardakçı, S. (2016). Suriye'den gelenler misafir değil bir göç kültürünün öncüleri. *Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 413–428.

- Sirkeci, İ., Deniz, U. & Yücesahin, M. M. (2019). Göç çatışma modelinin katılım, kalkınma ve kitle açıkları üzerinden bir değerlendirmesi. *Journal of Economy Culture and Society*, (59), 157–184.
- Standing, G. (2014). *Prekarya: Yeni tehlikeli sınıf* (E. Attila, Çev.). İletişim Yayınları.
- Stein, B. N. (1981). The refugee experience: Defining the parameters of a field of study. *International Migration Review*, 15(1-2), 320–330.
- Şahankaya Adar, A. (2018). Türkiye'de yeni prekarya Suriyeli işgücü mü?. *Çalışma ve Toplum*, 56(1), 121–146.
- Şehir Planlama Müdürlüğü. (2009). *1/100.000 ölçekli İstanbul çevre düzeni planı raporu*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- Şenel, S. (2014). *Yerel demokrasi ve Bağcılar Belediyesi* [Doktora tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Şimşek, D. (2019). Türkiye'de Suriyeli mülteci entegrasyonu: Zorlukları ve olanakları. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 172–187.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2016). *Yabancıların çalışma izinleri hakkında kanunun uygulanması yönetmeliği*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2013). *Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2020a). *Geçici korumamız altındaki Suriyeliler*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2020b). *Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu* (Türkçe). <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kanunlar/YUKK/YUKK-TURKCE.pdf>

- Temurçin, K. (2012). Bağcılar (İstanbul) ilçesi'nde sanayinin gelişimi ve yapısı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012(26), 105–123.
- TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi. (2017). *Suriyeli yeni komşularımız, İstanbul örneği - Kent mülteciliği ve planlama açısından yerel sorumlulukları değerlendirme raporu* (Rapor No. 358353).
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası emek göçü*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Topçu, E. (2020). Türkiye'deki Suriyeli kadınlar kurban ya da sosyal girişimci. *Mukaddime*, 11(1), 97–123.
- Topçu, E. & Büyükbeşe, T. (2020). Göç bağlamında toplumsal uyum göstergeleri. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 23–34.
- Toros, A. (2008). *Sorunlu bölgelerde göç*. Global Strateji Enstitüsü.
- Tuğsuz, N. & Yılmaz, A. (2015). Siyasi partilerin mülteci politikaları. *SETA Perspektif*, (106).
- TUİÇ AKADEMİ. (2021). *Bütünleşme (Entegrasyon)*. <http://www.tuicakademi.org/butunlesme-entegrasyon/>
- Türk Tabipleri Birliği. (2014). *Suriyeli sığınmacılar ve sağlık hizmetleri raporu*. TTB Yayınları.
- Türker, D. & Yıldız, A. (2015). Göçmenlerde sosyo-psikolojik entegrasyon analizi. B. D. Şeker, İ. Sirkeci & M. Yüceşahin (Eds.), *Göç ve uyum içinde* (ss. 23–34). Transnational Press London.
- Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği (TGSD). (2008). *Yıllık raporlar ve istatistiksel veriler*. <http://www.tgsd.org.tr>
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB). (1999). *Ekonomik rapor*. TOBB Yayınları.
- Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar*

- Hakkında Yönetmelik.* (1994). <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeligi.pdf>
- Türkmen, E. (2018). Türkiye’de mülteci çocuk emeği: Şanlıurfa’da çalışan Suriyeli mülteci çocuklar. *Kamu-İş Dergisi*, 14(3), 45–72.
- Uçar, C. (2020). Gaziantep parça başı emek piyasasının Suriyeli kadınları: Emek, zorunlu göç ve şiddet. *Türkiye’de Göç Araştırmaları*, 38, 215–240.
- Ulutaş, A. (2020). Mülteciler ile sığınmacıların adalete erişimi bağlamında BM insan hakları mekanizmaları ve belgeleri. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1(42), 615–634.
- Ulutaş, Ç. Ü. (2009). Yoksulluğun kadınlaşması ve görünmeyen emek. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 25–40.
- UNHCR. (1997). *Commentary on the Refugee Convention 1951, Articles 2-11, 13-37*. <http://www.unhcr.org/3d4ab5fb9.pdf>
- UNHCR. (2019). *Global trends: Forced displacement in 2019*. <https://www.unhcr.org/5ee200e37/>
- UNHCR. (2020). *Tüm mültecilerin yaşadığı koruma sorunları kadınlar tarafından da paylaşılır*. <https://www.unhcr.org/tr/tum-multecilerin-yasadigi-koruma-sorunlari-kadınlar-tarafından-da-paylasilir>
- United Nations. (2017). *International migration report*. United Nations Publications.
- United Nations Human Development Programme (UNDP). (1994). *United Nations human development report*. Oxford University Press.
- Uzuner, Y. (1999). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri içinde niteliksel araştırma yaklaşımı. A. Şimşek (Ed.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri içinde*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Üstün, N. (2016). *Suriyelilerin Türk işgücü piyasasına entegrasyonu: Sorunlar-öneriler* (Araştırma Raporu). Konya Ticaret Odası Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü.
- Varol, N. & Gültekin, T. (2016). Etkin bir göç faktörü: Afetler. *Antropoloji*, (32), 43–51.

- Vertovec, S., Castles, S., Korac, M. & Vasta, E. (2003). *Integration: Mapping the field*. Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS), University of Oxford.
- Yaman, A. (2016). Suriyeli sosyal sermayenin inşası ve yeniden üretim sürecinin sivil toplum ve ekonomik hayat alanlarında incelenmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 94–127.
- Yaman, M. (2018). Suriyeli kadın “mültecilerin” emek ve istihdam koşulları. *Toplum ve Hekim*, 33(4), 306–313.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. bs.). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C. A. & Yürür, Y. Y. Ö. (2019). Uluslararası göçmenlerin Türkiye’ye uyumu: Yasal düzenlemeler ne derece uyumu/entegrasyonu hedefliyor?. *International Journal of Political Science and Urban Studies*, 7(1), 19–41.
- Yıldırım, S. G. & Dinler, M. (2021). Suriyeli kent mültecilerinin sosyal entegrasyonu üzerine nitel bir çalışma. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(23), 452–478.
- Yıldırım, S., İyem, C. & İslamoğlu, E. (2017). Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul ve uyum sürecine ilişkin bir araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 107–126.
- Yıldız, C. (2017). *Mültecilerin işgücü piyasasına entegrasyonu konusunda çeşitli ülke örnekleri ve Türkiye İş Kurumu için önerileri* (Uzmanlık Tezi). Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

EKLER

Ek 1: Çalışma Grubu 1'e Dair Özet Bilgi (Teskil İşçisi Kadınlar Çalışma Grubu)

Ad – Soyad Şifresi	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Türkiye'deki Yaşam Süresi
A.A	21	Bekar	Ortaokul	6 yıl
A.İ	36	Boşanmış	Lise	5 yıl
A.K	40	Evli	Ortaokul	1 yıl
E.A	21	Evli	İlkokul	7 yıl
F.B	27	Evli	Lise	4 yıl
F.E	31	Evli	Ortaokul	7 yıl
G.A	24	Evli	Ortaokul	1.5 yıl
H.M	21	Bekar	Ortaokul	3 yıl
İ.S	19	Nişanlı	İlkokul	7 yıl
M.A	23	Evli	Ortaokul	7 yıl
S.A	37	Evli	Ortaokul	7 yıl
T.M	18	Nişanlı	Okur yazar değil	2 yıl
Y.A	29	Evli	Lisans	8 yıl
Z.O	49	Evli	İlkokul	8 yıl
Z.Ş	34	Evli	İlkokul	8 yıl

EK 2: Çalışma Grubu 2'ye Dair Özet Bilgi (İş Piyasalarına Katılmayan Kadınların Çalışma Grubu)

Ad – Soyad Şifresi	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Türkiye'deki Yaşam Süresi
A.A	18	Nişanlı	İlkokul	3 yıl
A.A	56	Evli	İlkokul	7 yıl
A.Y	50	Dul	Okur yazar değil	8 yıl
D.M	31	Evli	Ortaokul	4 yıl
E.O	37	Evli	İlkokul	7 yıl
F.A	52	Evli	Okur yazar değil	8 yıl
İ.A	43	Dul	Ortaokul	8 yıl
M.A	40	Dul	Ortaokul	5 yıl
M.K	22	Bekar	Ortaokul	6 yıl
M.S	32	Evli	Ortaokul	6 yıl
N.A	24	Nişanlı	Lisans	7 yıl
N.H	35	Evli	Lise	9 yıl
N.S	35	Boşanmış	İlkokul	2 yıl
S.S	47	Evli	Okur yazar değil	7 yıl
Z.Y	33	Evli	Lise	4 yıl

EK 3: Yarı Yapılandırılmış Soru Formu

Kişisel Bilgiler

1. Kaç yaşındasınız?
2. Türkiye'ye ne zaman geldiniz?
3. Kamp deneyiminiz oldu mu?
4. Ne kadar zamandır İstanbul'da bulunuyorsunuz?
5. Medeni durumunuz nedir?
6. Eğitim durumunuz nedir?
7. Suriye'nin hangi şehriden geliyorsunuz?
8. Çocuğunuz var mı?
9. Hanede kaç kişi yaşıyorsunuz? Çekirdek aile üyeleri dışında evde kalan var mı?

Yalnızca Çalışan Kadınlar İçin

1. Türkiye'ye gelmeden önce bir çalışma deneyiminiz var mıydı? Varsa nedir?
2. Neden tekstil sektöründe çalışmaya başladınız?
3. Hanede geçimini sağladığınız kişiler bulunuyor mu? Varsa kimler?
4. Çalışma hayatına kendi rızanız ile mi katıldınız?
5. Şimdiki çalıştığınız işi / atölyeyi nasıl buldunuz?
6. Ne kadar zamandır bu sektörde çalışıyorsunuz?
7. Çalıştığınız atölyede göreviniz nedir?
8. Ne kadar maaş alıyorsunuz?
9. Sosyal güvenceniz var mıdır?
10. Çalışma şartlarınız nasıl? (Çalışma saatleriniz nasıl? İş yerinde yemek meselesini nasıl çözüyorsunuz? Anlaştığınızdan daha fazla çalıştığınızda fazla mesai ücreti alıyor musunuz? Çalışırken mola saatleriniz nasıl düzenleniyor? Hafta sonu çalışıyor musunuz?)
11. Çalıştığınız atölyenin fiziksel şartları nasıl?
12. Atölyelerdeki iş arkadaşlarınız ve işvereninizle ilişkiniz nasıl?
13. Çalışmak hayatınızı değiştirdi mi? Değiştirdiyse nasıl?

14. Çalışan kadın olmanın zorlukları nelerdir?

Entegrasyon Süreçlerini Kıyaslama

Ekonomik Entegrasyon

1. Çalışma hayatına girmeden önce ekonomik durumunuz nasıldı? (Çalışan kadınlar için)
2. Ekonomik durumunuz nasıl? (Hayatınızı idame ettirirken zorlanıyor musunuz? Hanenizin ihtiyaçlarını karşılayabiliyor musunuz?)
3. Gelecek için ekonomik beklentileriniz nelerdir? (Nasıl bir hayat yaşamak istersiniz?)

Sosyal Entegrasyon

1. Türkçe iletişim kurma (konuşman ve anlama) becerilerinizi iyi, orta, zayıf olarak derecelendirebilir misiniz?
2. Eğer kendinizi Türkçe iletişimde iyi ve orta olarak değerlendiriyorsanız nasıl öğrendiğinizi anlatır mısınız?
3. Eğer Türkçe iletişim becerinizi zayıf olarak görüyorsanız sizce nedeni nedir? Neden daha iyi Türkçe öğrenemediğinizi düşünüyorsunuz?
4. Türklerin adetlerini, geleneklerini ve yaşam biçimlerini öğrendiniz mi? Öğrendiyseniz nasıl ve nereden öğrendiğinizi anlatır mısınız?
5. Türkiye'ye göç ettikten sonra hayat tarzınızda değişim oldu mu? (Giyinişinizde, gezmenizde, sosyal ilişkilerinizde, konuşmalarınızda ve günlük hayatta yaptığınız diğer aktivitelerde)
6. Türk biriyle evlilik hakkında ne düşünürsünüz? (Türk ile evlenir misiniz, bekar olsaydınız evlenir miydiniz?) Eğer cevabınız olumsuzsa nedeni nedir?
7. Aile üyelerinizden (kardeş, çocuk, akraba) birinin Türk bir kişiyle evlenme isteği olsa ne düşünürsünüz? Tepkiniz nasıl olur?
8. Türk arkadaşlarınız var mı? Varsa nerede tanıştınız? Eğer yoksa sizce neden?
9. Türk ve diğer komşularınızla ilişkiniz nasıl? Onlarla zaman geçiriyor musunuz? Geçirmiyorsanız neden?

10. Türkler ile yardımlaşma konusunda ne düşünürsünüz? (İhtiyacınız olsa bir arkadaşınızdan ya da komşunuzdan yardım ister misiniz? Türk bir kişi sizden yardım istediğininide ne yaparsınız? Tepkiniz nasıl olur?)

Yasal Entegrasyon

1. Türkiye’de yararlanabileceğiniz hizmetlerden haberiniz var mı? (Belediye, kaymakamlık hakkında bilginiz var mı?)
2. Bulunduğunuz yerde faaliyet gösteren (maddi yardım, giysi yardımı, sosyal uyum çalışmaları, çocuklar için aktiviteler, eğitimler, kurslar) sivil toplum kuruluşlarından haberiniz var mı?
3. Bu hizmetler hakkındaki bilgi düzeyinizi orta, zayıf ve iyi olarak derecelendirebilir misiniz?
4. Eğer hizmetlerden haberdarsanız bunlardan yararlanabiliyor musunuz? Yararlanmıyorsanız neden? Bu hizmetlerden nasıl haberdar oldunuz?
5. Türkiye’de haklarınızı biliyor musunuz? Bilginizi iyi, orta ve zayıf olarak derecelendirebilir misiniz?
6. Eğer haklarınızı bilmiyorsanız sizce nedeni nedir?
7. Size karşı bir haksızlık yapılsa karşı çıkabilir misiniz? Ya da hakkınızı savunabilir misiniz?
8. Suriye’deyken bu duruma bakışınız nasıldı? (Haklarınızı bilir miydiniz? Bir sorun olduğunda şikayetçi olabilir miydiniz? İtiraz eder miydiniz?)
9. Türkiye’de adalete güveniyor musunuz?
10. Bir sorun yaşasanız devletin sizi koruyacağına inanıyor musunuz?
11. Eğer adalete güvenmiyorsanız nedenini açıklar mısınız?

Gelecek Hakkında

1. Türkiye’de kalmak ister misiniz? Ya da nerede yaşamak istersiniz?
2. Savaş biterse Suriye’ye döner misiniz?
3. Gelecekte beklentileriniz ve hayalleriniz nedir?